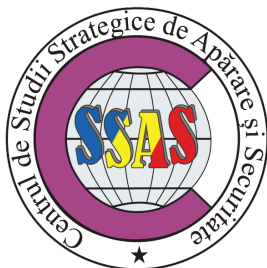

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3 [80]/2021

Revistă științifică trimestrială,
cu acces liber și prestigiu recunoscut de CNATDCU,
indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest, WorldCat, ROAD

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI

CONSILIU EDITORIAL

Dorin Corneliu PLEȘCAN, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președinte
Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf. univ. dr. Marius-Victor ROȘCA, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Marius ȘERBESZKI, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Dr. Robert ANTIS, Universitatea Națională de Apărare, SUA
Conf. univ. dr. John F. TROXELL, Institutul de Studii Strategice, Colegiul de Război
al Forțelor Terestre, SUA
Dirk DUBOIS, Șeful Colegiului European de Securitate și Apărare, Belgia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul „George C. Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Conf. univ. dr. Igor SOFRONESCU, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
Dr. Péter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CS II dr. Mirela ATANASIU	CS III dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU	CS III dr. Daniela LICĂ
Conf. univ. dr. János BESENYŐ	Conf. univ. dr. Petrișor PĂTRAȘCU
CS II dr. Cristina BOGZEANU	Lect. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU
Cons. jur. Sorin BUCUR	CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
Cristian DOBRE	CS III dr. Mihai ZODIAN

COLEGIU DE REDACȚIE

Redactor-șef: lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
Redactor-șef adjunct: Iolanda-Andreea TUDOR
Secretar de redacție: Iulia-Alexandra COJOCARU
Redactor supliment *Colocviu strategic*:
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49;
Fax: (021) 319.57.80
Website: <https://cssas.unap.ro>
E-mail: impactstrategic@unap.ro

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Florian CÎRCIUMARU 5

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Inițiative ale secretarilor generali ai ONU, ca răspuns la provocările mediului de securitate internațional

Nicușor COJAN 7

Influența caracteristicilor Mării Negre asupra operațiilor întrunite

Dr. Florin NISTOR

Dr. ing. Lucian-Valeriu SCIPANOV 24

Monitorizarea și gestionarea provocărilor psihologice în situații de dezastru

Dr. Róbert ZSÁKAI 36

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Politicile privind protecția infrastructurilor critice la nivel european

Dr. Miklós BÖRÖCZ 48

AMENINȚAREA TERORISTĂ

Impactul pe termen scurt și mediu al atacurilor islamiștilor din Al Qaeda asupra SUA, din 11 septembrie 2001

Dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU 65

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ

Extinderea ordinii de drept internațional umanitar în spațiul informațional cu ajutorul diplomației digitale

Dr. Daniel DUMITRU

Cristina BODONI 79

ISTORIE MILITARĂ

Evoluția relațiilor economice dintre România și statele subsahariene înainte de decembrie 1989 și în primele două decenii de tranziție

Dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU 96

RECENZIE DE CARTE

Asociația Ofițerilor în Rezervă din România – puternică, activă, responsabilă, coordonată de Vasile Băețelu și Virgil Bălăceanu

Dr. Constantin-Craișor IONIȚĂ 116

GHID PENTRU AUTORI 119

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția a treia din anul 2021, cu numărul 80, cuprinde o colecție de șapte articole, elaborate atât de către autori români, cât și străini, urmată de o recenzie de carte recent publicată.

Revista este deschisă de rubrica *Securitate și strategii militare*, cu un articol în care domnul Nicușor Cojan evidențiază anumite inițiative și politici ONU, menite să răspundă unor provocări ale mediului de securitate internațional, demonstrând astfel rolul important al secretarilor generali în evoluția și dezvoltarea organizației. În continuare, domnul comandor prof. univ. dr. Florin Nistor, împreună cu domnul comandor conf. univ. dr. Lucian Valeriu Scipanov, semnează un studiu care urmărește realizarea corespondenței între caracteristicile Mării Negre și capacitățile necesare, destinate manifestării puterii maritime, printr-un răspuns adecvat în cazul unor acțiuni militare întrunite, care să contribuie la sprijinul intereselor naționale pe mare și pe fluviu. Autorul celui de-al treilea articol al acestei rubrici, domnul dr. Robert Zsákai, își propune să expună elementele de evaluare a riscului și a rezilienței oamenilor în situații de dezastru, pentru înțelegerea vulnerabilităților, cu recomandarea ca rezultatele evaluării să fie incluse în măsurile pentru planificarea de urgență.

La rubrica *NATO și UE: politici, strategii, acțiuni*, am inclus un material semnat de domnul dr. Miklós Böröcz, care conturează riscurile pe care infrastructurile critice le implică, precum și acțiunea UE în domeniul protecției infrastructurilor critice.

Îi urmează, la rubrica *Amenințarea teroristă*, o analiză a doamnei conf. univ. dr. Alba-Iulia Catrinel Popescu, cu privire la modul în care atacul orchestrat de fanaticii salafiti din Al Qa'ida asupra SUA, în 11 septembrie 2001, a transformat și continuă să transforme societatea și dinamica geopolitică globală.

La rubrica *Societatea informațională*, articolul doamnei Cristina Bodoni evidențiază rolul diplomaților în mediul de securitate cibernetică și legătura dintre războiul hibrid, diplomația digitală și dreptul umanitar.

Sub umbrela rubricii *Istorie militară*, doamna conf. univ. dr. Alba-Iulia Catrinel Popescu avansează o analiză a evoluției relațiilor economice dintre România și statele subsahariene înainte de evenimentele din decembrie 1989 și în primele două decenii ale tranziției spre economia de piață.

Prin intermediul *Notelor de lectură*, dorim să aducem în atenția cititorilor o lucrare a *Asociației Ofițerilor în Rezervă din România (AORR)*, care descrie activitățile și rolul acesteia în contextul actual, coordonată de domnul general de

brigadă (rtr.) dr. Vasile Băețelu și de domnul general locotenent (rtr.) dr. Virgil Bălăceanu, recenzată de colegul nostru, col. (r) CS III dr. Crăișor-Constantin Ioniță.

În încheierea ediției, vă semnalăm **Ghidul pentru autori**, acesta fiind o lectură utilă pentru cei care doresc să disemineze rezultatele cercetării în revista *Impact strategic*.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată publicația, le facem cunoscut faptul că aceasta este realizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate și editată cu sprijinul Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I”, având statutul de revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de douăzeci și unu de ani în limba română și de șaisprezece ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații, sau aspecte aparținând domeniului de istorie militară. Cîțitorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA), la acestea adăugându-se WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO, și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește în două ediții distincte, în limba română și în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia și America.

În încheiere, îi încurajăm pe cei interesați să publice în paginile revistei, să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>, indexat în bazele de date internaționale CEEOL, Google scholar și ROAD ISSN.

Redactor-șef, colonel dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

INIȚIATIVE ALE SECRETARILOR GENERALI AI ONU, CA RĂSPUNS LA PROVOCĂRILE MEDIULUI DE SECURITATE INTERNAȚIONAL

*Nicușor COJAN**

În decursul istoriei sale, Organizația Națiunilor Unite (ONU) s-a dezvoltat și a încercat să se adapteze pentru a putea răspunde provocărilor mediului de securitate internațional. Societatea contemporană este compusă dintr-un complex de entități economice, politice, culturale, religioase etc., aflate într-o continuă evoluție sau transformare, care generează noi și noi provocări la adresa însăși a existenței umane. În acest context, am considerat utilă evidențierea unor inițiative, documente fundamentale și politici întreprinse de ONU, de la apariție și până în prezent, menite să răspundă la cât mai multe dintre provocările din mediul de securitate internațional, în încercarea de a crea o lume mai bună, demonstrând rolul important al secretarilor generali în evoluția și dezvoltarea organizației.

***Cuvinte-cheie:** provocări globale; mediu de securitate; inițiative ONU; secretar general ONU; Agenda 2030.*

1. Provocări la adresa securității globale

Începutul de secol XXI găsește omenirea într-o stare de criză accentuată, societatea globală confruntându-se cu o serie de noi provocări, de a căror soluționare va depinde, în opinia oamenilor de știință, progresul viitor și chiar supraviețuirea.

Aprecierile și considerațiile legate de provocările globale au ca fundament cercetările, analizele și rapoartele unor renumiți cercetători, analiști și specialiști în domeniu, din cadrul unor centre de cercetare sau institute internaționale, care

** Nicușor COJAN este student doctorand în cadrul Școlii Doctorale, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: nicusor.cojan@yahoo.com*

încearcă să tragă un semnal de alarmă față de situația critică în care ne găsim ca civilizație. Dezvoltarea societății umane contemporane nu s-a făcut pe fundamente durabile, distrugerea mediului natural, conflictele pentru resurse, suprapopularea, competiția umană acerbă sau individualismul exacerbat, menținerea cursei înarmărilor și sclavagismul modern fiind manifestări care nu fac apanajul civilizației moderne.

Identificarea provocărilor globale este rezultatul unor cercetări continue și studii, precum „Delphi”¹, rapoarte ale Forumului Economic Mondial (WEF) sau ale Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), summituri, conferințe și interviuri cu participarea unor experți din întreaga lume. Astfel, printre provocările globale dezbătute în cadrul acestor forumuri și întâlniri, au fost incluse sărăcia, corupția, șomajul, globalizarea economiei, migrația, drepturile omului, terorismul, conflictele armate, schimbările climatice, poluarea mediului, epidemiile și conflictele religioase.

Trăind într-o societate tot mai globalizată, considerăm că analiza acestor provocări într-un mod intercorelat ar fi cea mai eficientă, deoarece realizarea unui studiu distinct, concentrat exclusiv pe fiecare provocare în parte, ar putea să nu ducă la identificarea tuturor cauzelor generatoare. La nivel global, ONU evidențiază 15 provocări de securitate², astfel:

1. realizarea unei dezvoltări durabile pentru toți, simultan cu abordarea schimbărilor climatice globale;
2. asigurarea apei curate pentru toată populația globului, fără ca în lume să apară conflicte pentru apă;
3. echilibrarea creșterii populației cu resursele în scădere;
4. regimurile autoritare să poată face loc democrației autentice;
5. optimizarea luării deciziilor prin integrarea unei previziuni globale îmbunătățite în timpul unei schimbări accelerate fără precedent;
6. modul în care poate funcționa convergența globală a tehnologiilor informației și comunicațiilor, pentru toată lumea;
7. încurajarea economiilor etice de piață pentru a contribui la reducerea decalajului dintre bogați și săraci;
8. reducerea amenințării unor boli noi, reapariția lor și a microorganismelor imune;
9. modul în care educația poate să facă omenirea mai inteligentă, mai informată și suficient de înțeleaptă pentru a face față provocărilor globale;

¹ N.A.: „*The Real-Time Delphi*” este o metodă relativ nouă și eficientă pentru colectarea și sintetizarea opiniilor experților. Tehnica originală *Delphi* a fost dezvoltată de RAND Corporation la sfârșitul anilor ‘50.

² ***, *Global Futures Studies & research*, The Millennium Project, URL: <http://www.millennium-project.org/projects/challenges/>, accesat la 12.05.2021.

10. reducerea conflictelor etnice, a terorismului și a utilizării armelor de distrugere în masă prin valori comune și noi strategii de securitate;
11. modul în care statutul în schimbare al femeilor poate să contribuie la îmbunătățirea condiției umane;
12. contracararea rețelelor transnaționale de criminalitate organizată, astfel încât acestea să nu devină întreprinderi globale mai puternice și mai sofisticate;
13. satisfacerea în mod sigur și eficient a cererilor de energie în creștere;
14. accelerarea descoperirilor științifice și tehnologice;
15. considerațiile etice să devină încorporate în deciziile globale³.

Toate aceste provocări globale au loc într-un sistem complex interconectat, un eveniment aparent lipsit de importanță dintr-o anumită regiune a globului putând provoca instabilitate în altă zonă îndepărtată a lumii.

Dintr-un punct personal de vedere, în urma studiului unui număr apreciabil de surse bibliografice de referință, provocările globale cu impact major cu care ne confruntăm și pe care societatea le va avea probabil de înfruntat și în viitor, sunt următoarele: schimbările climatice; sărăcia extremă și inegalitatea; crizele economice și financiare; criza alimentară; deficitul de apă; securitatea energetică; migrația; creșterea populației și schimbările demografice; urbanizarea; pandemiile și bolile infecțioase. Studiile și analizele diferitelor instituții au identificat însă mult mai multe provocări care pot afecta viitorul omenirii, provocări pentru care sunt necesare soluții urgente din partea ONU.

În primele patru decenii de existență din timpul Războiului Rece, blocarea unor proiecte de hotărâri ale Consiliului de Securitate de unele state membre a dus la multe disfuncțiuni în activitatea organizației. În pofida conflictelor ideologice și de putere dintre cele două blocuri politico-militare⁴ care au influențat dezbaterile și negocierile din toate forurile organizației, ONU a continuat să-și îndeplinească rolul de organism internațional esențial în prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor internaționale, dar și de promovare și apărare a drepturilor și libertăților individuale.

Națiunile Unite au reușit, în cei 76 de ani de existență, să îmbunătățească viața a milioane de oameni și să preîntâmpine o serie de crize. Merită a fi menționate în acest context *Carta ONU pentru drepturile copilului* sau lupta împotriva unor maladii, precum SIDA și malaria. ONU a obținut succese notabile și în privința obiectivelor mileniului. Potrivit datelor oficiale, numărul celor care suferă de

³ *Ibidem.*

⁴ N.A.: În timpul Războiului Rece, s-au confruntat două grupuri de state care aveau ideologii și sisteme politice foarte diferite, și anume URSS și aliații săi – „Blocul răsăritean” (oriental), reprezentat la nivel politico-militar de Pactul de la Varșovia și, respectiv, SUA și aliații săi – „Blocul apusean” (occidental), reprezentat de NATO.

foame la nivel planetar a fost redus la jumătate⁵, iar mortalitatea infantilă a fost redusă cu 60% din 1990 până în prezent, conform raportului prezentat de UNICEF în 2020⁶. Sunt realizări impresionante, cu atât mai mult cu cât ONU și-a fixat între timp ca obiectiv dezvoltarea sustenabilă a lumii. Acest demers nu ar fi posibil decât prin integrarea armonioasă a dezvoltării economice cu progresul social și cu grija față de mediu.

ONU nu este, așa cum afirma unul dintre foștii ei secretari generali, Kofi Annan, o organizație perfectă, dar este cea mai bună pe care o avem. Necesitatea de a reforma atât principiile de bază, cât și structura organizațională a Organizației derivă din schimbarea radicală a sistemului internațional.

Jucând un rol foarte important în mecanismul decizional și reprezentativ al organizației, toți cei nouă secretari generali de până acum au împărtășit atitudinea critică în ceea ce privește tendința sporită a unora dintre state de a ocoli ONU, de a evita implicarea acestui instrument de securitate colectivă în managementul concret al conflictelor.

Preocupările pentru apărarea drepturilor omului și a victimelor conflictelor intră și ele în construcția modelului contemporan de prevenire și de soluționare a conflictelor. Un instrument puternic în acest sens îl constituie sancțiunile economice, cu implicații dramatice pentru orice stat care încearcă să acceseze piețele globale.

În același timp, promovarea guvernării democratice în statele membre poate și trebuie să fie parte a unui mandat realist și permanent al secretarului general al ONU, mai ales că în această privință există sprijinul manifest al majorității marilor contributori la buget. Organizația dispune de legitimitatea și competența de a contribui la procesul de democratizare la scară globală. Elaborarea treptată a unui cadru normativ în materie, precum și asimilarea și sprijinirea planurilor de acțiune concretă, asumate de către statele membre în diverse forumuri internaționale pot cristaliza o direcție de reformă, cheia posibilă și necesară a altor transformări subsecvente profunde. Cu toate acestea, destinul ONU și, implicit, al celor care sunt mandatați să conducă organizația, este acela de a exprima, apăra și promova edificarea unei comunități de state și a tuturor indivizilor care le compun la nivel global.

Legitimitatea conceptuală a acestui deziderat nu este nici susținută suficient de nivelul său de instituționalizare și nici mai puternică în raport cu cea a statelor membre, vulnerabilitate care poate fi surmontată de personalitatea, competența,

⁵ ***, „We can end poverty”, URL: <https://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>, accesat la 25.05.2021.

⁶ David Sharrow, Lucia Hug, Yang Liu, Danzhen You (coordonatori), „Levels and trends in child mortality – Report 2020, Estimates developed by the UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation”, URL: <https://www.unicef.org/media/79371/file/UN-IGME-child-mortality-report-2020.pdf>, accesat la 25.05.2021.

voința și implicarea activă a secretarului general al ONU.

Spre exemplu, secretarul general, cu acordul Consiliului de Securitate, aduce la cunoștința Adunării Generale, la fiecare sesiune, toate problemele referitoare la menținerea păcii și securității internaționale de care se ocupă Consiliul de Securitate. Actele emise la nivelul Adunării Generale sunt rezoluții și au caracter de recomandare pentru statele membre, fără a fi afectat dreptul la suveranitate al acestora.⁷ Mai mult decât atât, secretarul general va acționa, în calitatea sa de cel mai înalt funcționar administrativ al organizației, la toate ședințele Adunării Generale, ale Consiliului de Securitate, ale Consiliului Economic și Social și ale Consiliului de Tutelă și poate atrage atenția Consiliului de Securitate asupra oricărei probleme care, după părerea sa, ar putea pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale.

ONU înseamnă și proiectarea unor valori-cheie, cum ar fi universalismul și diversitatea individuală. În ciuda inerentei contradicții conceptuale, dependența organizației de voința statelor membre poate deveni și o sursă de creștere a legitimității ONU, în măsura în care statele vor consimți și vor recunoaște validitatea unor obiective globale realizabile numai prin organizațiile interguvernamentale. Astfel, se va susține și alimenta o legitimitate democratică distinctă de cea națională, dar complementară acesteia.

2. Inițiative ale secretarilor generali în decursul istoriei ONU

Secretarul general al ONU este simbolul idealurilor Națiunilor Unite și purtătorul de cuvânt al intereselor popoarelor lumii. Carta ONU îl definește ca fiind „funcționarul cu rangul cel mai înalt”⁸, care îndeplinește, în această calitate, „toate celelalte funcții cu care este însărcinat”⁹ de Consiliul de Securitate, Adunarea Generală, Consiliul Economic și Social, precum și de Consiliul de Tutelă. Carta îl autorizează pe secretarul general să „sesizeze Consiliul de Securitate cu privire la orice dosar care, după părerea lui, ar putea pune în pericol menținerea păcii și a securității internaționale”¹⁰.

Cu toate aceste specificații generale care definesc atribuțiile funcției, secretarul general are o marjă de acțiune considerabilă. El trebuie, de asemenea, să apere valorile și autoritatea morală a Națiunilor Unite și să militeze, în discursurile și acțiunile sale, pentru pace, chiar și cu riscul de a contraria sau contrazice uneori statele membre, de al căror sprijin depinde însă foarte mult. Secretarul general, împreună cu întreg Secretariatul, are prerogativa de a nu arăta loialitate sau

⁷ Cf. art. 12 din *Carta ONU*.

⁸ Cf. art. 97-99 din *Carta ONU*.

⁹ *Idem*.

¹⁰ *Idem*.

supunere nici unui stat, ci doar Organizației Națiunilor Unite, deciziile sale fiind luate indiferent de țara sa de origine.

Unul dintre rolurile sale principale este acela de a-și folosi integritatea și influența, pe de o parte, dar și independența și imparțialitatea, pe de altă parte, pentru a face, în public sau în particular, demersuri proprii cu scopul de a împiedica apariția, agravarea sau extinderea conflictelor¹¹.

Am considerat relevantă trecerea în revistă a unora dintre cele mai importante inițiative și acțiuni întreprinse de ONU, menite să răspundă provocărilor mediului de securitate internațional, aflat într-o permanență dinamică, dar și aportul secretarilor generali la acestea, felul în care au identificat noi și noi mijloace și soluții adaptate noilor cerințe, precum și felul în care proiectele au fost continuate de la un mandat la altul.

Astfel, primul secretar general, *Trygve Halvdan Lie*, din Norvegia, s-a preocupat, mare parte din mandatul său (1946-1952), cu dezvoltarea Secretariatului și cu organizarea Organizației Națiunilor Unite, cu sediul principal la New York. În plus, în această perioadă a fost creată o suită de organizații speciale și organizații umanitare menite să faciliteze reconstrucția teritoriilor distruse în timpul războiului, mai ales la nivel european. Un punct culminant al acelor ani l-a constituit *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, elaborată de Comisia ONU pentru drepturile omului – organism special din cadrul Consiliului Economic și Social – și adoptată, în unanimitate, la data de 10 decembrie 1948, de către Adunarea Generală. Datorită faptului că *puterea dreptului* începea să se manifeste tot mai mult îngrădind *dreptul puterii*, ca urmare a politicilor susținute de primul secretar general al ONU, acesta devine o persoană incomodă și i se aduc diferite acuzații de către unii senatori ai SUA, în legătură cu faptul că a oferit locuri de muncă în organizație unor americani neloiali.¹²

Începând cu 1953, după moartea lui Stalin, relațiile dintre cele două blocuri de putere s-au îndreptat către o detensionare relativă și, în cadrul ONU, s-a constatat o relaxare a condițiilor de lucru. 1953 este și anul când suedezul *Dag Hammarskjöld* a fost ales cel de-al doilea secretar general al ONU, fiind considerat până astăzi cel mai eficient pe care l-a avut vreodată Organizația.¹³ Dag Hammarskjöld nu se

¹¹ *Idem*.

¹² ***, „Trygve Lie – Norwegian statesman and secretary-general of the United Nations”, *Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/biography/Trygve-Lie>, accesat la 13.05.2021.

¹³ N.A.: Dag Hammarskjöld (Suedia), fost ministru de Externe, a condus ONU între 1953 și 1961. Un mare diplomat care mediase criza Canalului de Suez (1956) și criza din Iordania (1958), a decedat în septembrie 1961 într-un misterios accident de avion, în timpul intervenției ONU în Congo belgian (actuala Republica Democratică Congo), după ce avionul său DC-6 s-a prăbușit lângă Ndola (Zambia). Vezi URL: <http://m.cotidianul.ro/mari-oameni-politici-disparuti-in-catastrofe-aeriene-112222/> și URL: <http://evz.ro/moartea-unui-fost-sef-al-onu-cine-ar-fi-vrut-sa-il-elimine-pe-dag-hammarskjold-942242.html?ref=newswire.ro>, accesate la 12.05.2021.

vedea doar ca reprezentant și șef administrativ al Națiunilor Unite. Om cu inițiativă și viziune, conștient de țelurile Organizației, el s-a folosit cu multă pricepere, în anii ce au urmat numirii sale în funcție, de unele prevederi ale Cartei ONU pentru a extinde sarcinile și domeniile de activitate ale secretarului general.

Pe baza rezoluției *Uniting-for Peace* din 1950, Națiunile Unite au dezvoltat, la mijlocul anilor '50, la cererea noului secretar general, un instrument cu totul nou și neprevăzut de Cartă: *operațiile de menținere a păcii*¹⁴. Spre deosebire de formele clasice de soluționare a conflictelor prin confruntare, aceste operații nu se bazează pe uzul de forță, servind la stabilizarea principiului de renunțare la violențe, prin instalarea unei „zone-tampon” între părțile aflate în conflict, sub stricta condiționare a trei principii: consensul părților aflate în conflict, imparțialitatea forțelor ONU și folosirea forței de către acestea strict pentru autoapărare sau pentru punerea în aplicare a mandatului încredințat.¹⁵

Datorită ONU, calea spre independență a coloniilor, care fusese marcată într-o primă fază de lupte sângeroase (de eliberare) a putut fi reaşezată pe o pistă ordonată și pașnică. Procesul de decolonizare a avut efecte substanțiale și la nivelul Națiunilor Unite. Statele proaspăt devenite independente au aderat la Organizație, astfel încât numărul membrilor acesteia a crescut, doar între 1955 și 1962, cu 50 de noi state. În 1965, Organizația Națiunilor Unite număra 118 state membre, iar distribuția geografică a membrilor s-a schimbat și ea în mod fundamental.¹⁶ Statele foste colonii intrate în ONU erau toate, aproape fără nici o excepție, țări în curs de dezvoltare. Aceste țări din „lumea a treia” dispuneau acum de majoritate în Adunarea Generală.

Ca un efect firesc, extinderea Organizației prin aderarea acestor state a condus și la constituirea premiselor de a avea un secretar general al ONU din state nedevelopate sau în curs de dezvoltare, foste colonii ale marilor imperii, cum a fost cazul lui Sithu U Thant din Birmania sau al lui Kofi Annan din Ghana. Cele două numiri au contribuit mult la completarea spectrului de măsuri proactive ale ONU în ceea ce privește drepturile omului și ameliorarea decalajelor de dezvoltare dintre statele lumii.

Astfel, ales secretar general al ONU în 1961, *Sithu U Thant* devine coordonatorul unor noi politici care s-au aflat în centrul atenției ONU, între care distingem politica de dezvoltare. Majoritare în Adunarea Generală, țările în curs de dezvoltare au pus bazele UNCTAD (Congresul Națiunilor Unite pentru Comerț

¹⁴ *** „United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace”, URL: <https://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>, și „What we do”, URL: <https://peacekeeping.un.org/en/what-we-do>, accesate la 12.05.2021.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *** „Member States”, *United Nations*, URL: <https://www.un.org/en/member-states/>, accesat la 12.05.2021.

și Dezvoltare), Adunarea Generală proclamând „Primul Deceniu de Dezvoltare”¹⁷. Totodată, în 1963, Cartei ONU i-au fost aduse două modificări, astfel încât numărul membrilor nepermanenți din Consiliul de Securitate a crescut de la șase la zece, iar numărul membrilor Consiliului Economic și Social a crescut de la 18 la 27 (iar în 1971, încă o dată, la 54).

La începutul anilor ‘60, când pacea internațională a fost amenințată și asupra umanității plana un imens pericol generat de criza rachetelor din Cuba (16-28 octombrie 1962), Organizația Națiunilor Unite a repurtat una dintre cele mai importante realizări. În momentul culminant al confruntării, când o flotilă sovietică constituită din submarine cu încărcături nucleare la bord și din nave de suprafață se afla deja pe drumul spre Cuba, al cărei teritoriu maritim fusese declarat zonă de interdicție pentru vapoarele sovietice, de către președintele american J.F. Kennedy, Sithu U Thant a reușit să oprească escaladarea conflictului, prin medierea directă a celor două părți aflate în conflict.

Începând cu anul 1972, la conducerea organizației s-a aflat *Kurt Waldheim*, din Austria. În centrul activităților Națiunilor Unite s-au aflat mai multe probleme care priveau diverse domenii. Chiar de la debutul în funcție a noului secretar general, s-a organizat, în luna iunie 1972, la Stockholm, prima conferință mondială despre mediu, la care au participat delegații din peste o sută de națiuni și din patru sute de organizații guvernamentale și nonguvernamentale¹⁸, fiind puse în discuție probleme de mare profunzime, care s-au dovedit a fi în prezent provocări fundamentale pentru stabilitatea și pacea în lume, respectiv degradarea accelerată a mediului, creșterea demografică și epuizarea resurselor naturale.

În acest sens, menționăm adoptarea de către Adunarea Generală extraordinară a ONU din 1974 a *Declarației privind constituirea unei noi ordini economice mondiale*. Aceasta a fost completată cu o *Cartă a drepturilor și obligațiilor economice ale statelor*, adoptată ca rezoluție în decembrie 1974, de Adunarea Generală. Deși a avut un trecut umbrat de aderența la mișcarea nazistă în cel de-al Doilea Război Mondial, cariera diplomatică desfășurată de acesta după încheierea conflagrației mondiale, dar și postura de reprezentant al unui stat neutru în confruntarea celor două blocuri de putere din timpul Războiului Rece, au contribuit la orientarea sa pe această direcție de acțiune a ONU.

În ceea ce privește efortul de menținere a păcii, Organizația s-a aflat, în anii ‘80, într-o criză profundă: aceasta a continuat să fie prezentă în Orientul Apropiat și în Cipru cu o serie de misiuni, dar nu a putut preveni, în ambele zone de conflict, noi confruntări militare. ONU nu a intervenit eficace nici pentru

¹⁷ Vezi: ***, „UN Documentation: Development”, URL: <https://research.un.org/en/docs/dev/1960-1970> și URL: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1961/98.pdf>, accesate la 13.05.2021.

¹⁸ Giancarlo Sturloni, *Planeta intoxicată, cuvinte multe, fapte puține*, Editura Seneca, 2017, p. 23, accesat la 13.05.2021.

aplanarea conflictelor ulterioare din Nicaragua, din vestul Saharei, din Cambodia și Afganistan și nici pentru aplanarea războiului dintre Iran și Irak. Problema principală a fost, în această etapă a politicii internaționale, faptul că propunerile de soluționare venite din partea Națiunilor Unite nu au fost ascultate.¹⁹

În acest context, *Javier Pérez de Cuéllar*, al cincilea secretar general al ONU, se adresa Adunării Generale în Raportul său anual pentru 1983, vorbind despre un „proces de descompunere a multilateralismului și a internaționalismului”²⁰, care lezează în mod covârșitor activitățile Națiunilor Unite.

În perioada cât a deținut funcția de secretar general al ONU, Pérez de Cuéllar a luat parte la mai multe negocieri de pace, între care le menționăm pe cele dintre Marea Britanie și Argentina, în timpul Războiului pentru Insulele Falkland din 1982, cele dintre Israel și Liban, în timpul Războiului din Liban (1982) și cele dintre Afganistan și Uniunea Sovietică, în timpul Invaziei sovietice în Afganistan (1988). În timpul Războiului dintre Iran și Irak, 1980-1988, secretarul general Javier Pérez de Cuéllar a negociat personal încetarea focului care a pus capăt ostilităților active, în august 1988.

Această criză în domeniul menținerii păcii s-a extins, devenind o criză existențială a ONU, din pricina politicii de retragere și de refuz al plății cotizației de către SUA, condusă de Reagan, la mijlocul anilor ‘80. Această politică a fost declanșată din pricina nemulțumirii SUA cu privire la șirul de sesiuni de vot defavorabile lor în Adunarea Generală și la rezoluțiile adoptate de Consiliul de Securitate, în cazul cărora SUA se văzuseră nevoite să facă uz de dreptul lor de *veto* pentru a împiedica aplicarea unor sancțiuni asupra Africii de Sud și a sudului Rodeziei, precum și pentru a înăbuși critica cu privire la politica dusă de Israel față de statele vecine și față de palestinieni.

Anii ‘90 au adus noi frământări și conflicte pe scena globală, manifestări care au constituit pentru ONU alte pietre de încercare. Misiunile din fosta Iugoslavie, din Croația, Bosnia-Herțegovina sau Congo ori Somalia au marcat profund evoluția politicilor ONU, determinând noi adaptări, dar și reproșuri la adresa ONU.

Dezvoltarea celei de „a doua generații” a doctrinei „peacekeeping”, de la începutul anilor ‘90, a fost mai degrabă de natură graduală, misiunile având loc în situații postconflict, adică în contexte mai degrabă pașnice și pornind de la premisa existenței unor acorduri prealabile de pace, respectiv a unui consens între părțile aflate în conflict. Unele misiuni de menținere a păcii de după 1992 au intrat însă în conflict cu principiile fundamentale ale conceptului *căștilor albastre*.²¹

¹⁹ ***, *United Nations Peacekeeping*, URL: <https://peacekeeping.un.org/en/our-history>, accesat la 13.05.2021.

²⁰ Edward Newman, *The UN Secretary-General from the Cold War to the New Era*, URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057%2F9780230504547_6, accesat la 13.05.2021.

²¹ Ion-Alexandru Groșeanu, *Studiu comparativ NATO-UE-OSCE-ONU privind managementul crizelor* (rezumat), București, URL: https://www.academia.edu/4657789/STUDIUL_COMPARATIV_NATO-UE-OSCE-ONU_privind_managementul_crizelor_rezumat, p. 9.

Proaspăt instalat în funcția de secretar general al ONU, *Boutros Boutros-Ghali* a susținut, în nenumărate rânduri, ca trupele de menținere a păcii să nu primească sarcini care nu răspund principiilor și cerințelor specifice conceptului de menținere a păcii. Un exemplu elocvent în acest sens a fost extinderea succesivă a mandatului UNPROFOR, realizată sub presiunea evenimentelor și determinarea unor actori mari, determinare care nu s-a regăsit în logistica militară pusă la dispoziție. Militari ai căștilor albastre au fost luați ostatici în mai multe rânduri, ajungând în pozițiile dintre fronturi, despre care deseori nici măcar nu se știa dacă sunt compuse din forțe armate regulate sau din așa-numiți *warlords*. Misiunile eșuate din Somalia și din fosta Iugoslavie simbolizează începutul dificultăților ONU de a asigura menținerea păcii în lume²².

În cadrul măsurilor de reformă implementate la finele anilor '90, sub egida lui Boutros Boutros-Ghali, distingem efortul pentru ca Secretariatul, la fel ca și departamentele subordonate acestuia, să adopte modificări mai tranșante pentru a-și alinia competențele și capacitățile la provocările de la acea vreme. Prin reformele sale s-a realizat o transformare calitativă a operațiunilor de menținere a păcii, tot mai multe dintre acestea fiind mandatate și aprobate și tot mai multe state contribuind la acest tip de misiuni.²³

Al șaptelea secretar general al ONU, *Kofi Annan*, își începe mandatul în momente pline de provocări, arena internațională fiind marcată de numeroase dispute interetnice, în mai multe regiuni ale lumii și de probleme de mediu la nivel global. Kofi Annan a trecut imediat după numirea sa în funcția de secretar general, la o reorientare a activității Secretariatului, definind patru obiective principale pentru Națiunile Unite, astfel: dezvoltare, securitate, drepturile omului și reformarea organizației – ca sarcină omniprezentă.²⁴ Acestor patru domenii, Kofi Annan le-a subordonat acțiunii diverselor departamente ale Secretariatului și unei părți dintre organele și programele speciale. În Raportul privind reformele emis de șefii de stat și de guvern, în anul 2000, la summitul ONU, Kofi Annan a numit trei obiective strategice, care au constituit din acel moment un punct de referință important în cadrul dezbaterii cu privire la reformă și anume: Agenda de dezvoltare (eliberare de sărăcie), Agenda de securitate (eliberare de teamă), Agenda

²² Sven Gareis, Johannes Varwick, „Die Vereinten Nationen. Aufgaben, Instrumente und Reformen; Bundeszentrale für politische Bildung Schriftenreihe Band 403, Bonn 2003”, *apud* Ion Panait, „Intervenția ONU în conflictele internaționale”, *Revista de științe militare*, nr. 1/2011, URL: [http://www.aos.ro/wp-content/anale/RSMVol11Nr1\(22\)Art.6.pdf](http://www.aos.ro/wp-content/anale/RSMVol11Nr1(22)Art.6.pdf), accesat la 14.05.2021.

²³ ***, „UN Secretary General Boutros Boutros-Ghali and his contribution to Peacekeeping”, URL: ppjournal.wordpress.com/2016/02/23/un-secretary-general-boutros-boutros-ghali-and-his-contribution-to-peacekeeping/, accesat la 03.07.2021.

²⁴ Jens Martens, „In Larger Freedom – The Report of the UN Secretary-General for the Millennium+5 Summit 2005”, URL: <https://archive.globalpolicy.org/images/pdfs/briefing.pdf>, accesat la 03.07.2021.

de mediu (viitorul ecologiei)²⁵.

În programul său de reformă a Națiunilor Unite, prezentat în iulie 1997, în calitate de secretar general al ONU, Kofi Annan a generat premisele unei *revoluții pașnice*. Sub conducerea sa, Summitul Mileniului a permis luarea unor angajamente colective care au vizat reducerea cu jumătate a nivelului sărăciei până în anul 2015.²⁶

În ianuarie 2007, Ban Ki-moon devine secretar general al ONU, el încheindu-și activitatea la sfârșitul anului 2016, după două mandate. Ban Ki-moon s-a confruntat cu o serie de provocări grave de securitate, inclusiv amenințările nucleare coreene și iraniene, probleme în Orientul Mijlociu și criza umanitară din regiunea Darfur, Sudan. Fiind un bun diplomat, – cu experiență căpătată în diferite funcții în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Coreei de Sud, – a reușit, în aprilie 2007, să-l convingă pe președintele sudanez, Omar al-Bashir, să permită intrarea trupelor de menținere a păcii în Sudan, în vederea aplanării conflictului interetnic și soluționării crizei umanitare. În 2014, acesta a încercat să gestioneze, fără prea mult succes, criza internațională determinată de anexarea forțată a Crimeii de către Rusia.

Ban Ki-moon este responsabil de reforme majore în privința forțelor de menținere a păcii și a practicilor de angajare în ONU. A căutat să consolideze eforturile de pace ale ONU, inclusiv prin inițiativa de menținere a păcii „New Horizons”.²⁷

A fost promotorul inițiativei „femeile ONU” și a lansat campania „Uniți-vă pentru a pune capăt violenței împotriva femeilor”²⁸. În timpul mandatului său, numărul femeilor în funcții de conducere în cadrul organizației a crescut cu 40%.²⁹ Printre alte priorități ale sale, evidențiem și mobilizarea liderilor mondiali pentru a răspunde unui set de noi provocări globale, printre cele mai importante incluzând: schimbările climatice și crizele economice, pandemiile și presiunile crescânde generate de lipsa alimentelor, energiei și a apei. Însă, poate cel mai

²⁵ ***, „Secretary General Kofi Annan’s Reform Agenda - 1997 to 2006”, *Global Policy Forum*, URL: <https://archive.globalpolicy.org/un-reform/un-reform-initiatives/secretary-general-kofi-annans-reform-agenda-1997-to-2006.html>, accesat la 25.07.2021.

²⁶ ***, „Resolution adopted by the General Assembly, United Nations Millennium Declaration”, *UN General Assembly*, p. 4, URL: <https://undocs.org/A/RES/55/2>, accesat la 14.05.2021.

²⁷ N.A.: La 17 iulie 2009, Departamentul pentru operații de menținere a păcii (DPKO) și Departamentul de susținere pe teren (DFS) au lansat un document intitulat *A New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for United Nations Peacekeeping The New Horizon Initiative: Progress Report*, nr. 1, octombrie 2010, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, New York, octombrie 2010, URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/newhorizon_update01_0.pdf, accesat la 14.05.2021.

²⁸ ***, „Ban Ki-moon”, *The Elders*, URL: <https://www.theelders.org/profile/ban-ki-moon>, accesat la 14.05.2021.

²⁹ *Ibidem*.

îndrăzneț și cuprinzător proiect al său și totodată din istoria ONU îl reprezintă „Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă” pe care comunitatea internațională a convenit să o realizeze.

În funcție din 1 ianuarie 2017, Antonio Manuel de Oliveira Guterres preia conducerea Organizației Națiunilor Unite într-o perioadă nu tocmai facilă. De aproximativ șase ani, două puteri majore, Statele Unite și Rusia, se aflau în conflict în privința celei mai acute crize din lume de la începutul secolului al XXI-lea – criza din Siria. În plus, comunitatea internațională era măcinată de terorism și se confrunta cu o criză a refugiaților fără precedent după cel de-al Doilea Război Mondial.

În declarația depusă atunci când s-a înscris în cursa pentru a deveni secretar general al ONU, Guterres a atras atenția că lumea se confruntă cu o accentuare a inegalității și cu o intensificare a terorismului, a crimei organizate, a schimbărilor climatice și a proliferării armelor. El a subliniat că ONU „se află în poziție unică de a uni punctele pentru a depăși aceste provocări”, dar este nevoie de schimbări și de reformă.³⁰ Fără a menționa niciun conflict în mod aparte, diplomatul portughez a pledat pentru o încetare a focului pe „câmpurile de luptă” pentru a trece la negocieri menite a conduce la „soluții politice”. Noul secretar general al ONU a întrebat ce poate face comunitatea internațională pentru a ajuta milioanele de oameni care trăiesc „prinși în războaie care nu par a avea sfârșit”. „Din aceste războaie nimeni nu iese învingător, toți pierd”, a deplâns Guterres, care a denunțat în mod special impactul asupra populației civile. „Să facem din 2017 un an al păcii”³¹, a conchis, în prima zi a mandatului său de secretar general, Antonio Guterres.

Antonio Guterres este foarte apreciat la ONU și are reputația de bun orator și de susținător acerb al drepturilor omului. De asemenea, el a încurajat, în repetate rânduri, țările puternice să facă mai multe pentru a-i ajuta pe cei vulnerabili.

De la începutul mandatului său, în ianuarie 2017, António Guterres a făcut propuneri de reformare a ONU. Pentru a se asigura de îndeplinirea obiectivelor sale, Organizația Națiunilor Unite a făcut schimbări radicale în dezvoltare, management și pace și securitate³².

În zona de *dezvoltare*, Agenda 2030 a necesitat schimbări îndrăznețe ale sistemului de dezvoltare al ONU pentru apariția unei noi generații de echipe locale/regionale (country teams), centrate pe un cadru strategic de asistență

³⁰ Viorica Marin, „Ifonografie Antonio Guterres, noul șef al ONU”, 13.10.2016. URL: https://adevarul.ro/international/in-lume/antonio-guterres-noul-sef-onu-1_57ffa4085ab6550cb88738a3/index.html, accesat la 03.09.2021.

³¹ *** „Noul secretar general al ONU, António Guterres, și-a început mandatul: Cer tuturor să facem din 2017 un an al păcii”, *Calea europeană*, URL: <https://www.caleaeuropeana.ro/noul-secretar-general-al-onu-antonio-guterres-si-a-inceput-mandatul-cer-tuturor-sa-facem-din-2017-un-an-al-pacii/>, accesat la 14.05.2021.

³² *** „United to Reform”, URL: <https://reform.un.org/>, accesat la 25.07.2021.

pentru dezvoltare al ONU și conduse de un coordonator local/regional imparțial, independent și împuternicit.

În ceea ce privește zona de *management*, a fost necesară o nouă paradigmă de management pentru Secretariat și pentru Organizația Națiunilor Unite, care să acorde putere managerilor și personalului, să simplifice procesele, să crească transparența și să îmbunătățească îndeplinirea mandatelor ONU.

În domeniul *păcii și securității*, obiectivele generale ale reformei au fost prioritizarea prevenirii și susținerea păcii; sporirea eficienței și coerența operațiunilor de menținere a păcii și a misiunilor politice speciale și îndreptarea către un pilon unic, integrat, de pace și securitate.

„Având acum aspectele structurale ale reformelor bine consolidate, este imperativ să păstrăm piciorul în pedală pentru a realiza schimbarea culturală de care avem nevoie pentru o mai mare colaborare între piloni și rezultate tangibile pentru oamenii de pe teren”³³, a declarat António Guterres.

În 2019, domnia sa a anunțat lansarea oficială a unor reforme radicale ale Națiunilor Unite, care promet să se concentreze mai degrabă pe „oameni decât pe progres, eficacitate și adaptabilitate și pe egalitate, diversitate și integritate”³⁴.

În ceea ce privește programul de reformă, secretarul general al ONU a perseverat și a oferit șapte schimbări majore:

- „Un document strategic la nivel de sistem pentru a accelera alinierea sistemului de dezvoltare al ONU la Agenda 2030 și a servi ca metodă de responsabilitate;
- o nouă generație de echipe ONU de țară (UNCT), cu expertiză pentru a sprijini avansarea ODD, care lucrează în tandem cu actorii locali;
- un coordonator rezident (RC) cu o autoritate mai mare pentru a lua decizii finale de dezvoltare strategică, precum și pentru a defini care agenții vor conduce răspunsurile la crizele umanitare;
- un Departament consolidat al afacerilor economice și sociale (DESA), prin includerea sa în Mecanismul regional de coordonare (MRC);
- îmbunătățirea orientării strategice, transparenței și responsabilității, prin implementarea Segmentului de activități operaționale (OEA) ECOSOC ca sistem de responsabilitate pentru Agenda 2030;
- o abordare la nivel de sistem a parteneriatelor, inclusiv lansarea a șase fluxuri de lucru legate de parteneriat;
- un nou Pact de finanțare între statele membre și sistemul ONU de dezvoltare, care ar spori transparența datelor financiare.”³⁵

³³ *Ibidem.*

³⁴ Michael Nguyen, „Guterres’ UN reforms: necessary, modest, and progressing”, februarie 2019, URL: <https://devpolicy.org/guterres-un-reforms-necessary-modest-and-progressing-20190226/>, accesat la 25.07.2021.

³⁵ *Ibidem.*

În noul context pandemic, la 19 martie 2020, secretarul general în funcție a declarat că „ne confruntăm cu o criză globală a sănătății, diferită de oricare din istoria de 75 de ani a Națiunilor Unite – una care răspândește suferința umană, infectând economia globală și răsturnând viața oamenilor.”³⁶

El a solicitat acțiuni în trei domenii critice: (i) abordarea situației de urgență a sănătății, (ii) concentrarea asupra impactului social, a răspunsului și a recuperării economice și (iii) a avea responsabilitatea de a ne „recupera mai bine”³⁷.

În cadrul ședinței plenare a Adunării Generale a ONU din 28-29 ianuarie 2021, care s-a desfășurat la New York, SUA, Guterres a explicat modul în care *Agenda 2030* arată calea către o recuperare durabilă și favorabilă după COVID-19, cum oamenii pot „face pace cu natura” și o strategie pentru creșterea drepturilor femeilor³⁸.

La ședință, Antonio Guterres a prezentat cele zece priorități pentru 2021, după cum urmează:

1. un răspuns eficient la pandemia de COVID-19;
2. redresare economică incluzivă și durabilă;
3. pace cu natura;
4. abordarea sărăciei și a inegalităților;
5. eliminarea agresiunii împotriva drepturilor omului;
6. egalitatea de gen, cea mai mare provocare în domeniul drepturilor omului;
7. vindecarea diferendelor/rupturilor geopolitice;
8. eliminarea eroziunii regimului de dezarmare nucleară și neproliferare;
9. luarea în calcul a oportunităților tehnologiilor digitale, protejând, în același timp, împotriva pericolelor lor în creștere;
10. lansarea unei resetări pentru secolul al XXI-lea.

În ședința de la începutul anului, secretarul general a recomandat ca vaccinul pentru prevenirea COVID-19 să fie disponibil și accesibil tuturor, iar distribuția acestuia să se facă cu prioritate celor mai vulnerabile categorii populaționale.

Totodată, secretarul general a solicitat statelor să declare urgențele naționale climatice; să depună contribuții determinate la nivel național (NDC) la reducerea emisiilor; eliminarea treptată a combustibililor fosili; creșterea sprijinului pentru adaptare; să ajute la construirea coaliției pentru o lume neutră din punctul de vedere al emisiilor de carbon – ceea ce presupune ca fiecare țară, oraș, companie și instituție financiară să aibă o modalitate clară pentru neutralitatea emisiilor de carbon până în 2050.

³⁶ *** „Secretary-General virtual press encounter on COVID-19 CRISIS”, 19 martie 2020, UN, URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2020-03-19/secretary-general-virtual-press-encounter-covid-19-crisis>, accesat la 25.07.2021.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *** „UN Secretary-General Presents 10 Priorities for 2021”, 3 februarie 2021, URL: <https://sdg.iisd.org/news/un-secretary-general-presents-10-priorities-for-2021/>, accesat la 26.07.2021.

În ceea ce privește combaterea sărăciei și a inegalității, secretarul general a descris un nou contract social susținut de educație și tehnologie digitală.

Referitor la egalitatea de gen și respectarea drepturilor omului, secretarul general a subliniat faptul că femeile, fetele, minoritățile și persoanele LGBTI se confruntă cu discriminarea cronică și violența, iar pandemia de COVID-19 a exacerbă creșterea amenințărilor la adresa drepturilor omului în întreaga lume.

Concluzii

Evidențierea unor activități și acțiuni pe care secretarii generali ai ONU le-au desfășurat pe timpul mandatelor lor, ne duce la concluzia că rolul acestora a fost și este extrem de important în atingerea scopului și obiectivelor organizației, în elaborarea unor politici care să răspundă provocărilor la adresa securității globale.

Analiza realizată demonstrează impactul pe care îl pot avea calitățile și implicarea activă a secretarului general în măsurile luate la nivelul ONU, atât pentru reformarea structurală a organizației, cât și pentru îndeplinirea rolului său funcțional.

Sarcinile care stau, pentru viitor, în fața ONU, sunt dificile și numeroase. Dincolo de ceea ce actorii statali sau nonstatali pot pune în scenă, noi crize sau conflicte, organizația trebuie să-și canalizeze eforturile pentru îndeplinirea celor 17 obiective globale și a celor 169 de ținte de pe *Agenda 2030*, proiect de viitor adoptat în 2015 de către comunitatea internațională. Amplul, dar și dificilul proiect prin care se dorește crearea unei lumi mai bune constituie „examenul de maturitate” care trebuie promovat acum de către umanitate pentru ca viitorul planetei să nu devină incert, iar omul, din subiect al istoriei, să nu devină obiect al acesteia.

Misiunea actualului secretar general al ONU este una dificilă și plină de provocări. De capacitatea sa organizatorică și abilitatea diplomatică de a mobiliza guvernele lumii, ONG-uri și alte organisme, printr-o coaliție globală și efort susținut, depinde înfăptuirea obiectivelor ambițioase din *Agenda 2030*.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Infografie Antonio Guterres, noul șef al ONU”, 13.10.2016, *Adevărul*, URL: https://adevarul.ro/international/in-lume/antonio-guterres-noul-sef-onu-1_57ffa4085ab6550cb88738a3/index.html
2. ***, „Lessons from the UN peacekeeping mission in Rwanda. 25 years after the genocid it failes to stop”, *The Conversation*, 05.09.2019, URL: <https://theconversation.com/lessons-from-the-un-peacekeeping-mission-in-rwanda-25-years-after-the-genocide-it-failed-to-stop-122174>
3. ***, „Noul secretar general al ONU, António Guterres, și-a început mandatul cu un apel pentru pace”, *Agerpres*, 01.01.2017. URL: <https://www.agerpres.ro/>

externe/2017/01/01/noul-secretar-general-al-onu-ant-nio-guterres-si-a-inceput-mandatul-cu-un-apel-pentru-pace-08-26-48

4. ***, „Secretary-General virtual press encounter on COVID-19 CRISIS”, 19.03.2020. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2020-03-19/secretary-general-virtual-press-encounter-covid-19-crisis>

5. ***, „Trygve Lie. Norwegian statesman and secretary-general of the United Nations”, *Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/biography/Trygve-Lie>

6. ***, „United to Reform”, *UN*, URL: <https://reform.un.org/>

7. ***, *Carta Organizației Națiunilor Unite*, San Francisco, 1945, URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/19362>

8. ***, *Global Governance and Global Rules for Development in the Post-2015 Era*, *United Nations*, iunie 2014, URL: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/cdp-policy-note-2014/>

9. ***, *Levels and trends in child mortality – Report 2020*, URL: <https://www.unicef.org/media/79371/file/UN-IGME-child-mortality-report-2020.pdf>

10. ***, *The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development*, *United Nations*, 2019, URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

11. ***, *The Global Risks – Report 2020*, 15th Edition, *World Economic Forum*, in partnership with Marsh & McLennan and Zurich Insurance Group, 2019-2020, URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf

12. ***, *The Millennium Project. Global futures studies & research*, URL: <http://www.millennium-project.org/rtd-general>

13. ***, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, *UN*, New York, 2015, URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

14. ***, *UNESCO moving forward the 2030 Agenda for Sustainable Development*, *UNESCO*, 2017, URL: <https://en.unesco.org/creativity/files/unesco-moving-forward-2030-agenda-sustainable>

15. ***, *We can end poverty*, *Millennium development goals and beyond 2015*, URL: <https://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>

16. BOIN, Arjen; HART, Paul't; STERN, Eric; SUNDELIUS, Bengt, *The Politics of Crisis Management*, *Cambridge Univeristy Press*, New York, 2005.

17. BUȚA, Viorel, *Evoluția conceptului strategic al NATO*, URL: [http://www.aos.ro/wp-content/anale/RSMVol11Nr1\(22\)Art.6.pdf](http://www.aos.ro/wp-content/anale/RSMVol11Nr1(22)Art.6.pdf)

18. CHIRIAC, Mircea-Dănuț, *Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.

19. CHIRIAC, Mircea-Dănuț; DUMITRU, Daniel; ION, Emil, *Organizații și instituții politice și de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

20. DUMITRIU, Petru, *Sistemul ONU în contextul globalizării: reforma ca voință și reprezentare*, Editura Curtea Veche, București, 2008.
21. GAREIS, Sven; VARWICK, Johannes, *Die Vereinten Nationen. Aufgaben, Instrumente und Reformen; Bundeszentrale für politische Bildung Schriftenreihe Band 403*, Bonn, 2003.
22. KANDELL, Jonathan, *Kurt Waldheim dies at 88; ex-UN chief hid Nazi past*, URL: <https://www.nytimes.com/2007/06/14/world/europe/14cnd-waldheim.html>
23. KAPUR, Davesh, *Processes of Change in Internațional Organizations*, 2010, URL: https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/164_helsinki3.wcfia_.pdf
24. KONRAD, Lorenz, *Cele opt păcate ale omenirii civilizate*, Editura Humanitas, București, 2012.
25. LESTER, Brown R., *Plan B 4.0 – Mobilizing to Save Civilization*, Earth Policy Institute, New York, Londra, 2008.
26. NEWMAN, Edward, *The UN Secretary-General from the Cold War to the New Era*, URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057%2F9780230504547_6
27. NGUYEN, Michael, „Guterres’ UN reforms: necessary, modest, and progressing”, februarie 2019, URL: <https://devpolicy.org/guterres-un-reforms-necessary-modest-and-progressing-20190226/>
28. PANAIT, Ion, „Intervenția ONU în conflictele internaționale”, *Revista de științe militare*, nr. 1/2011, URL: [http://www.aos.ro/wp-content/anale/RSMVol11Nr1\(22\)Art.6.pdf](http://www.aos.ro/wp-content/anale/RSMVol11Nr1(22)Art.6.pdf)
29. STURLONI, Giancarlo, *Planeta intoxicată, cuvinte multe, fapte puține*, Editura Seneca, 2017.

INFLUENȚA CARACTERISTICILOR MĂRII NEGRE ASUPRA OPERAȚIILOR ÎNTRUNITE

*Dr. Florin NISTOR**

*Dr. ing. Lucian-Valeriu SCIPANOV***

În cadrul acestui demers, se propune identificarea unor caracteristici militare ale Mării Negre, din punctul de vedere al unei mări semiînchise, caracteristici care pot influența desfășurarea unei acțiuni militare în context întrunit. Astfel, se va sublinia rolul și locul structurilor de forțe navale prin valorificarea potențialului optim pentru sprijinul acțiunilor de la litoral, desfășurate de structurile de forțe terestre. Noutatea acestui demers este subliniată de faptul că cercetarea are la bază rezultatul cooperării specialiștilor din cadrul Forțelor Navale Române cu specialiști din cadrul Forțelor Terestre, obținut în urma desfășurării unor jocuri de război și utilizării altor instrumente de cercetare, specifice domeniului științei militare. Originalitatea constă tocmai în faptul că misiunile particulare ale Forțelor Navale pe timpul sprijinului acordat Forțelor Terestre au fost identificate de autori prin experiența acumulată în cadrul unor exerciții desfășurate în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Produsul obținut va realiza acea corespondență între caracteristicile Mării Negre și capacitățile necesare, destinate manifestării puterii maritime, printr-un răspuns adecvat în cazul unor acțiuni militare întrunite, care să contribuie la sprijinul intereselor naționale pe mare și pe fluviu.

Cuvinte-cheie: *mări închise/semiînchise; Marea Neagră; caracteristici militare; operații întrunite; forțe navale; forțe terestre.*

** Comandor Florin NISTOR este profesor universitar dr. în cadrul Departamentului forțe navale, Facultatea de comandă și stat major, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. E-mail: ronavy.florin@yahoo.com*

***Comandor Lucian-Valeriu SCIPANOV este conferențiar universitar dr. ing. în cadrul Departamentului forțe navale, Facultatea de comandă și stat major, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. E-mail: shcipio@yahoo.com*

Introducere

Scopul acestui articol este acela de a identifica acele caracteristici ale Mării Negre care pot influența forma și modul de acțiune, forțele și mijloacele, metodele și procedeele de luptă, întrebuințate în cadrul acțiunilor militare desfășurate în context multinațional, cu capacități naționale destinate. Prin acest demers, va fi identificată contribuția capacităților navale pentru sprijinul acțiunii structurilor de forțe terestre (corp armată, divizie, brigadă) în zona de responsabilitate a Forțelor Navale Române (FNR). Având în vedere că prioritatea FNR o reprezintă zona maritimă și riverană, Marea Neagră, în principal, și Fluviul Dunărea, în continuare, acest aspect reprezintă punctul central al analizei. Raportat la acesta, se va urmări identificarea unor aspecte cheie în cadrul colaborării dintre specialiștii unor structuri de forțe terestre (în continuare, se va folosi termenul generic de „forțe terestre”) și forțe navale, pe baza lecțiilor învățate, a rezultatelor obținute în cadrul cercetărilor, a jocurilor de război, a produselor diseminate, precum și a altor aspecte relevante rezultate din experiența autorilor în domeniul artei operative maritime. Punctul de plecare în cadrul acestui demers îl constituie poziția geografică a țării noastre, în raport cu cele mai experimentate opinii ale unor specialiști în domeniu, care au identificat cele mai importante caracteristici ale mărilor închise/semiînchise. Din punctul de vedere al autorilor, aceste aspecte obligă specialiștii în domeniul strategiei militare să identifice acele soluții adecvate de răspuns, în raport cu interesele naționale în regiunea Mării Negre. În domeniul maritim, este oportun ca aceste decizii să determine alegerea celor mai eficiente măsuri de răspuns și mijloacele necesare și suficiente pentru a le implementa cu succes. Din acest punct de vedere, așteptarea autorilor este de a realiza acea corespondență între caracteristicile Mării Negre și capacitățile necesare, destinate manifestării puterii maritime printr-un răspuns adecvat în cazul unor acțiuni militare întrunite, care să contribuie la sprijinul intereselor naționale pe mare și pe fluviu.

În general, poziția geografică a unei țări riverane, cu litoral într-o mare închisă/semiînchisă, permite sau facilitează manifestarea puterii maritime. Din această perspectivă, componente ale puterii maritime, cum ar fi poziția geografică, economia și voința politică, pot să-și diminueze importanța dacă cel puțin una nu este de interes, în comparație cu contextul geografic al mării închise/semiînchise. Cu toate acestea, avantajele ieșirii la o mare închisă/semiînchisă nu trebuie minimizezate, chiar dacă o componentă a puterii maritime nu este exploatată sau evidențiată în mod clar, deoarece celelalte componente pot compensa această deficiență. Pentru a vedea care este legătura între modul de manifestare a puterii maritime, implicat a puterii navale, cu modul de acțiune al unei flote în scopul manifestării interesului național pe mare și fluviu, în cadrul acestui articol, au fost stabilite următoarele obiective:

- prezentarea principalelor caracteristici ale mărilor semiînchise;
- identificarea caracteristicilor Mării Negre (ca mare semiînchisă) din punctul de vedere al războiului modern;
- evidențierea contribuției forțelor navale la acțiunile structurilor de forțe terestre care desfășoară acțiuni militare în apropierea litoralului;
- realizarea corespondenței dintre caracteristicile acțiunilor militare desfășurate în mări semiînchise și modul de acțiune, forțele și mijloacele destinate, metodele și procedeele de luptă ale forțelor navale.

După cum se observă, obiectivele acestui demers sunt în legătură directă cu caracteristicile militare ale mărilor semiînchise, dintr-o perspectivă a caracteristicilor războiului modern. Analiza este bazată pe experiența autorilor în domeniu, ca urmare a dezvoltării cercetării în domeniul artei operative moderne, rezultatelor jocurilor de război pentru scenarii de luptă în mediile maritim și riveran, la suprafață, în aer și sub apă. Această experiență a fost dobândită prin participarea și contribuția la activități desfășurate de-a lungul anilor în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, exerciții, studii, analize, mese rotunde sau discuții purtate în cadrul seminariilor ori cu alte ocazii, între specialiști.

Din punctul de vedere al manifestării puterii navale, dacă realizăm o analiză atentă a celor mai faimoase acțiuni militare din istorie, putem observa că mărilor închise/semiînchise au fost locul unor acțiuni navale desfășurate, preponderent, în conflictele regionale și mai puțin în conflictele majore. În această idee, celebrul profesor Milan Vego (profesor la Colegiul de Război al Forțelor Navale), Newport, Rhode Island) subliniază că cele mai frecvente scenarii posibile pentru mări închise/semiînchise sunt:

- „război limitat sau conflict regional;
- un război restrâns la o anumită zonă geografică și lupta între o putere majoră și una sau mai multe puteri minore sau un război între puterile majore pentru a atinge obiective strategice limitate”¹.

Cu alte cuvinte, este admis faptul că, în viitor, o mare semi-închisă va fi o zonă de operații secundară în cadrul unui teatru de război în care, de cele mai multe ori, vor fi implicați doi actori mari cu interese regionale. De asemenea, este de așteptat ca actori regionali mai mici să coaguleze alianțe ori coaliții împotriva unor actori regionali majori. Din acest punct de vedere, se va urmări să se identifice acele capacități naționale și modul de acțiune asociat acestora, în funcție de caracteristicile războiului modern în mări semiînchise, care pot răspunde unor amenințări dinspre mare, în regiunea Mării Negre.

Pentru aceasta, în continuare se vor prezenta principalele rezultate ale unei analize criteriale a principalelor caracteristici ale unei mări semiînchise, desfășurată

¹Milan N. Vego, *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*, US Naval War College, Newport, Rhode Island, Ed. Routledge, 2013, p. 11.

în scopul realizării acestei lucrări. De asemenea, se va efectua o analiză a principalelor caracteristici militare ale Mării Negre, prin care se intenționează să se valideze trei ipoteze de cercetare, având la bază obiectivele cercetării.

1. Principalele caracteristici ale unei mări închise/semiînchise

Din punct de vedere militar, în funcție de anumite criterii specifice, se pot evidenția principalele caracteristici ale unei mări semiînchise:

- după criteriul spațial: reducerea spațiului/zonelor de acțiune, datorită autonomiei platformelor, dar și reducerea distanțelor față de obiectivele militare;
- după criteriul acțional: creșterea intensității acțiunii, stabilirea rapidă a deznodământului acțiunii;
- după criteriul temporal: timpi reduși de acțiune, datorită distanțelor relativ scurte, în raport cu viteza de acțiune a platformelor moderne;
- după criteriul informațional: contribuția tuturor forțelor participante la realizarea, în timp real, a Imaginii Maritime Recunoscute (Recognized Maritime Picture/RMP).

Având în vedere aceste criterii pentru analiza unei mări semiînchise, din punct de vedere militar s-ar deduce că:

- posibilitatea confruntărilor majore este minimizată, dar nu este exclusă acțiunea militară de intensitate redusă: bătălii navale, lovituri, ciocniri;
- acțiunile militare se desfășoară în contextul operațiilor de pace, promovarea diplomației navale etc.;
- acțiunile militare sunt direct puternic influențate de hidrografia mării semiînchise, adâncimi, salinitate, curenți etc.

Prin urmare, în opinia autorilor, acestea vor fi considerate ipoteze de lucru în cercetările ulterioare. De asemenea, în contextul procesului de planificare asociat unor conflicte armate de amploare, se poate considera necesar a se lua în calcul unele scenarii care se pot desfășura în mări semiînchise. Scenariile posibile pentru un conflict limitat pe mări semiînchise pot aborda una dintre următoarele teme/situații de planificare:

- „un război cu intervenție limitată;
- un război limitat între două puteri majore care evoluează într-un conflict naval complet;
- dezorganizarea transporturilor maritime ale inamicului și/sau a neutrilor în strâmtoarele internaționale;
- o dispută cu privire la zona economică exclusivă ZEE;
- un conflict local într-o mare închisă/semiînchisă tipică, lupta între două sau mai multe puteri minore, în timp ce puterile majore rămân strict neutre”², chiar dacă

² Milan N. Vego, *op.cit.*, p.11.

o putere majoră poate oferi sprijin unuia dintre participanți, în funcție de interesele sale sau ale partenerilor.

Ca urmare, pot fi extrase câteva concluzii preliminare, care completează corolarul caracteristicilor mării semiînchise:

- este facilitat războiul electronic și cibernetic;
- se așteaptă utilizarea, în principal, a rachetelor cu rază de acțiune scurtă și medie;
- se preconizează desfășurarea unor grupări navale de mici dimensiuni;
- sunt vizate obiective limitate și aici ne putem referi la anumite caracteristici ale unui obiectiv:
 - spațial-geografice (zone maritime, porturi, linii de comunicații, insule, strâmtori);
 - destinația obiectivului (în principal economic, militar etc.);
 - importanța obiectivului (nivel tactic, operativ sau strategic etc.).

Având în vedere concluziile parțiale enunțate, în continuare, se vor prezenta, pe scurt, rezultatele analizei caracteristicilor militare ale Mării Negre.

2. Principalele caracteristici militare ale Mării Negre

Având identificate principalele caracteristici ale unei mări semiînchise, susținute de criterii de analiză ancorate în domeniul militar, corelate cu concluziile parțiale prezentate, în continuare, se va efectua o analiză a principalelor caracteristici militare ale Mării Negre.

Marea Neagră este considerată o mare semiînchisă, datorită faptului că accesul între aceasta și Oceanul Planetar se face, în principal, prin strâmtorile Bosfor și Dardanele. Nu trebuie să neglijăm faptul că Marea Neagră are acces la Oceanul Planetar și prin coridorul VII paneuropean, Rihn-Main-Dunăre sau canalele rusești, cu limitările impuse de pescajul minim.

Având în vedere că principalele caracteristici ale unei mări semiînchise au fost definite prin prisma acțiunilor militare, obiectivul acestui capitol se va realiza printr-o analiză structurată pe nivelurile artei militare: strategic, operativ și tactic.

2.1. Nivelul strategic

Principalele aspecte care trebuie luate în calcul de către decidenții militari și care produc efecte la nivel strategic sunt prezentate în continuare.

În primul rând, acțiunile de luptă pot fi efectuate cu o mare intensitate (*high intensity*)³, simultan, pe întreaga suprafață a Mării Negre. Uneori, datorită autonomiei navelor moderne, teatrul acțiunilor militare se poate extinde în mările

³ Milan N. Vego, *op.cit.*, p. 12.

adiacente, cum ar fi Marea Mediterană, Azov sau Marea Baltică, inclusiv prin implicarea capabilităților de la litoral. De-a lungul istoriei, Marea Neagră a mai fost scena acțiunilor navale în conflicte regionale (local conflict⁴) sau în conflicte majore, ca zonă secundară de operații.

În al doilea rând, loviturile aeriene sunt decisive în comparație cu acțiunile forțelor navale sau terestre. În general, puterea aeriană reprezintă un instrument de manifestare a puterii militare mult mai eficient decât puterea navală. În consecință, puterea aeriană poate fi decisivă în războiul pe mare. Acțiunile militare decisive vor fi caracterizate de utilizarea predominantă a armelor de înaltă precizie (rachete⁵ sau sisteme aeriene fără pilot) – fundamentul conceptului A2AD. Astfel, din acest punct de vedere, trebuie să se țină cont de faptul că grupările navale sunt foarte vulnerabile la loviturile cu rachete și, pentru aceasta, au nevoie de sprijinul unui puternic sistem de foc antiaerian.

Pe de altă parte, o acțiune navală are, de regulă, un rol de nivel operativ-tactic, dar nu se exclude rolul decisiv pe care îl poate juca o bătălie navală în evoluția acțiunilor de nivel strategic. Aici, poate fi dat un exemplu concret: recâștigarea controlului asupra mării, menținând în același timp superioritatea aeriană, poate influența major rezultatul întregului conflict prin avantajele directe și indirecte care rezultă din realizarea acestui deziderat.

La nivel strategic, unul dintre principalele obiective ale oricărui participant la o acțiune militară este redeschiderea comunicațiilor maritime și protecția acestora. Spre exemplu, Turcia modernă, într-o postură a successorului imperiului bizantin și, mai târziu, a Turciei musulmane, deține *controlul incontestabil al strâmtorilor*⁶. Prin urmare, au dominat comerțul în regiunea Mării Negre și sunt capabili să controleze incursiunea în zona Mării Negre. În acest caz, Convenția de la Montreux devine un instrument strategic de negociere, cu toate implicațiile care decurg din aceasta.

În cele din urmă, principalele acțiuni militare vor avea loc lângă coastă, pe litoral, pe apă și uscat, în porturi și baze, pe comunicații maritime și terestre. Milan Vego sublinia: „Una dintre sarcinile principale ale strategiei navale în timp de pace este de a construi sau achiziționa un număr suficient de baze navale și porturi pentru a permite forțelor să realizeze obiectivele strategice naționale și militare în timp de război”⁷, în consecință, deținerea de baze navale bine apărate, conectate cu rețeaua de comunicații, cu posibilități de aprovizionare, reprezintă un obiectiv strategic.

Prin urmare, ca o concluzie preliminară, Marea Neagră va rămâne o zonă secundară de acțiuni militare. De aici și rolul forțelor navale pentru misiuni specifice, mai puțin decisive la nivel strategic, dar importante la nivel operativ și tactic.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ *Ibidem*, p. 12.

⁶ *Ibidem*, p. 17.

⁷ *Ibidem*, p. 61.

2.2. Nivelul operativ

Având în vedere cele prezentate, se poate afirma faptul că geometria spațiului de luptă în mări semiînchise este diferită de cea a altor tipuri de mări.

Teoretic, principalele componente ale teatrului de operații maritime sunt: „bazele de operații, obiectivele fizice, punctele decisive, liniile de operații, liniile de comunicații”⁸. În cazul mărilor semiînchise „aceste elemente sunt situate destul de dens datorită distanțelor mult mai mici”⁹. Astfel, rolul planificatorului militar este de a identifica efectele maxime pe care le pot produce acțiunile forțelor navale asupra componentelor teatrului de operații maritime, în funcție de acțiunile celorlalte componente ale forței întrunite.

Din punct de vedere spațial (*obiective fizice*), dacă ne referim la această componentă a teatrului de operații maritime, o țară poate fi situată astfel încât să poată controla total sau parțial marea, fie ocupând o poziție la o distanță convenabilă față de strâmători, fie deținând strâmătorile. În timp de pace, spațiul maritim este controlat prin mijloace diplomatice, inclusiv prin coagularea de alianțe sau coalitii între riverani sau alți actori. Pe timp de război, strâmătorile sunt mult mai importante. Controlul spațiului maritim este, în acest caz, un obiectiv de nivel operativ.

În termeni generali, conceptele *controlul mării și limitarea folosirii mării* reprezintă în principal, controlul comunicațiilor maritime (*liniilor de comunicații*). În mările semiînchise, din cauza distanțelor mici, o flotă care acționează la litoral poate contribui ușor și semnificativ la obținerea controlului mării (inclusiv controlul spațiului aerian și terestru adiacent litoralului), cu excepția spațiului submarin (dacă un potențial inamic deține o flotă de submarine). În acest caz, o flotă special destinată luptei antisubmarin, care include capacități de luptă sub apă (submarine, UUV, mine, sisteme de supraveghere sub apă etc.), este imperios necesară. Prin urmare, în cazul mărilor semiînchise, considerăm potrivite utilizarea și aplicarea conceptului *Controlul mării* decât *Comanda mării*. În cazul forțelor navale, se dovedesc oportune utilizarea și aplicarea conceptului *Limitarea folosirii mării*, mult mai adecvat capacităților existente.

Plecând de la enunțul „Cea mai mică marină poate complica controlul mării pentru o marină puternică”¹⁰, din acest punct de vedere, este foarte ușor să deții controlul mării în mări deschise și foarte dificil, dar este aproape imposibil în marea semiînchisă. Și acest lucru nu se datorează prezenței unei flote la litoral, ci prezenței sistemelor de apărare costieră, a rachetelor de coastă și a sistemului de baraje de mine, inclusiv amenajările genistice sau amenajările împotriva forțelor de debarcare.

În cazul *punctelor decisive*, identificate ca urmare a aplicării artei operative pe timpul planificării acțiunilor militare, teoria descrie că între fazele operației

⁸ *Idem.*

⁹ *Idem.*

¹⁰ Milan N. Vego, *op.cit.*, p. 111.

maritime există anumite pauze operative care apar din cauza ritmului crescut al operațiilor, fapt care duce la reducerea timpului alocat executării acestora. În opinia noastră, în mărirele semiînchise, aceste pauze operative pot fi inutile. „Intensitatea mare a acțiunii navale va duce la o schimbare rapidă a unei situații. Trecerea bruscă de la ofensivă la apărare și viceversa”¹¹. Prin urmare, pe timpul operației întrunite, situația operativă poate suferi schimbări *radicale și frecvente*¹², aceasta fiind o consecință a caracteristicii războiului naval modern, desfășurat de către componenta aero-navală. Însă, nu trebuie minimalizate acțiunile cu caracteristici ale războiului hibrid, „războiul hibrid poate fi suma tuturor acțiunilor indiferent de natura lor”¹³, aspect care ne determină să considerăm că pe mare acesta capătă caracteristici particulare. Dar este obligatoriu să subliniem că manevrabilitatea forțelor aeriene pe mare este un avantaj. De aceea, punctele decisive trebuie identificate în funcție de aceste schimbări de situație sau avantaje.

De asemenea, un instrument care oferă avantaje strategic-operative este războiul electronic și, mai recent, războiul cibernetic. Utilizarea războiului electronic poate face dificilă sau imposibilă utilizarea *senzorilor și a armelor ghidate*¹⁴. Mai mult decât atât, utilizarea vehiculelor fără pilot poate fi perturbată.

Dintre toate aspectele caracteristice de la nivel operativ, o concluzie se conturează foarte precis, și anume: există o dependență biunivocă între acțiunile forțelor navale de pe mare și la litoral și acțiunile forțelor terestre de la coastă care, la rândul lor, depind de rezultatul acțiunilor forțelor aeriene în cadrul operației întrunite pentru menținerea unui nivel minim de control al spațiului aerian. În opinia noastră, aceasta reprezintă una dintre cele mai importante concluzii ale acestui demers.

2.3. Nivelul tactic

Din punct de vedere tactic, se poate afirma că viteza mare a navelor moderne, abilitatea de a combina manevra și puterea de foc, reprezintă avantaje majore care oferă superioritate în mediul de operare, în special prin posibilitatea de a realiza surprinderea adversarului. Acțiunile militare au loc mai ales noaptea, în special la răsărit și apus. În mărirele semiînchise, desfășurarea forțelor de luptă la litoral și manevra forțelor tactice pot fi mai dificile. La suprafață, după fiecare atac aerian, refacerea/regruparea forțelor este dificilă, întrucât timpul disponibil între două atacuri succesive nu este suficient pentru a reorganiza dispozitivul de luptă și nici

¹¹ *Ibidem*, p. 12.

¹² *Idem*.

¹³ Daniel ROMAN, Cristian-Octavian STANCIU, ”The operational art in the context of range of threats specific to the contemporary Security environment”, GlobState III, Web Conference 16-20 November 2020, Polish Armed Forces Doctrine & Training Centre Kazimierz Wielki University, p. 123.

¹⁴ Milan N. Vego, *op.cit.*, p. 12.

pentru completare. Raportat la capabilitățile tactice, forțele aeriene cu baza la sol reprezintă cea mai mare amenințare la adresa grupărilor navale (TGs) pe mare sau în porturi, inclusiv la adresa facilităților portuare. Se poate extrage deja o concluzie parțială, și anume, confruntarea navală în mări semiînchise poate fi realizată prin desfășurarea unui TG eterogen. De asemenea, misiunea, scopul și durata acțiunii sunt definite de obiective limitate, bine stabilite în timp și spațiu.

Având în vedere caracteristicile militare ale Mării Negre, reamintim unele acțiuni militare care sprijină concluziile parțiale prezentate: acțiunea grupării navale *Datoria* asupra navelor georgiene, acțiunea hibridă din Crimeea, acțiunile din jurul strâmtorii Kerchi, sechestrări de nave și acțiuni navale la litoralul regiunii Donetz-Lugansk, acestea fiind unele dintre cele mai recente exemple. Dacă analizăm aceste fapte, vom constata că multe dintre caracteristicile militare ale Mării Negre au fost luate în considerare de către planificatorii militari ai acestor acțiuni, reușita acțiunilor fiind o dovadă palpabilă.

3. Aspecte ale sprijinului forțelor terestre în acțiuni militare la coastă

3.1. Sprijinul forțelor terestre în acțiuni la litoral

În primul rând, forțele terestre trebuie să țină cont de faptul că Pregătirea informativă a câmpului de luptă (Intelligence Preparation of the Battlefield/IPB) trebuie efectuată pe întreaga suprafață a Mării Negre, acțiunile viitoare depinzând de zona de interes informativ.

În al doilea rând, acțiunea forțelor navale pentru realizarea RMP este o acțiune de sprijin a forțelor terestre. Barajele de mine reprezintă o zonă No Go în IPB-ul forțelor terestre.

În cazul unei operații amfibii, componenta navală poate informa permanent forțele terestre cu privire la evoluția fazelor operației.

De asemenea, acțiunile forțelor navale pot determina adversarul să schimbe cursul de acțiune (COA). Printre aceasta, se pot menționa acțiuni de minare, lovituri de artilerie, utilizarea sistemelor de rachete de coastă etc.

În ceea ce privește lupta împotriva forțelor amfibii, forțele navale pot contribui la respingerea, întârzierea, canalizarea și/sau distrugerea forțelor inamice de debarcare. Contradebarcarea este o acțiune specifică la litoral pe care forțele navale o pot desfășura atât pe mare, cât și la gurile fluviului.

În acțiunile militare la litoral, capabilitățile forțelor navale reprezintă forța de sprijin pe flancul forțelor terestre. Prin urmare, acțiunile forțelor navale de pe mare depind întotdeauna de acțiunea forțelor terestre la țarm.

În general, forțele navale contribuie și sunt capabile să realizeze sprijinul forțelor terestre în acțiunile de la litoral prin:

- acțiuni sistematice (prezență, descurajare, supraveghere);

- suport informativ;
- realizarea și actualizarea RMP;
- modelarea câmpului tactic;
- limitarea acțiunilor inamice;
- întârziere, canalizare;
- provocarea de pierderi inamicului;
- impunerea inamicului de a alege un alt COA nefavorabil etc.

3.2. Sprijinul forțelor terestre în acțiuni riverane

Similar subcapitolului anterior, în zona riverană, IPB-ul este comun forțelor terestre și forțelor navale.

În defensivă, zona riverană (Fluviul Dunărea, zona lagunară, Delta Dunării, litoralul aferent) este, în principal, zonă Slow Go. Minarea punctelor de trecere fluviale obligatorii devine No Go în comunicațiile fluviale.

În ofensivă, forțele terestre constituite în forțe de debarcare riverane, susținute pe flanc de forțele navale, maritime sau fluviale, au rolul de detașamente de întoarcere. Contraatacurile simultane din mai multe direcții cu subunități tactice reprezintă o caracteristică a operației riverane.

Din punctul de vedere al comenzii și controlului (C2) forțelor, caracterul descentralizat al acestei funcțiuni de luptă este mai puternic în contextul operației riverane.

De asemenea, principala acțiune a forțelor riverane o reprezintă acțiunea de sprijin al forțelor terestre de la litoral și pe comunicațiile fluviale:

- sprijinul forțelor terestre în capul de pod;
- asigurarea dragajului și marcarea culoarelor prin barajele de mine;
- minarea și izolarea zonelor riverane;
- asigurarea transportului trupelor din zona de ambarcare în zona de debarcare;
- debarcarea în luptă a forțelor de desant riveran;
- sprijinul prin foc al forțelor de desant riveran pe timpul debarcării și acțiunilor ulterioare;
- asigurarea aprovizionării a forțelor debarcate;
- asigurarea retragerii forțelor de desant riveran, respinse din capul de pod.

Concluzii

Pe baza argumentelor prezentate, suntem în măsură să subliniem rolul și locul Forțelor Navale Române, ca cel mai vizibil instrument național de manifestare a puterii navale. Dimensiunea grupărilor navale (TF/TG) pentru mările semiînchise nu este atât de mare, în comparație cu o grupare navală destinată pentru o operație

maritimă în marea liberă, cu spații mult mai largi. Acest lucru justifică atenția asupra acțiunilor forțelor navale ale statelor în mările care se învecinează cu Marea Neagră (Azov, Marmara și Mediterana).

Confruntarea navală în Marea Neagră poate fi realizată prin desfășurarea unei grupări navale eterogene (TG eterogen). Apărarea împotriva forțelor inamice de debarcare, maritime sau riverane, poate fi rezolvată printr-un efort comun, în cadrul apărării colective. De aici rezultă faptul că operațiile în marea semiînchisă sunt clar diferite de cele desfășurate în marea liberă. Astfel, structura unei grupări navale (TF/TG) în marea semiînchisă este diferită de structura unei grupări navale care operează în marea liberă.

Operația decisivă poate viza distrugerea forței de debarcare inamice, efortul principal fiind realizat de către forțele terestre. Regiunea mării semiînchise devine câmp de luptă integrat – acțiunile de luptă vor avea loc simultan în mediul terestru, aerian și maritim. Din acest punct de vedere, nu putem minimaliza rolul unei componente a armatei, a forțelor terestre, aeriene sau navale. În aceste condiții, considerăm că dependența dintre categoriile de forțe care acționează la litoral este mult mai accentuată, forțele aeriene având o importanță de netăgăduit.

Cu toate acestea, cel mai important aspect al cercetării evidențiază dependența dintre acțiunile forțelor terestre, navale și aeriene în acțiunile militare din regiunea Mării Negre, considerată o mare semiînchisă. Subliniem, ca aspect de noutate și originalitate, că misiunile forțelor navale în sprijinul structurilor de forțe terestre au fost identificate prin experiență proprie și în cadrul multor exerciții desfășurate în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Colectiv de autori, Seria de exerciții *Tactical command exercise in education command post MUNTENIA 2019, 2020*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România, Bibliografie militară, cote: DA 418/NS; DA 326/NS.
2. ***, Scenariul exercițiului prin simulare „MAGISTERIUM”, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România, Aplicații, cota: APL 235/2021.
3. ROMAN, Daniel; STANCIU, Cristian-Octavian, „The operational art in the context of range of threats specific to the contemporary Security environment”, *GlobState III*, Web Conference 16-20 November 2020, Polish Armed Forces Doctrine & Training Centre Kazimierz Wielki University.
4. SCIPANOV, Lucian-Valeriu; MAXIM, Valentin, „Considerations regarding on the russian doctrine for a new warfare model in the Black Sea region”, *Impact strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, nr. 78/2021, vol. 1.

5. SCIPANOV, Lucian-Valeriu; NISTOR, Florin, *Considerations on the military actions conducted in the North of Black Sea*, Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, vol. 2, nr. 2, București, România, 2015.

6. VEGO, Milan N., *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*, US Naval War College, Newport, Rhode Island, Ed. Routledge, 2013.

MONITORIZAREA ȘI GESTIONAREA PROVOCĂRILOR PSIHOLOGICE ÎN SITUAȚII DE DEZASTRU

*Dr. Róbert ZSÁKAI**

Ne confruntăm zilnic cu știri despre evenimente sociale și politice și dezastru naturale. Acestea au un impact semnificativ atât asupra locuitorilor din zona afectată de dezastru, cât și asupra personalului structurilor de intervenție. Rezultatele cercetărilor au extins cunoștințele de specialitate în ceea ce privește dezastrurile naturale și civilizaționale. Pregătirea pentru gestionarea unei situații de criză a evoluat constant într-un sistem de apărare reglementată, care implică protecția valorilor societății. Sarcinile care au legătură cu protecția militară și cele care țin de gestionarea unui dezastru sunt similare, dar pot apărea diferențe cauzale. Gestionarea dezastrurilor este, în prezent, un proces foarte complex, care nu reprezintă exclusiv sarcina unei organizații naționale, ci și lupta guvernelor și a organizațiilor societale pentru un scop comun. Pentru personalul structurilor de intervenție, prelucrarea sarcinilor psihologice de către specialiști devine din ce în ce mai necesară. Rolul autorităților în timpul gestionării situațiilor de urgență este foarte important în ceea ce privește cooperarea actorilor implicați și coordonarea acțiunilor. Necesitatea rolului de sprijin al organizațiilor umanitare internaționale și naționale este, de asemenea, consolidată. Această lucrare își propune să expună elementele de evaluare a riscului și a rezilienței oamenilor în situații de dezastru, pentru înțelegerea vulnerabilităților, iar rezultatele evaluării ar trebui incluse în măsurile pentru planificarea de urgență.

Cuvinte-cheie: dezastru; criză; asistență psihologică; PTSD; managementul apărării.

* *Slt. dr. Róbert ZSÁKAI este comandant de pluton în cadrul Centrului de Comandă și Control pentru Operare Aeriană, Veszprem, Ungaria. E-mail: info@zsrobert.com*

Introducere

Problematika dezastrelor și a situațiilor de criză rămâne un subiect de continuă actualitate, care presupune un efort conjugat ce implică resurse umane și materiale deosebite; de aceea sunt necesare metode speciale pentru a le putea preveni. Dezastrele, evenimentele catastrofale și nevoia de protecție împotriva lor apar permanent. Semnificația termenului „catastrofă”, de origine greacă, este un punct de cotitură sau un rezultat, dar oamenii i-au atribuit înțelesul de nenorocire sau stare de criză. O caracteristică importantă a dezastrelor naturale soldate cu victime este că apariția lor nu poate fi prezisă cu precizie sau frecvență, de obicei se întâmplă destul de neașteptat, ceea ce face ca încercările de contracarare să fie mai dificile.

Recent, a fost dezvoltată Legea maghiară nr. CXXVIII din 2011, privind managementul dezastrelor și modificările aduse anumitor acte conexe, care este definitorie în ceea ce privește noțiunea de dezastru. Conform Secțiunii 3, clauza 5, hazardul este o condiție sau situație potrivită pentru declararea stării de urgență sau pentru a nu ajunge la declararea unei astfel de situații, dar care pune în pericol în mod clar viața oamenilor, sănătatea acestora, valorile materiale și mediul înconjurător într-o societate, într-o asemenea măsură încât prevenirea sau gestionarea acestuia depășesc posibilitățile și capacitățile organizațiilor juridice și necesită, astfel, cooperarea continuă și strict coordonată a organismelor guvernamentale și utilizarea sprijinului internațional. Datorită gestionării dezastrelor, s-a impus necesitatea stabilirii unui sistem de protecție și prevenire reglementat prin lege. Din cauza diversității sarcinilor, a devenit necesară reînnoirea reglementării legale și a practicilor de gestionare a dezastrelor începând din ianuarie 2012, de la aderarea la Uniunea Europeană. Noua lege reglementează în mod cuprinzător domeniile de activitate și responsabilitățile aferente. Pentru a dispune de suficient timp în vederea planificării activităților înainte de producerea unor situații de urgență previzibile, Legea privind gestionarea dezastrelor introduce „perioada de risc de dezastru”.

O situație de urgență, definită în articolul 53 din Constituția Ungariei, poate fi declanșată în special de următoarele evenimente (prevăzute în secțiunea 44 din noua Lege privind gestionarea dezastrelor):

- dezastre elementare, pericole naturale;
- accidente industriale, amenințări de origine umană;
- alte pericole, dezastre.

Astfel, în caz de urgență, pentru o anumită perioadă de timp, guvernul este în măsură să introducă reglementări suplimentare, pentru o anumită regiune, în conformitate cu Cat. Paragrafele 47-48. De asemenea, conform Cat. Paragrafele 49-51, pot fi autorizate unele organizații, care să implementeze reglementările extraordinare menționate anterior. În timpul apariției unor situații de urgență, s-a dovedit că protecția împotriva acesteia nu revine doar în sarcina unei organizații

speciale, ci, pentru sporirea șanselor de soluționare a unei asemenea situații, este necesară coordonarea și cooperarea organizațiilor guvernamentale naționale și locale și a organizațiilor nonguvernamentale.

La nivel internațional, o protecție eficientă depinde de Națiunile Unite, Uniunea Europeană și NATO. Mai mult, la nivel local, în Ungaria, aceasta depinde și de cooperarea organizațiilor caritabile și de cea a bisericilor. Crearea și menținerea siguranței, precum și dezvoltarea planurilor de gestionare a dezastrelor reprezintă un element de comun foarte important. Caracteristicile sarcinilor și specificul abilităților diferitelor organizații implicate reprezintă, astfel o asigurare pentru pregătirea eficientă, reducerea consecințelor negative în timpul protecției și recuperarea în urma dezastrelor sau a situațiilor de urgență. Dezastrele și nevoia populației de a se proteja împotriva acestora pot apărea în orice moment. Sistemul de management al apărării și rolul autorităților sunt esențiale pentru gestionarea și coordonarea intervenției în caz de urgență, deoarece este datoria lor legală să aibă grijă de populația afectată de un astfel de eveniment.

1. Efectele psihologice ale dezastrelor

Caracteristica generală a situațiilor de urgență este distrugerea pe scară largă, ceea ce provoacă pierderi semnificative. Majoritatea unor astfel de situații se întâmplă în mod neașteptat, astfel că sentimentele de nesiguranță și vulnerabilitate ale celor implicați sunt prezente într-o manieră explicită. Trăirea dezastrelor în mod direct sau pe baza informațiilor indirecte poate conduce la o situație stresantă și frustrantă, în același timp. O situație de urgență este o situație specială, care afectează în mod direct atât pe cei care au trăit-o, cât și personalul care a intervenit pentru gestionarea sa. Pe baza dovezilor empirice ale zonelor afectate de dezastru, populația pregătită din punct de vedere psihologic suferă pierderi semnificativ mai mici, deoarece comportamentul corect explicat, cunoașterea posibilităților de auto-salvare și capacitatea de a coopera cu forțele de intervenție pot fi cruciale în caz de urgență. Numărul tot mai mare de lucrări de specialitate și de cercetări empirice subliniază necesitatea pregătirii psihologice atât a civililor, cât și a personalului de intervenție. În ceea ce privește fenomenele psihologice care însoțesc dezastrele, s-a susținut că panica este mecanismul natural care intervine în situația de urgență și acționează chiar dacă nu este luată în considerare. În unele cazuri, un act sau o declarație spontană vor contribui la normalizarea situației, dar în alte cazuri, același act poate provoca o stare de panică. Prezentarea rapidă, recunoașterea situației și, eventual, experiența anterioară pot juca un rol cheie în prevenirea sentimentului de panică. Numeroase metode de sprijin psihosocial permit asistență adaptată nevoilor individuale și comunitare. Bunăstarea psihosocială poate fi considerată nevoia de bază și, dacă acest lucru se deteriorează, este necesară stabilizarea acesteia.

Procesarea dezastrelor și efectelor lor psihologice și sociale sunt diferite pentru fiecare om în parte. Personalul de prim ajutor ar putea avea nevoie de sprijin pentru a procesa lucrurile la care asistă în timpul unei intervenții, la fel și populația care trece prin situația de criză și așteaptă ajutor. În general, nu este încă un lucru obișnuit ca oamenii să împărtășească problemele lor emoționale, mentale sau psihologice cu un necunoscut. Acest fapt este adesea tratat ca fiind un semn de slăbiciune, precum și un indiciu că un individ nu este capabil să facă față situației pe cont propriu. Dacă pericolul este prezis, poate exista o teamă excesivă de amenințare în faza de pre-dezastru. Pe timpul producerii situației de urgență, familia deține un rol important în ceea ce privește acordarea sprijinului emoțional, contribuind la procesarea fricilor, eșecurilor și rănilor și la reducerea situațiilor stresante și ameliorarea tensiunii¹. Frica este o stare emoțională esențială pentru apărarea organismului, motivează și încurajează oamenii să acționeze și poate declanșa reacții de supraviețuire. O caracteristică importantă a acestei etape este aceea că indivizii, chiar și la nivel inconștient, tind să adopte o atitudine gregară. Din cauza elementului surprinzător al evenimentului declanșat, frica poate afecta individul ca un șoc, iar efectul evenimentului neașteptat s-ar putea întipări în personalitatea și experiența celor implicați. În plus, repercusiunile dezastrelor devin vizibile și evaluabile la câteva zile, săptămâni sau luni după producerea evenimentului². Aceste efecte pot produce anxietate, fobii sau credințe iraționale. Pe de altă parte, experiența de a face față fricii de succes poate crea, de asemenea, noi abilități durabile și noi tehnici de adaptare. Este necesară o comunicare clară și simplă cu o persoană aflată într-o situație de criză. Expresia emoției deschise, manifestarea evenimentelor prezente, trecute și viitoare pot concentra focalizarea persoanei asupra problemei reale. Este necesară transparența în comunicarea de criză, dar, acolo unde este cazul, este de dorit ca anumite informații să nu fie divulgate populației, pentru a preveni panica ulterioară. Personalul de intervenție se poate confrunta cu problema empatiei ca fiind o barieră. Explorarea realistă, managementul asumat, leadershipul, intervenția profesională, investițiile în echipamente de salvare, comunicarea credibilă pot avea o influență decisivă asupra activității, vitezei și abilităților de rezolvare a problemelor ale personalului de intervenție. În plus, numeroase studii de caz concluzionează că ajutorul ar trebui să fie proactiv, întrucât persoanele care au trecut printr-o situație de criză nu vor solicita ajutor, deoarece starea lor mentală actuală nu le va permite să aibă un comportament coerent³. De asemenea, specialiștii care doresc să ajute în situații de dezastru sau de criză trebuie să dețină cunoștințe psihologice care pot contribui la creșterea sentimentului de securitate al indivizilor. Viețile oamenilor

¹ Albert-Farkas Leveleki, *Szociológia*, Editura Möbius Print, Nyíregyháza, 2001, p. 114.

² ***, *Segítségnyújtás katasztrófa és terrortámadás esetén – Belga Vöröskereszt kiadványa*, Eureste Handbook, Brüssel, 2006, ISBN 2-930434-16.3.

³ Internation of Red Cross: Enhancing psychological support, IFRC, Geneva, 2007.

sunt puse în pericol în zonele afectate de dezastre. Oamenii se pot răni sau, mai rău, pot deceda. În plus, nu se poate trece cu vederea faptul că supraviețuitorii se află sub o presiune psihologică semnificativă, care poate avea consecințe grave mai devreme sau mai târziu, cu repercusiuni pentru restul vieții lor⁴. Conform abordării psihologice a dezastrelor, o catastrofă este un eveniment devastator din punct de vedere psihologic, care se află în afara gamei de experiențe umane obișnuite, care poate duce la reacții comportamentale anormale, cu anumite simptome specifice⁵. În multe cazuri, experiențele neprocesate din punct de vedere spiritual revin în memorie și pot îngreuna viața cotidiană din cauza laturii lor deprimante.

Panica în masă este o formă specifică de comportament comunitar care agravează foarte mult și chiar împiedică fuga și supraviețuirea indivizilor și, totodată, îngreunează munca salvatorilor⁶. De exemplu, imediat după dezastrul scufundării navei de croazieră Titanic, principiul moral de bază al acordării priorității salvării femeilor, copiilor și persoanelor în vârstă a dispărut destul de repede. Unii bărbați au încercat să găsească un loc în bărcile de salvare, deghizându-se în femei, alții au încercat să obțină o vestă de salvare sub amenințarea cuțitului⁷. Caracteristicile comune ale persoanelor aflate în stadiul de panică sunt pierderea judecății și izbucnirile emoționale extreme. De asemenea, pierderea controlului moral și nerespectarea normelor comunitare sunt frecvente în astfel de situații de panică. În alte cazuri, de exemplu, într-un accident rutier soldat cu mai multe decese, în rândul personalului de intervenție se pot observa elemente de depresie, apariția sentimentului de neajutorare, vinovăție și anxietate cu privire la eșec⁸.

În ceea ce privește forțele naționale de apărare și de gestionare a dezastrelor, membrii personalului de intervenție reușesc, în cele mai multe situații, să depășească frica și alte sentimente deprimante, dar există cei a căror stabilitate mentală nu revine la poziția inițială de echilibru, deoarece resursele lor au fost alterate ca urmare la diferitele reacții la stres. În cazul lor, este necesară intervenția în caz de criză⁹; aceasta vizează rezolvarea unei situații de criză cu intenția de a fi de ajutor.

⁴ Zsuzsanna Kaló, *A korai és késői pszichés jelenségek katasztrófák során, és a káros hatások elkerülésének lehetséges módjai*, Műszaki Katonai Közlöny, XXI. évf. 12. sz. különszám, Budapest, 2011, NKE HHK MHTT, Műszaki Szakosztály, URL: <http://www.hhk.uni-nke.hu/downloads/kiadvanyok/mkk.uni-nke.hu/eloadasokpdf/3.csop/Kalo%20Zsuzsanna.pdf>, accesat la 25.04.2014.

⁵ Judit Bolgár, György Szekeres, *Katasztrófa és kríziskommunikáció lélektani alapjai. Elektronikus jegyzet a Védelem Igazgatás szereplői számára*, Bp.: ZMNE. 2009. URL: <https://adoc.pub/katasztrofa-es-kriziskommunikacio-lelektani-alapjai.html>, accesat la 25.04.2021.

⁶ Róbert Zsákai, "A lelki segítségnyújtás jelentősége katasztrófák során", URL: https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2014_1_szam.pdf, accesat la 06.07.2021.

⁷ Iván Kémenczy, *Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980, pp. 31-32.

⁸ Dr. Róbert Barlai, György Kóvágó, Válság-(katasztrófa) kommunikáció, Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1996, p. 31.

⁹ Zelimir Pavlina, Zoran Komar, *Katonapszichológia I-III*, Editura Zryni, 2007.

Crizele se caracterizează prin anxietate și frică. Câteva boli psihice sunt cunoscute ca având la bază o afecțiune psihiatrică ale cărei caracteristici nu s-au schimbat de-a lungul timpului. Depresia este o problemă universală care poate fi resimțită fie de persoane rănite, fie de cei care intervin în situații de urgență, manifestarea acesteia fiind posibilă chiar și după depășirea situației de criză. De regulă, depresia este o afecțiune tranzitorie care persistă pentru o perioadă scurtă de timp, cu condiția ca persoana în cauză să își stabilizeze starea mentală și să își schimbe modul de gândire despre sine și despre problema respectivă¹⁰. Diagnosticul bolii se bazează pe o examinare a stării psihice a pacientului și, deși tratamentele medicale se îmbunătățesc continuu, din păcate, medicii caută în permanență o modalitate cu adevărat eficientă de a vindeca depresia. Problematika asistenței psihologice oferă o oportunitate excelentă de explorare a domeniului, deoarece dacă sănătatea mentală a oamenilor se deteriorează, sunt periclitate: soluția problemelor, gestionarea dezastrului, crizei, precum și eliminarea consecințelor sale.

2. Soluții naționale și internaționale pentru gestionarea dezastrului

Mediul în continuă schimbare solicită individului, organizației și grupului să se adapteze rapid din punct de vedere profesional. Dezastrul infam provocat de revărsarea noroiului roșu toxic din Ungaria, care a avut loc la 4 octombrie 2010, a fost cel mai grav accident ecologic și industrial din istoria modernă a acestei țări. Dezastrul cauzat de deteriorarea bazinului unei uzine de prelucrare a aluminiului din MAL Zrt. a provocat pagube materiale în zonă și pierderi de vieți omenești, precum și alterarea mediului înconjurător, poluând terenurile agricole și căile navigabile. În timpul gestionării evenimentelor, cooperarea dintre ministere, contribuția sectorului construcțiilor, a organizațiilor naționale și a oamenilor de știință s-au dovedit remarcabile. Dezastrul a mobilizat o masă socială foarte importantă¹¹. Era evident faptul că gestionarea dezastrului se află în fruntea asistenței psihologice în îndeplinirea sarcinilor de protecție civilă, siguranță industrială și protecție împotriva incendiilor. În cazul dezastrului cu noroi roșu toxic, organizațiile umanitare au contribuit cu un sprijin suplimentar față de organizațiile profesionale și naționale, întrucât acestea au efectuat donații semnificative în bani, servicii, au oferit sprijin psihologic celor afectați, au contribuit la furnizarea de materiale pentru construirea de case noi, cu rolul de a sprijini victimele dezastrului ecologic. La nivel local, regional și național, forțele de gestionare a dezastrului trebuie să sprijine activitățile de pregătire și protecție a populației, precum și să participe la planificarea, organizarea și implementarea sarcinilor de recuperare. În caz contrar, atunci când

¹⁰ Tim Lahaye, *Győzelem a depresszió felett*, Budapesta, 1998, p. 243.

¹¹ Árpád-PAPP Antal Muhoray, *A vörösiszap-katasztrófa elleni védekezés, a helyreállítás, újjáépítés tapasztalatai, II*. Belügyi Szemle, 61.évf. 3.sz. 2013. pp. 84-85.

se confruntă cu o criză, organizațiile de sprijin și armata ar trebui să se coordoneze reciproc și să coopereze pentru a livra în siguranță provizii și materiale necesare la locul dezastrului. Cooperarea CIMIC (civili-militari) are un rol important de jucat în utilizarea resurselor, sprijinirea misiunilor umanitare și asigurarea succesului operațiunilor militare¹². Organizațiile internaționale și naționale pot avea ca scop oferirea de ajutor în caz de dezaastre, la solicitarea guvernelor statelor aflate în primejdie, cu aprobarea guvernului țării care acordă sprijin, precum a fost cazul guvernului maghiar în 2021, la solicitarea guvernului croat, în urma unui cutremur important petrecut în apropierea orașului Petrinja.

În concluzie, scopul este de a salva vieți omenești și bunuri materiale în fiecare caz, dar și acela de a mobiliza resurse materiale și resurse umanitare. Diferite organizații nonguvernamentale, asociații și lăcașuri de cult (biserici) joacă un rol important, inclusiv în cazul persoanelor afectate de dezaastre, oferind sprijin prin măsuri practice, asistență socială și juridică. De asemenea, oferă asistență psihosocială și mentală părților interesate și, dacă este necesar, populația afectată este direcționată către un psiholog sau către alt profesionist în domeniu¹³. Fiecare organizație ar trebui să ofere sprijin atât cât este posibil. Spre exemplu, în cazul deja menționat cu reversarea de nămol roșu, transmisia unui post de radio local s-a efectuat din biserica din orașul Deveser, acest mijloc de comunicare contribuind la informarea populației locale, iar biserica a jucat un rol imens în distribuirea donațiilor primite. În cadrul bisericii din Kolontar, împreună cu colegii militari, au fost organizate spații pentru odihnă pentru personalul de intervenție, pe timp de noapte, în perioada inițială de gestionare a operațiunilor de salvare. Pentru a înțelege efectele psihologice, este necesar de știut care sunt fenomenele care însoțesc și contribuie la declanșarea unui efect psihic negativ într-o situație de dezastru. Analizând evenimentele unui dezastru, pot fi identificate unele fenomene însoțitoare care ar trebui să fie întotdeauna luate în considerare în aceste zone.¹⁴ Dacă simptomele asociate cu anxietatea apar în termen de patru săptămâni de la evenimentul traumatic și durează între două și 28 de zile, se poate considera că persoana în cauză suferă de tulburare de stres acut¹⁵. De aceea este necesar ca o echipă formată din psihiatri, psihologi, preoți și apropiați să le ofere ajutor celor care au nevoie, în zonele afectate de dezastru. Frica este o stare emoțională esențială pentru supraviețuire, întrucât contribuie la evitarea pericolului prin declanșarea unor reacții instinctive. Anxietatea existențială este o frică generală a omului, care

¹² József Padányi, *Polgári-katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során*, ZMNE, Budapesta, 2001, p. 6.

¹³ E. Raquel Cohen, *Pan American Health Organization: Mental health services in disasters: manual for humanitarian workers*, PAHO, 2000, p. 223.

¹⁴ Dr. Júlia Hornyacsek, *A települési védelmi képességek a katasztrófakihívások tükrében*, Oktatási és Tanácsadó Tudományos Egyesület, 2011, Budapesta, pp. 40-42.

¹⁵ J. Ronald Comer, *A lélek betegségei*, Editura Osiris Kiadó, Budapesta, 2000, p. 205.

rezultă din limitările și responsabilitățile existenței noastre. Suntem anxioși pentru că recunoaștem faptul că viața nu este infinită și moartea este inevitabilă¹⁶.

Bisericele nu sunt comunități politice, ci, în primul rând, ele sunt comunități spirituale. Experiența demonstrează faptul că enoriașii sunt, în general, mai stabili din punct de vedere mental, mai puțin predispuși la panică în timpul situațiilor de urgență și pot fi implicați cu mai multă ușurință în acordarea de prim ajutor. Când se întâmplă un dezastru, credincioșii tind să gestioneze situația cu mai multă speranță, în pofida dificultăților. Pe baza cercetărilor, oamenii sunt, de asemenea, foarte influențați de cultura unei anumite țări. Cunoașterea și înțelegerea culturii locului respectiv înseamnă că toată lumea poate și are un rol de jucat în crearea și menținerea siguranței, inclusiv a lăcașelor de cult¹⁷. De-a lungul istoriei, în timpul celor mai mari pericole, bisericile au fost întotdeauna acolo pentru a acorda sprijin oamenilor care au avut nevoie, indiferent prin ce dezastru sau dificultate au trecut. Adesea, partea cea mai dificilă pe care o trăiește personalul de intervenție este departe de a fi de ordin material. Atenția personală, puterea comunității, consilierea tactică și personală, îngrijirea socială sunt elemente fundamentale ale activităților bisericesti și de ordin religios.

Concluzii

Măsurarea riscului și a rezilienței este un instrument important pentru înțelegerea vulnerabilității oamenilor în situații de dezastru, iar rezultatele acestora ar trebui incluse în măsurile pentru planificarea de urgență. Activitățile de prevenție și reducere a dezastrelor reprezintă o provocare majoră, care necesită o capacitate semnificativă la nivel local, dar în același timp ar trebui să facă parte dintr-o strategie cuprinzătoare. Stilul nostru de viață din ultimii ani poate reprezenta un motiv de teamă constantă. Apariția epidemiilor, lupta permanentă împotriva dezastrelor, terorismul reprezintă probleme cu care ne confruntăm în mod frecvent. Pandemia de COVID-19 a adus o notă de incertitudine și nesiguranță în viețile oamenilor. Anxietatea, fricile, sentimentele de neputință au devenit o povară din ce în ce mai mare asupra indivizilor. Cadrele medicale împreună cu armata au o mare responsabilitate și se poate observa că cei care lucrează în linia întâi în lupta împotriva pandemiei de COVID-19 au un rol din ce în ce mai important de jucat. Și ei pot fi afectați de pandemie, ale cărei efecte sunt asemănătoare cu cele din timpul dezastrelor naturale sau din zonele de război. Rezultate științifice recente demonstrează că recunoașterea aspectelor legate de gestionarea dezastrelor în

¹⁶ J. Ronald Comer, *A lélek betegségei. Pszichopatológia*, Editura Osiris Kiadó, Budapesta, 2005, p. 160.

¹⁷ István Bukovics, *Gondolatok az egyházak szerepéről a katasztrófavédelemben*, Editura Wesley János Lelkészképző Főiskola kiadványa, Budapesta, 2008, pp. 1-5.

cea ce privește asistența psihologică devine din ce în ce mai necesară. Experiența ultimilor ani scoate în evidență faptul că dezastrele și situațiile de criză au devenit parte integrantă a vieții noastre. Aceste situații nu pot fi evitate, dar efectele lor pot fi diminuate, având specialiști cu o pregătire temeinică în acest sens. Este suficient să ne gândim la evenimentele din 11 septembrie 2001 sau să ne amintim de inundațiile și evenimentele meteorologice extreme din ultimii ani, sau de dezastrul revărsării noroiului roșu din Ungaria. Un atac terorist a provocat regândirea sistemului de apărare al comunității europene, făcând necesare reconsiderarea și stabilirea unei strategii de apărare la nivel comunitar și global. A devenit clar faptul că gestionarea dezastrelor nu este doar o problemă tehnică sau juridică, ci o problemă socială complexă în care trebuie luate în considerare cazuri și proceduri speciale, toate acestea fiind confirmate de evenimentele internaționale din ultimii ani. Oamenii nu trebuie lăsați într-o stare de vulnerabilitate și nesiguranță. Procesele catastrofale și de panică menționate anterior, împreună cu comunicarea inadecvată pot sta la bază și pot genera consecințele dezastruoase ale situațiilor de criză. Astfel, tot mai mulți oameni contribuie la procesul complex de gestionare a crizelor, pe lângă coordonarea gestionării de către profesioniști a dezastrelor. Dacă comunitățile vulnerabile sunt mai conștiente de riscuri și cunosc strategiile de bază pentru a face față situațiilor, acestea pot reduce la minimum numărul de decese și pierderi materiale, precum și eventualele vătămări psihice. Companiile naționale pot încuraja înființarea Comitetelor de urgență comunitare, responsabile de planificarea, gestionarea și coordonarea activităților de răspuns și pregătire.

De asemenea, bisericile joacă un rol important în ajutorarea celor afectați de o situație catastrofală, întrucât religia este parte importantă din viața multor oameni. Prin urmare, bisericile sunt bine adaptate structurii lor organizaționale și misiunii și contribuie activ la gestionarea situațiilor de criză. Ceea ce societatea se așteaptă este ca evenimentele dramatice să fie gestionate în mod profesional, uman și cu suficientă empatie de către organizațiile dedicate acestui lucru. Se constată faptul că, în ultimele decenii, bisericile au trecut printr-o transformare destul de mare, de exemplu, modul în care este manifestată credința sau chiar în organizarea lor structurală, însă valorile lor au rămas aceleași de-a lungul timpului, și totul se rezumă la a proteja cea mai mare valoare, și anume: viața oamenilor. În trecut, conducătorii militari puteau fi pregătiți doar pentru a lua decizii rapide, dar, în prezent, cooperarea eficientă cu organizațiile civile, guvernamentale și nonguvernamentale reprezintă o prioritate pentru conducerea militară. Lansarea unui program detaliat de cercetare care implică bisericile, bazat și pe faptul că îndeplinirea rolului de gestionare a dezastrelor este o cerință națională și socială, trebuie să fie flexibilă la diferite schimbări naturale.

Prevenirea presupune întotdeauna mai puține cheltuieli decât gestionarea și recuperarea în urma unui dezastru sau a unei situații de urgență. Fiecare ocazie ar trebui fructificată pentru a reduce la minimum daunele provocate prin prognozarea

fiecărui tip de dezastru, pentru a consolida cooperarea diferitelor organizații și pentru a ajuta și a instrui populația în vederea gestionării unei situații de dezastru.

Lupta împotriva coronavirusului este foarte asemănătoare cu medicina practică pe câmpul de luptă, definită de psihologia militară prin sintagma „pacienții disperati”, iar lupta cu un dușman invizibil și mediul înconjurător riscant sunt mult mai rele decât un război. Apariția și răspândirea globală a virusului SARS-CoV-2 a demonstrat cât de mult se poate împovăra societatea și economia și cât de pregătiți sunt cei care activează în domeniul asistenței medicale, dar și în alte domenii, pentru o astfel de gestionare a problemelor. Nu știm exact care este inamicul real, însă cu toții resimțim o presiune psihică uriașă, ne confruntăm cu posibilitatea de a pierde pe cineva apropiat, dar și cu mult pericol. Epuizarea fizică și mentală extremă poate fi cauzată de o mulțime de vești proaste, care pot duce la dereglări psihice. Potrivit specialiștilor, atât în rândul populației, cât și în rândul cadrelor medicale, forțelor armate, personalului de pe ambulanțe sau personalului militar apar din ce în ce mai multe probleme de natură psihologică. Efortul zilnic constant, temerea de infectare, numărul de decese și sentimentul de neputință pot provoca traume emoționale care pot duce la probleme psihice grave. În multe cazuri, confuzia se poate transforma în tulburare de stres posttraumatic (PTSD). Anxietatea poate avansa spre depresie, dar poate duce și la epuizarea rapidă, astfel încât cei în cauză pot deveni ușor victime, din punct de vedere psihologic. Termenul „a doua victimă” îi aparține lui Albert Wu, profesor la Universitatea Johns Hopkins din Baltimore. Potrivit cercetărilor științifice ale lui Wu, cei aflați în prima linie de ajutorare a celor afectați de pandemie ar trebui să acorde atenție sporită tratării stării emoționale și psihice a pacientului, deoarece PTSD este un sindrom insidios care poate persista mai mult timp și poate duce la o retrăire a evenimentelor de către acesta. Sentimentul de neputință îi este indus pacientului prin conștientizarea constantă a repercusiunilor negative (decese) ale pandemiei. Prezența fizică a angajaților și îngrijorarea acestora că ar putea contracta virusul în orice moment, sau că ar putea reprezenta un pericol pentru cei dragi, prin infectare, adaugă o presiune psihică uriașă asupra acestora. De asemenea, cadrele militare care sprijină activ personalul medical, se confruntă cu probleme similare, întrucât nu există nicio garanție că își vor păstra sănătatea în tot acest proces. Considerăm că, pe lângă dezvoltarea capacităților militare clasice, reziliența este un domeniu în care este necesară pregătirea planificată și coordonată pentru a garanta securitatea unei țări și acesta este un domeniu care trebuie dezvoltat, implicând mai multe resurse umane și materiale. Elementele importante sunt: pregătirea, stocarea resurselor, dezvoltarea strategiei și efectuarea de simulări premergătoare situațiilor de criză. În absența lor, este puțin probabil ca forța militară să fie suficientă pentru a face față situațiilor de criză în mod optim. Sprijinul psihologic, cu accent pe componenta emoțională, este necesar pentru a păstra sănătatea psihică a tuturor angajaților din sistemul medical

și sistemele conexe. Serviciile de asistență psihologică sunt binevenite, întrucât dacă sănătatea psihică a angajaților se deteriorează, situația de criză și eliminarea consecințelor acesteia sunt periclitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Internation of Red Cross: Enhancing psychological support, IFRC, Geneva, 2007.
2. ***, *Segítségnyújtás katasztrófa és terrortámadás esetén – Belga Vöröskereszt kiadványa*, Eureste Handbook, Brüsszel, 2006, ISBN 2-930434-16.3
3. BARLAI, Róbert; KÖVÁGÓ, György, *Válság-(katasztrófa) kommunikáció*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1996.
4. BOLGÁR, Judit; SZEKERES, György, *Katasztrófa és kríziskommunikáció lélektani alapjai. Elektronikus jegyzet a Védelem Igazgatás szereplői számára*, Bp.: ZMNE, 2009, URL: <https://adoc.pub/katasztrofa-es-kriziskommunikacio-lelektani-alapjai.html>
5. BUKOVICS, István, *Gondolatok az egyházak szerepéről a katasztrófavédelemben*, Editura Wesley János Lelkészképző Főiskola kiadványa, Budapest, 2008.
6. COHEN, E. Raquel, *Pan American Health Organization: Mental health services in disasters: manual for humanitarian workers*, PAHO, 2000.
7. COMER, J Ronald, *A lélek betegségei. Pszichopatológia*, Editura Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
8. COMER, J Ronald., *A lélek betegségei*, Editura Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
9. Dr. HORNYACSEK, Júlia, *A települési védelmi képességek a katasztrófakihívások tükrében*, Oktatási és Tanácsadó Tudományos Egyesület, Budapest, 2011.
10. FISCHL, Vilmos, *A nemzetközi egyházi szervezetek szerepe az államközi valamint csoportok közötti konfliktusok és válságok kezelésében*, Budapest, ZMNE Doktori (Phd) értekezés, 2006.
11. KÁDÁR, Pál, *A pandémia kezelése mint a nemzeti ellenálló képesség „tesztje”*, Honvédségi Szemle 149.évfolyam 2021/2.
12. KALÓ, Zsuzsanna, *A korai és késői pszichés jelenségek katasztrófák során, és a káros hatások elkerülésének lehetséges módjai*, MŰSZAKI KATONAI KÖZLÖNY, XXI.évf.12. sz. különszám, 2011. Budapest, NKE HHK MHTT, Műszaki Szakosztály, URL: <http://www.hhk.uni-nke.hu/downloads/kiadvanyok/mkk.uni-nke.hu/eloadasokpdf/3.csop/Kalo%20Zsuzsanna.pdf>
13. KÉMÉNCZY, Iván, *Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980.

14. LAHAYE, Tim, *Győzelem a depresszió felett*, Budapest, 1998.
15. LEVELEKI, Albert-Farkas, *Szociológia*, Editura Möbius Print, Nyíregyháza, 2001.
16. MUHORAY, Árpád, A 2001-es beregi árvíz tizedik évfordulóján túl. Belügyi szemle, 60 évf. 2012/9.
17. MUHORAY, Árpád-PAPP Antal, *A vörösiszap-katasztrófa elleni védekezés, a helyreállítás, újjáépítés tapasztalatai*, II. Belügyi Szemle, 61 évf. 3. sz. 2013.
18. PADÁNYI, József, Polgári–katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során, ZMNE, Budapest, 2001.
19. ZORINÁ CZ, Ádám, Egyházak a katasztrófavédelmi feladatrendszerben. (MŰSZAKI KATONAI KÖZLÖNY, XXI. évf. 12. különszám, Budapest, 2011, NKE HHK MHTT) URL: <http://hhk.uninke.hu/downloads/kiadvanyok/mkk.uninke.hu/eloadasokpdf/3.csop/Zorinacz%20Adam.pdf>
20. ZSÁKAI, Róbert, “A lelki segítségnyújtás jelentősége katasztrófák során”, URL: https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2014_1_szam.pdf

Traducere din limba engleză: Andreea Tudor

POLITICILE PRIVIND PROTECȚIA INFRASTRUCTURILOR CRITICE LA NIVEL EUROPEAN

*Dr. Miklós BÖRÖCZ**

Dintr-un punct personal de vedere, o parte dintre atacurile teroriste viitoare vor fi îndreptate împotriva infrastructurilor critice. Un exemplu în acest sens îl reprezintă atacul asupra unei stații de tratare a apei din SUA, atunci când s-a încercat creșterea nivelurilor de hidroxid de sodiu de peste o sută de ori, otrăvind astfel alimentarea cu apă potabilă. Însemnătatea protecției infrastructurilor critice este ilustrată și de atacul cibernetic asupra spitalului din Düsseldorf, din decembrie 2020, cu consecințe fatale, pentru prima oară în Europa. În același timp, protecția infrastructurilor critice este îmbunătățită și în cazul unui război hibrid sau al unei situații de război. Importanța sa în practică a fost ilustrată și de conflictul ruso-ucrainean din decembrie 2015, când virusul BlackEnergy al grupului APT a provocat o pană de curent în Ucraina, afectând 225.000 de oameni. Acest atac a demonstrat nivelul de succes obținut de un element militar neconvențional în mediul sectorului energetic.

În acest studiu, ne propunem să prezentăm riscurile pe care infrastructurile critice le implică, urmate de sectoarele deținătoare de infrastructuri critice europene și principalele caracteristici ale acestora, precum și de câteva infrastructuri europene cu rol cheie.

***Cuvinte-cheie:** protecția infrastructurilor critice; vulnerabilități; război hibrid; strategie nonliniară; amenințare; atac cibernetic.*

** Locotenent-colonel pol. (r) dr. Miklós BÖRÖCZ este doctorand în domeniul Politicii de Securitate a UE, în cadrul Universității Óbuda din Budapesta, Ungaria. E-mail: boroczbat@gmail.com*

Introducere

În domeniul protecției infrastructurilor critice, SUA au admis că niciun stat, oricât de puternic ar fi, nu ar putea să își protejeze pe cont propriu infrastructurile și, prin urmare, au inițiat cooperarea internațională în acest domeniu.¹ Inițiativa SUA a fost preluată pentru prima dată de către NATO, care și-a încurajat statele membre să adopte măsuri pentru a-și proteja infrastructurile critice prin intermediul efectuării unor studii și a unor evaluări de impact. Uniunea Europeană s-a alăturat inițiativei și, în continuare, vom rezuma acțiunile sale pe această temă.

Considerăm că este important să examinăm mediul internațional de securitate care s-a schimbat semnificativ, și care are, de asemenea, o relevanță de impact pentru infrastructurile critice. Constatări importante în acest domeniu au fost deja formulate în studiul *Securitatea națională și protecția infrastructurilor critice*². În prezent, ideea că statele și, implicit, cetățenii lor, se simt în siguranță, indiferent dacă pot sau nu să câștige un război cu ajutorul forțelor convenționale, s-a schimbat. Odată cu apariția armelor de distrugere în masă, această abordare a fost umbrată, deoarece armele nucleare, de exemplu, afectează puterea militară a ambelor părți. Astfel, abordarea strategică își pierde treptat importanța, fiind înlocuită de instrumente politice și intervenții economice și sancțiuni. După cel de-al Doilea Război Mondial, au fost înființate societăți de asistență socială în care disponibilitatea continuă a apei potabile, alimentelor, energiei, serviciilor de transport și a altor servicii crește nivelul de securitate al statelor și al cetățenilor acestora. În același timp, vulnerabilitatea infrastructurilor din diferite sectoare și, astfel, protecția acestora, au fost apreciate. Apărarea este în prezent îngreunată de răspândirea gravă a proliferării și provocările cauzate de războiul asimetric, care, deși a evoluat, este în continuă evoluție și continuă să se folosească de inovațiile tehnice.

Aceste noi tipuri de amenințări au transformat astfel paradigmele tradiționale de securitate, deoarece forțele militare puternice nu mai pot garanta pacea socială a statelor.

În același timp, au existat schimbări în gândirea militară a Rusiei, fiind una dintre cele mai periculoase pentru NATO și Uniunea Europeană.³ Elementul său

¹ Toma Virgil, „Evoluția conceptului de infrastructură critică”, *Inspectoratul pentru Situații de Urgență al Județului Argeș*, URL: http://www.igsu.ro/documente/publicatii/articole_de_specialitate/Evolutia_conceptului_de_infrastructura_critica.pdf, accesat la 27.02.2021.

² Adriana Alexandru, Victor Vevera, Ella Magdalena Ciupercă „National Security and Critical Infrastructure Protection”, în *International Conference Knowledge-Based Organization*, vol. XXV, nr. 1/2019, DOI: 10.2478/kbo-2019-0001, pp. 8-13.

³ Krisztián Jójárt, „A hibrid hadviselés orosz elméletének változása az ukrajnai tapasztalatok tükrében” [traducere: Schimbarea teoriei rusești privind războiul hibrid, în lumina experiențelor ucrainene], în *Hadtudomány*, nr. 1-2/2019, pp. 49-60.

esențial este războiul hibrid (care este, inițial, diferit de definiția războiului cecen, formulată de William J. Nemeth), în care Moscova implementează războiul neregulat și convențional ca entitate de stat, așa cum se întâmplă în prezent în Ucraina. În analiza sa⁴, directorul Centrului Carnegie Moscova a explicat faptul că războiul hibrid reprezintă o nouă eră de opoziție între Rusia și Occident, care poate fi interpretată, printre altele, drept o analogie cu Războiul Rece. Potrivit lui Aleksandr Bartos de la Academia Rusă de Științe Militare, „războaiele hibrid sunt de fapt transformate într-un nou tip de opoziție internațională și, în plus față de descurajarea nucleară strategică, sunt un factor de descurajare eficient non-nuclear pentru adversarii Rusiei”⁵. În binecunoscuta sa analiză, autorul sugerează că războiul hibrid va deveni forma definitorie a războiului viitorului. Bartos a explicat într-o altă analiză faptul că „reunificarea” Crimeei și participarea acesteia la războiul civil sirian au arătat succesul strategiei nonliniare rusești.⁶ De asemenea, el a explicat faptul că războiul hibrid este ajutat de o lipsă de legitimitate și de norme internaționale, care permit operațiuni sub acoperire ce implică teroriști, criminali organizați, criminali cibernetici și companii militare private.⁷

În Ucraina, între iulie 2014 și iulie 2018, mai multe infrastructuri critice (aprovizionarea cu energie, sectorul de transport, alimentarea cu apă potabilă, sistemul bancar și piețele financiare) au fost atacate de grupuri de hackeri din Rusia. În iulie 2014, grupurile de hackeri ruși CyberBerkut și GreenDragon au accesat în mod neautorizat sistemul PrivatBank și au dezvăluit informații confidențiale (detalii despre cont, numere de telefon etc.). Pe 23 decembrie 2015, după câteva luni de muncă, grupul APT 28 a lansat un atac la distanță, întrerupând serviciile de aprovizionare cu electricitate către clienți din Kiev, Prykarpattia și Cernăuți. Atacul a lăsat aproximativ 225.000 de consumatori fără energie electrică și încălzire, timp de șase ore. Acesta a fost primul atac cibernetic documentat public împotriva unui sistem de control al rețelei electrice.⁸ De asemenea, un malware denumit BlackEnergy

⁴ Dmitri Trenin, „Avoiding U.S.–Russia Military Escalation During the Hybrid War”, în *Carnegie Moscow*, URL: <https://carnegie.ru/2018/01/25/avoiding-u.s.-russia-military-escalation-during-hybrid-war-pub-75277>, accesat la 17.04.2021.

⁵ Aleksandr Bartos, „Россия в эпоху гибридных войн” [Rusia în era războaielor hibride], în *HE3ABNCNMOE*, URL: http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-10-20/1_970_hybrid.html, accesat la 17.04.2021.

⁶ Aleksandr Bartos, „Гибридная война – переход от неудач к победе” [Războiul hibrid – Tranziția de la eșec la victorie], în *HE3ABNCNMOE*, URL: https://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html, accesat la 17.04.2021.

⁷ Aleksandr Bartos, „Гибридная война – новый вызов национальной безопасности России, [Războiul hibrid – o nouă provocare pentru securitatea națională a Rusiei]”, în *Национальная Оборона*, URL: <http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml>, accesat la 17.04.2021.

⁸ David E. Whitehead, Kevin Owens, Dennis Gammel, Jess Smith, „Ukraine Cyber-Induced Power Outage: Analysis and Practical Mitigation Strategies”, în *Power and Energy Automation Conference*,

a fost detectat la timp, o lună mai târziu, în rețeaua aeroportului internațional Borispil de lângă Kiev, astfel încât hackerii nu au putut efectua atacul cibernetic. Cercetătorii spun că atacurile anterioare s-au putut suprapune peste încercări mai mici efectuate între noiembrie și decembrie 2015, care vizează sistemele miniere și feroviare ucrainene (cu programe malware, precum KillDisk și BlackEnergy). În 2017, un virus de tip ransomware, denumit NotPetya (care inițial viza Ucraina, dar a atins cercurile de afaceri din întreaga lume), a afectat mai multe sectoare, inclusiv sectoare deținătoare de infrastructuri critice. Atacurile cibernetice au vizat guvernul ucrainean, sectorul energetic (stația de monitorizare a radiațiilor de la Cernobîl), sectorul bancar (Banca Națională a Ucrainei și bancomatele la nivel național) și sectorul transporturilor (sistemul de plăți electronice pentru metrou, în Kiev). În iulie 2018, Serviciul de Securitate al Ucrainei a reușit să combată o operațiune de sabotaj ce viza aprovizionarea cu apă potabilă. Datorită rolului prominent al infrastructurii, dacă atacul ar fi avut succes, ar fi cauzat grave probleme de alimentare cu apă la nivel național.⁹

În concluzie, infrastructurile critice se află la o răscruce în ceea ce privește atacurile cibernetice nu doar viitoare, ci și actuale, iar motivul pentru acest lucru este, pe de o parte, faptul că creșterea nivelului trai în statele prospere a transformat sentimentul de securitate al oamenilor, ducând la o estompere constantă a doctrinelor militare actuale. Statele din Occident se bazează, în prezent, mai mult pe puterea lor politică, economică și de intelligence, pentru a garanta securitatea socială în strategia lor națională, ceea ce este evident și la nivel internațional (de exemplu, *Smart defence*). Pe de altă parte, NATO și Rusia, care reprezintă în prezent cea mai mare amenințare pentru statele sale membre, au suferit, de asemenea, o schimbare de paradigmă în strategiile lor militare. Războiul hibrid, care a fost încercat și practicat, a adus succesul Moscovei nu doar în Siria, ci și în Ucraina. Cu toate că Rusia acuză Occidentul că a purtat război împotriva acesteia, acest stat a fost cel care a perfecționat ultima formă de război, care poate fi interpretată și ca o analogie cu Războiul Rece, astfel că ar trebui să ne așteptăm ca acest tip de război să fie utilizat timp îndelungat. Principalele instrumente pentru războiul hibrid sunt atacurile cibernetice, care sunt explicate în capitolul următor. Obiectivele sale sunt infrastructurile critice care, dacă sunt atacate cu succes, ar putea provoca perturbări în societăți, putând fi premise pentru o operațiune militară obișnuită de succes. Din fericire, aceste riscuri au fost recunoscute în timp util de către Uniunea Europeană

Spokane, Washington, 21-23 martie 2017, URL: https://na.eventscloud.com/file_uploads/aed4bc20e84d2839b83c18bcba7e2876_Owens1.pdf, accesat la 20.04.2021.

⁹ Andreas Marazis, Rober Kothe, „Russian Cyberwarfare Capabilities: Assessing the Threat for Ukraine’s Critical Infrastructure”, în *European Neighbourhood Council Analysis*, 2018, URL: <http://www.encouncil.org/wp-content/uploads/2018/09/Russian-Cyberwarfare-Capabilities-Assessing-the-Threat-for-Ukraines-Critical-Infrastructure.pdf>, pp. 4-6, accesat la 20.04.2021.

și statele sale membre și au fost luate măsuri importante pentru reducerea lor. Următorul capitol prezintă sectoarele în cauză și principalele caracteristici ale acestora.

1. Sectoarele și principalele caracteristici ale infrastructurilor critice

Lista sectoarelor și subsectoarelor deținătoare de infrastructuri critice europene este prezentată în anexa I a Directivei 2008/114/EC, privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de a îmbunătăți protecția acestora.

Aceasta înseamnă că sectorul energetic este împărțit în subsectoare, astfel: energie electrică (infrastructuri și instalații pentru producerea și transportul energiei electrice din punctul de vedere al furnizării acesteia), petrol (producția de petrol, rafinarea, tratarea, depozitarea și distribuția prin conducte) și gaz (producția de gaze, rafinarea, tratarea, depozitarea și distribuția prin conducte).

Sectorul transporturilor este împărțit în subsectoare, astfel: transport rutier (autostrăzi, poduri, vehicule care transportă substanțe periculoase, vehicule de transport public etc.), transport feroviar (căi ferate, gări, puncte de trecere, trenuri etc.), aerian (aeronave, sisteme de control al traficului aerian, aeroporturi, heliporturi etc.), transport pe căi navigabile interne, transport oceanic și maritim pe distanțe mici și porturi (linii de coastă, porturi, nave, secțiuni fluviale etc.). Sectorul poate fi utilizat pentru a transporta persoane și bunuri, rapid și în siguranță.

De asemenea, considerăm importantă definirea principalelor caracteristici ale infrastructurilor critice.

Prima caracteristică este interdependența, care arată cât de puternice sunt legăturile dintre sisteme, ceea ce înseamnă că un sector (și acest lucru este valabil și pentru subsectoare) nu este operațional fără celălalt sector. Printre acestea: „Unele sectoare ale infrastructurilor critice depind în principal de sistemele de electricitate și telecomunicații și de riscurile cibernetice. Se poate spune, fără exagerări, că repercusiunile întreruperilor de electricitate afectează toate sectoarele”. Interdependența infrastructurilor critice poate fi grupată fizic, informațional tehnologic (cibernetice), geografic și logic.¹⁰ Dependența fizică apare atunci când funcționarea normală a sectorului necesită intervenția unui alt sector. Dependența de IT apare atunci când sectorul este gestionat de tehnologia informației. Dependența geografică este atunci când elementele sectoriale sunt instalate în apropiere geografică unul față de celălalt și, astfel, interacționează în cazul unei defecțiuni.

¹⁰ S. M. Rinaldi, J. P. Peerenboom and T. K. Kelly, „Identifying, understanding, and analyzing critical infrastructure interdependencies”, în *IEEE Control Systems Magazine*, vol. 21, nr. 6, pp. 11-25, 2001.

Dependența logică se găsește, în primul rând, în raport cu factorul uman.¹¹

Următoarea caracteristică este rețeaua, ceea ce înseamnă infrastructuri critice interconectate, un sistem complex ale cărui elemente sectoriale interacționează continuu între ele.

Interdependența și rețeaua pot fi deduse direct din principiul domino, sau efectul domino, ca o caracteristică a infrastructurilor critice. Acest lucru înseamnă că deteriorarea unui sector de infrastructură critică poate avea un impact asupra funcționării mai multor sectoare, care împreună pot avea un puternic impact social, economic și, deci, politic. Unul dintre principalele exemple în acest sens îl reprezintă întreruperile de electricitate din Italia și Elveția, din 2003, și cele din Austria, Slovenia și Franța. Între 50 de milioane și 60 de milioane de oameni au rămas fără curent electric ca urmare a acestor evenimente.

Fiecare sector de infrastructură critică este caracterizat de o specificitate operațională care poate fi aplicată individual sectorului respectiv.

Extinderea și locația sunt caracteristici foarte importante ale infrastructurilor critice. O amplasare deficitară poate duce la dezastru, după cum se demonstrează prin instalarea de generatoare de siguranță, alimentate cu motorină, pentru răcirea reactoarelor Fukushima, în zone fără inundații, ceea ce a contribuit în mod semnificativ la provocarea dezastrului. De asemenea, putem lua drept exemplu locația CERN, al cărui accelerator LHC (Large Hadron Collider) este foarte aproape de aeroportul din Geneva.

Sistemele informatice, ca principală caracteristică a infrastructurilor critice, arată că toate sectoarele operează aproape complet automatizat utilizând sisteme IT. Prin urmare, ar trebui luate toate măsurile de protecție necesare pentru a se asigura că niciun sector nu este atacat pe teritoriul unui stat membru, așa cum este definit în introducere.

În etapa următoare, vom prezenta infrastructurile cheie pentru UE, bazate pe sectoare și caracteristici cheie.

2. Infrastructuri critice europene prioritare

Vom întocmi lista în ordinea importanței reflectând părerea personală, unde este esențial de menționat că specificația nu este exhaustivă, ci mai degrabă cu rol de exemplu.¹²

¹¹ Attila Horváth, „A létfontosságú rendszerelemek és a technológiai fejlődés új kockázatai II. rész, [Noi riscuri privind infrastructurile critice și dezvoltarea tehnologică, partea a doua]”, în *Hadtudomány*, 2016, pp. 216-228, URL: http://mhht.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/horvathattila22.pdf, accesat la 05.05.2021.

¹² Tünde Bonnyai, *A kritikus infrastruktúra védelem elemzése a lakosságfelkészítés tükrében* [Analiza protejării infrastructurilor critice din perspectiva pregătirii populației], în *Doktori (PhD) Értekezés*,

Există infrastructurile pentru rețelele electrice de înaltă tensiune (de exemplu, totalitatea rețelilor din statele membre UCPTA menționate anterior, sau inelul Baltic planificat și inelul de electricitate mediteranean) și sectoarele și subsectoarele interconectate, precum controlerile de sistem sau alte stații de transformare prioritare.

Rețeaua paneuropeană de furnizare a gazului și instalațiile sale pot fi, de asemenea, considerate drept o infrastructură critică europeană extrem de importantă, cu elemente de stocare, transport și utilizare vitale pentru alte sectoare, precum și pentru statele membre ale UE și cetățenii săi.

Serviciul european geostaționar mixt de navigare (EGNOS) este, de asemenea, considerat a fi o infrastructură critică europeană pentru Galileo (Sistem global de navigație prin satelit, creat la nivel european) și Copernicus (Programul UE de observare a Pământului, care monitorizează planeta noastră și mediul său, în beneficiul cetățenilor europeni). Pe baza obiectivelor lor, programele sunt concepute special în scopuri civile.

Eurocontrol (Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene) este o organizație interguvernamentală paneuropeană civil-militară, înființată în 1963, cu scopul de a menține siguranța serviciilor de trafic aerian. Eurocontrol și Uniunea Europeană au încheiat un acord de cooperare pentru implementarea Cerului unic european (SES). În opinia noastră, acest program reprezintă o infrastructură critică europeană prioritară.

Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară (CERN) a construit cel mai mare laborator din lume pentru cercetarea particulelor elementare.

În continuare, este prezentat un punct de vedere cu privire la protecția comunitară a infrastructurilor critice descrise anterior (identificate parțial în Europa), care acoperă nu numai cadrul legal, ci și realizarea altor activități instituționale.

3. Măsurile UE pentru protecția infrastructurilor critice

Un rezumat al istoriei dezvoltării protecției infrastructurilor critice în Europa este furnizat de Ghidul privind Protecția Sistemelor și Instrumentelor Vitale.¹³ Ca urmare a actului terorist comis în Madrid, la 11 martie 2004, Comisia Europeană a adoptat o comunicare, la 20 octombrie 2004, intitulată „Protejarea infrastructurilor

Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, 2014, URL: https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Bonnyai-Tunde_Doktori-ertekezes_2018.pdf, accesat la 05.02.2012.

¹³ Balázs Bognár, Tünde Bonnyai, Katalin Görög, Lajos Katai-Urban, Gyula Vass, *Létfenntartású rendszerek és létesítmények védelme: kézikönyv a katasztrófavédelmi feladatok ellátására* [Protejarea sistemelor de infrastructură critică și infrastructură: manual pentru managementul sarcinilor din timpul dezastrelor], în Nemzeti Közzolgálati Egyetem, *Katasztrófavédelmi Intézet*, Budapest, 2015.

critice în lupta împotriva terorismului”. În comunicare, sunt avansate propuneri pentru evitarea viitoarelor atacuri teroriste asupra infrastructurilor critice, care a înregistrat progrese în trei domenii principale (prevenire, pregătire și răspuns).

Pe 16 și 17 decembrie 2004, Consiliul European a adoptat Programul european privind protecția infrastructurilor critice (EPCIP), prezentat de Comisie și a aprobat înființarea de către aceasta a Rețelei de avertizare privind infrastructurile critice (CIWIN).

EPCIP este conceput pentru a asigura un nivel uniform și adecvat de protecție pentru infrastructurile critice din UE. EPCIP trebuie revizuit în mod constant, deoarece trebuie să răspundă noilor nevoi și riscuri. Pentru a le asigura, trebuie să se respecte următoarele principii:

- *Subsidiaritatea*, ceea ce înseamnă că protecția infrastructurilor critice este, în primul rând, responsabilitatea statelor membre, se axează pe infrastructurile critice europene (ICE). Este complementar faptul că EPCIP completează măsurile existente;

- *Confidențialitatea*, deoarece informațiile referitoare la infrastructuri critice sunt extrem de importante pentru funcționarea lor, facilitând reușita atacurilor cibernetice. Acest principiu este, de asemenea, proeminent la schimbul de informații relevante pentru protecția infrastructurilor critice.

Conform cooperării dintre actori, toți cei implicați în protecția infrastructurilor critice (statele membre, organismele UE, proprietarii, operatorii etc.) ar trebui să conlucreze în vederea dezvoltării și implementării EPCIP, în ceea ce privește sarcinile și responsabilitățile lor. Principiul proporționalității, conform căruia strategiile și măsurile de apărare trebuie să fie proporționale cu riscul actual, întrucât nu este realist să ne așteptăm ca toate infrastructurile critice să fie pregătite pentru toate tipurile de pericol, ci doar pentru cele care prezintă o amenințare reală pentru acestea.

EPCIP este format din trei fluxuri de lucru definitorii. Primul este un cadru național pentru strategie și dezvoltarea unor măsuri orizontale, al doilea pentru protecția ICE, iar al treilea pentru a ajuta statele membre să protejeze infrastructurile critice.

CIWIN este un sistem de alertă de urgență și de securitate pentru transmiterea datelor care asigură protecția imediată a infrastructurilor critice și schimbul de bune practici în ceea ce privește incidentele operaționale. Obiectivul său principal este de a găsi instrumente, metode și proceduri inovatoare și eficiente în domeniul protecției infrastructurilor critice.

Este important să menționăm proiectul Rețelei europene de referință pentru protecția infrastructurilor critice (ERNCIP), care a fost stabilit ca instrument de implementare pentru protecția infrastructurilor critice (în special EPCIP).

La 17 noiembrie 2005, Comisia a adoptat Cartea verde privind un Program european pentru protecția infrastructurilor critice.¹⁴ Cartea verde a oferit trei strategii de apărare în ceea ce privește prevenirea, pregătirea și reziliența definite anterior; (a) împotriva oricărei amenințări (b) protecția împotriva tuturor amenințărilor, în special a terorismului și (c) protecția împotriva amenințărilor teroriste. Cartea verde conține cele cinci principii (subsidiaritate, complementaritate, cooperare, confidențialitate, proporționalitate), care sunt incluse în Directiva 2008/114/EC (Nitra, 2017).

La 8 decembrie 2008, Consiliul Uniunii Europene a adoptat (cu implementare din 12 ianuarie 2009) Directiva 2008/114/EC (denumită în continuare „Directiva”) privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității îmbunătățirii protecției lor. Pentru ușurința interpretării, a fost emis un ghid fără caracter obligatoriu pentru aplicarea Directivei Consiliului, privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de a îmbunătăți protecția acestora (EUR 23665 EN, 2008). Liniile directoare ajută statele membre să își obțină datele mai în detaliu.

Conform Directivei, măsurile trebuie să fie puse în aplicare de către statele membre în termen de doi ani de la publicarea sa (12 ianuarie 2011). O prioritate pentru acestea este elaborarea de rapoarte anuale, menite să identifice infrastructurile critice din statele membre pe sectoare, care sunt responsabile de desemnarea și identificarea acestora. La fiecare doi ani, trebuie să prezinte un raport sumar care să acopere vulnerabilitățile din zona lor. Mai mult, statele membre au obligația de a informa Comisia cu privire la numărul de infrastructuri critice europene de pe teritoriul lor, desemnate în funcție de sector și de statele membre în cauză. Directiva se concentrează în primul rând pe sectorul energetic și pe transport, astfel încât aceste criterii sectoriale trebuie să fie prioritare. În plus față de criteriile sectoriale stabilite în directivă, statele membre trebuie să evalueze și elementele critice ale infrastructurilor pe baza criteriilor orizontale.

Aceasta observă că există mai multe infrastructuri în UE care ar perturba sau ar distruge mai multe state membre și că trebuie stabilite norme minime comune pentru a le remedia. Conform definiției din directivă, fiecare operator de infrastructură critică trebuie să elaboreze un plan de securitate a operatorului în termen de un an de la desemnare, care trebuie revizuit periodic ulterior. De asemenea, necesită încadrarea unui ofițer de legătură cu securitatea pentru infrastructura critică desemnată și o evaluare a riscurilor pentru infrastructurile critice europene de pe teritoriul statelor membre.

Directiva se aplică metodelor de generare și transmitere a energiei electrice

¹⁴ ***, Green Paper on a European programme for critical infrastructure protection, Commission of the European Communities, Bruxelles, 2005, p. 2, URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4e3f9be0-ce1c-4f5c-9fdc-07bdd441fb88/language-en>, accesat la 05.05.2021.

și părților centralelor nucleare utilizate pentru transmiterea energiei electrice, dar nu și elementelor nucleare explicite. Pentru a se conforma directivei, au fost instituite sarcini guvernamentale suplimentare care urmează să fie puse în aplicare de către statele membre pentru identificarea, desemnarea și îmbunătățirea protecției infrastructurilor critice naționale.

În cadrul ședinței Consiliului European din 25-26 martie 2010, s-a adoptat Strategia de securitate internă a UE la reuniunea sa în domeniul protecției infrastructurilor critice, strategia acordând o atenție deosebită riscurilor prezentate de tehnologiile moderne.

Parlamentul European și Consiliul au adoptat Directiva 2016/1148 privind măsuri pentru a asigura un nivel ridicat uniform de securitate a rețelelor și a sistemelor de informații în întreaga Uniune (NISD). Directiva definește rețeaua și sistemele de informații, precum și Internetul, ca asistență esențială pentru libera circulație a mărfurilor, serviciilor și persoanelor peste granițe. Directiva prevede că capacitățile existente nu sunt suficiente pentru a garanta un nivel ridicat de securitate a rețelelor și a sistemelor de informații din uniune, ceea ce necesită o abordare globală. Aceasta ar trebui să includă criteriile minime pentru consolidarea și planificarea capacităților, cooperarea și schimbul de informații și cerințe comune de securitate pentru actorii implicați.

Printre organizațiile UE care oferă asistență pentru protecția infrastructurilor critice se numără și Agenția Europeană de Securitate a Rețelelor și Informațiilor (ENISA)¹⁵, înființată în 2004, pentru a se asigura că UE și statele sale membre sunt mai bine pregătite pentru a detecta, aborda și preveni provocările legate de securitatea informațiilor. Agenția a oferit sfaturi practice instituțiilor UE și sectoarelor public și privat din comunitate, în domeniul securității informațiilor. Mandatul Agenției, așa cum s-a menționat anterior, a fost prelungit în decembrie 2018 și va continua să funcționeze ca rețeaua europeană de experți în securitatea rețelelor și informațiilor din UE, sub denumirea de Agenția Uniunii Europene pentru Securitate Cibernetică.¹⁶ Prin efectuarea acestor sarcini, Agenția sprijină protecția informatică a infrastructurilor critice.

La 1 decembrie 2012, a devenit operațională Agenția Europeană pentru Managementul Sistemelor Informatice la scară largă în spațiul de libertate, securitate și justiție (eu-LISA). Agenția cu sediul în Tallinn gestionează Sistemul de informații privind vizele (VIS), Sistemul de Informații Schengen (SIS II) și sistemul Eurodac,

¹⁵ *** , *Regulation (EC) No 460/2004*, European Parliament and the Council, Bruxelles, 2004, URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R0460:EN:HTML>, accesat la 10.05.2021.

¹⁶ *** , „Homepage”, European Union Agency for Cybersecurity, URL: <https://www.enisa.europa.eu/>, accesat la 19.02.2021.

care contribuie efectiv la securitatea spațiului Schengen.¹⁷

Centrul european de criminalitate cibernetică EUROPOL a fost înființat în 2013¹⁸, pentru a sprijini acțiuni eficiente de aplicare a legii împotriva criminalității cibernetice în UE. De la înființare, a fost implicat într-o serie de cazuri de profil înalt, oferind asistență la fața locului pentru sute de arestări reușite și a scanat sute de mii de fișiere în cursul activității sale analitice. În fiecare an, pregătește un raport IOCTA¹⁹ care include constatări cheie privind criminalitatea informatică pentru perioada respectivă, precum și noi amenințări.²⁰ În cadrul organizației, unitatea Cyborg Focal Point este responsabilă pentru combaterea infracțiunilor de înaltă tehnologie care amenință, în primul rând, infrastructurile critice din Europa. Capabilitățile EC3 sunt, de asemenea, remarcabile în domeniul informaticii criminalistice, iar în laboratorul său înființat pentru a sprijini această activitate, își desfășoară propriile cercetări și dezvoltări informatice.

În 2013, a fost înființat Oficiul Consiliului Europei în domeniul criminalității informatice (C-PROC), pentru a sprijini dezvoltarea legislației privind criminalitatea informatică și dovezile electronice în conformitate cu statul de drept și pentru a oferi instruire judecătorilor, procurorilor și organelor de aplicare a legii. Celelalte responsabilități ale sale includ promovarea cooperării în domeniul juridic, accentuarea cooperării publice/private și asistarea țărilor din toată lumea în consolidarea sistemelor lor juridice pentru a răspunde provocărilor infracțiunilor cibernetice. De asemenea, protejarea copiilor împotriva violenței sexuale online reprezintă o prioritate în programul Oficiului.²¹

Considerăm că este importantă prezentarea pe scurt a serviciului Trusted Introducer (TI), înființat în anul 2000 și lansat de către comunitatea europeană CERT. Cel mai important serviciu al TI este de a oferi o rețea de bază fiabilă pentru organizațiile de gestionare a evenimentelor. De asemenea, trebuie menționată Platforma Central Europeană de Securitate Cibernetică (CECSP), o platformă de cooperare în materie de securitate cibernetică între Ungaria, Polonia, Austria, Republica Cehă și Slovacia. În cele din urmă, este necesar să cunoaștem activitățile a două organizații nonprofit: ENCS, înființată în 2012, pentru a sprijini

¹⁷ ***, „Homepage”, European Agency for the operational management of large-scale IT systems in the area of freedom, security and justice (eu-LISA), URL: <https://eulisa.europa.eu/>, accesat la 16.02.2021.

¹⁸ ***, „Homepage”, European Cybercrime Centre - EC3, URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3>, accesat la 16.02.2021.

¹⁹ ***, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*, Europol, Haga, 2020, URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2020>, accesat la 10.05.2021.

²⁰ ***, „Homepage”, European Cybercrime Centre - EC3, *op. cit.*

²¹ ***, „Homepage”, Cybercrime Programme Office (C-PROC), URL: <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/cybercrime-office-c-proc->, accesat la 24.02.2021.

infrastructurile critice europene sigure, iar cealaltă este Organizația Europeană de Securitate Cibernetică (ECISO), înființată în 2016 pentru a reprezenta industria în fața Comisiei Europene privind securitatea cibernetică.²²

În cele ce urmează, vom prezenta elemente privind protecția infrastructurilor critice din statele membre și actualizarea și neajunsurile legislației comunitare.

4. Protecția infrastructurilor critice a statelor membre, în practică

Oferim, spre exemplificare, măsurile introduse de Germania, în ceea ce privește implementarea protecției infrastructurilor critice, întrucât Berlinul nu este doar un lider în Uniunea Europeană, ci și un pionier în domeniul legislației și armonizării comunitare. În plus, dispune de sisteme de telecomunicații de clasă mondială, aspect relevant pentru infrastructurile critice, fiind și cel mai populat stat din Europa.

Din 1990, Oficiul Federal pentru Securitatea Informației (Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik – BSI) coordonează sarcinile în domeniul protecției infrastructurilor critice ca organism independent.²³ Activitățile sale sunt susținute de Centrul Național de Securitate Cibernetică (National Cyber-Abwehrzentrum – NCAZ), înființat în conformitate cu strategia din 2011, a cărei sarcină principală este de a stabili o cooperare la nivel operațional între agențiile guvernamentale în cazul unor incidente informatice majore. În plus față de celalalte funcții importante ale sale, desfășoară activități la nivel național de management și analiză. O serie de alte organizații contribuie la protejarea infrastructurilor critice, cum ar fi Oficiul Federal pentru Protecția Civilă și Gestionarea Dezastrelor (Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe – BBK). Acestea includ, dar nu se limitează la securitatea cibernetică, Consiliul Național pentru Securitate Cibernetică (Nationaler Cyber-Sicherheitsrat), Comisarul Guvernului Federal pentru Tehnologia Informației (Beauftragter der Bundesregierung für Informationstechnik), Asociația pentru Securitate Cibernetică (Allianz), situația tehnologiei informației Allianz Center (Nationales IT-Lagezentrum) și numeroase centre de gestionare a incidentelor (CERT-uri) din Germania.²⁴ Cele menționate anterior arată că înființarea unui sistem complex de protejare și organizare în domeniul protecției infrastructurilor critice este una dintre problemele cheie în ceea ce privește eficacitatea.

²² Zoltán Kovács, „Kibervédelem és biztonság” [Protecție și securitate cibernetică], în *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*, Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft., Ludovika Press, Budapesta, pp. 65-90.

²³ ***, „Homepage”, *Federal Office for Information Security*, Germany, URL: https://www.bsi.bund.de/EN/Home/home_node.html, accesat la 27.04.2021.

²⁴ Dóra Molnár, „Kiberbiztonság Németországban – pillanatkép a német digitális térről” [Securitate cibernetică în Germania – o imagine a spațiului digital german], în *Nemzet és Biztonság*, nr. 1/2018, pp. 142-156.

Pe lângă crearea unui număr de organizații și instituții, Germania a făcut și pași importanți în alte domenii, deoarece a constituit Strategia digitală, care acoperă perioada 2015-2025. Trebuie menționată și Agenda digitală, care a fost în vigoare în perioada 2014-2017. Aceasta a fost precedată de Strategia Națională de Protecție a Infrastructurilor Critice din 2009 și de Strategia de securitate cibernetică din 2011, care pot fi clasificate drept strategii de primă generație, obiectivul lor principal fiind să contruiască încredere în mediul online. Această strategie a fost înlocuită de noua strategie de securitate cibernetică din 2016, ca strategie de a doua generație, în care a fost deja adoptată o abordare holistică, astfel încât să acopere toate sectoarele de securitate, în special infrastructurile critice. În plus, constituția germană afirmă că statul are sarcina de a garanta securitatea și de a oferi îngrijire de bază populației, ceea ce presupune un rol critic în protecția infrastructurilor critice. Aceste documente arată că Germania face pași semnificativi în ceea ce privește protecția infrastructurii, nu numai în sistemul său organizațional, ci și în codificarea și elaborarea politicii sale de securitate obișnuite.

În 2001, Germania considera terorismul cel mai important risc în ceea ce privește protecția infrastructurilor critice. De atunci, diferite amenințări cibernetică au devenit priorități care pot veni din mai multe direcții. Acest risc a fost exacerbă de inițiativa D21, care își propune să încurajeze transformarea Germaniei dintr-o societate industrială într-o societate informațională. În 2003, țara a implicat utilități în protecția zonei, ceea ce a contribuit la clarificarea mediului de definiție și, pe lângă regândirea sectoarelor anterioare, au fost numite nouă sectoare (energie, sănătate, stat și administrație, hrană, transport, finanțe, telecomunicații și IT, mass-media și cultură, apă).²⁵ Este important de precizat faptul că 90% dintre infrastructurile critice sunt proprietate privată, motiv pentru care guvernul, prin organizațiile menționate anterior, are un rol eficient de monitorizare și intervenție, care trebuie menținut în viitor. Bazându-se pe experiența din ultimii zece ani, Germania privește protecția infrastructurilor critice ca pe o piatră de temelie a securității sale interne. Au fost implementate măsuri pentru a sprijini acest lucru și au intrat în vigoare o serie de acte legislative. Odată cu utilizarea tot mai mare a tehnologiei informației, aplicarea noilor tehnologii inovatoare, cum ar fi Inteligența Artificială, creează așteptări uriașe, dar în același timp generează noi dependențe care trebuie minimizate. Terorismul internațional și impactul crescând al schimbărilor climatice sunt, de asemenea, văzute drept o provocare globală.²⁶

²⁵ ***, *Schutz Kritischer Infrastrukturen – Risiko- und Krisenmanagement*, Bundesministerium des Innern [Protecția infrastructurilor critice – Managementul riscurilor și al crizelor], Berlin, 2011, p. 8, URL: https://www.bbk.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Mediathek/Publikationen/KRITIS/bmi_schutz_kritis_risiko_und_krisenmanagement.pdf?__blob=publicationFile&v=8, accesat la 27.04.2021.

²⁶ ***, *10 Jahre "KRITIS-Strategie"* [10 ani, „strategia KRITIS”], Bundesministerium des Innern, Berlin, 2020, p. 89. URL: <https://www.bbk.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Mediathek/>

Acest capitol prezintă complexitatea legislației și a seriei de măsuri pe care statele membre le-au pus în aplicare, în plus față de legislația și măsurile comunitare pentru a asigura o protecție eficientă a infrastructurilor. Considerăm că această parte a studiului justifică necesitatea ca UE să își regândească reglementările existente în domeniul protecției infrastructurilor critice.

Concluzii

În acest studiu, au fost prezentate riscurile pentru infrastructurile critice, urmate de sectoarele deținătoare de infrastructuri critice europene și principalele caracteristici ale acestora, precum și de câteva infrastructuri europene cu rol cheie. În lucrare, a fost ilustrată acțiunea UE în domeniul protecției infrastructurilor critice, care a descris și procedurile comune. Mai mult, am considerat important să prezentăm măsurile luate de statele membre, în special Germania, întrucât Uniunea Europeană a lăsat statelor membre responsabilitatea mării majorități a reglementării infrastructurilor critice naționale. În concluzie, atacurile asupra mai multor infrastructuri critice din întreaga lume au demonstrat vulnerabilitatea societăților deschise. Aceste societăți își evaluează securitatea nu în reușita războiului obișnuit, ci în buna desfășurare a vieții lor cotidiene. Uniunea Europeană și, implicit, statele membre ale acesteia, consideră esențial ca dezvoltarea lor economică să fie asigurată, în viitor, prin trecerea de la societățile industriale la societățile informaționale. Pe de altă parte, această direcție a sporit eficacitatea protecției infrastructurilor critice, ale cărei sectoare sunt indispensabile în crearea și menținerea mediului digital dorit. Schimbarea doctrinei militare a Rusiei, una dintre cele mai mari provocări de securitate pentru UE și punerea ei în practică este un model de succes pe care războiul hibrid din Ucraina l-a arătat în mod clar. O serie de atacuri au lovit sectoare de infrastructură critică care nu au fost pregătite în mod adecvat pentru aceste acțiuni, provocând un prejudiciu semnificativ operațiunilor militare obișnuite. Războiul hibrid poate fi văzut altfel ca o analogie cu Războiul Rece și ar trebui privit ca un risc pe termen lung. Drept urmare, dimensiunea cibernetică a infrastructurilor critice devine din ce în ce mai importantă pentru societățile industriale/digitale moderne. Acesta este motivul pentru care infrastructurile critice au nevoie de cea mai bună protecție împotriva atacurilor informatice. Evenimentele din Ucraina au arătat, de asemenea, măsura în care atacurile asupra infrastructurilor critice pot provoca daune economice la nivel național, astfel încât trebuie luat în considerare impactul regional al posibilelor atacuri asupra infrastructurilor critice europene identificate. În examinarea legislației și a măsurilor comunitare, am concluzionat că UE ar trebui să își revizuiască normele privind infrastructurile critică (de exemplu, alocarea sectorială) și să adauge noi elemente în lumina modificărilor

Publikationen/PiB/PiB-21-zehn-jahre-kritis-strategie.pdf?__blob=publicationFile&v=7, accesat la 29.08.2021.

dimensiunilor politicii externe și a amenințărilor cibernetice. Statele membre pot face progrese în acest domeniu în diferite grade (în funcție de puterea lor economică), dar interdependența infrastructurilor critice și amenințarea principiului domino necesită acțiuni uniforme și puternice în acest domeniu. Totodată, ar trebui să se țină seama de faptul că majoritatea proprietarilor/operatorilor de infrastructuri critice pot fi conectați la capitalul privat și, întrucât securitatea necesită o cheltuială financiară semnificativă, nu este permisă optimizarea în domeniul securității. Din acest motiv, organismele Uniunii Europene și autoritățile din statele membre trebuie să joace, în continuare, un rol eficient de monitorizare și aplicare în acest domeniu.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *10 Jahre "KRITIS-Strategie"*, [10 ani, „strategia KRITIS”], Bundesministerium des Innern, Berlin, 2020, URL: https://www.bbk.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Mediathek/Publikationen/PiB/PiB-21-zehn-jahre-kritis-strategie.pdf?__blob=publicationFile&v=7
2. ***, *Green Paper on a European programme for critical infrastructure protection*, Commission of the European Communities, Brussels, 2005, URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4e3f9be0-ce1c-4f5c-9fdc-07bdd441fb88/language-en>
3. ***, *National Strategy for Critical Infrastructure Protection (CIP Strategy)*, Federal Republic of Germany, Federal Ministry of the Interior, Berlin, 2009.
4. ***, *Regulation (EC) No 460/2004*, European Parliament and the Council, Brussels, 2004, URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R0460:EN:HTML>
5. ***, *Schutz Kritischer Infrastrukturen – Risiko- und Krisenmanagement*, Bundesministerium des Innern, [Protecția infrastructurilor critice – Managementul riscurilor și al crizelor], Berlin, 2011, URL: https://www.bbk.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Mediathek/Publikationen/KRITIS/bmi_schutz_kritis_risiko_und_krisenmanagement.pdf?__blob=publicationFile&v=8
6. ALEXANDRU, Adriana; VEVERA Victor; CIUPERCĂ Ella Magdalena, „National Security and Critical Infrastructure Protection”, în *International conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION*, vol. XXV, nr. 1/2019.
7. BARTOS, Aleksandr, „Гибридная война – новый вызов национальной безопасности России, [Războiul hibrid – o nouă provocare pentru securitatea națională a Rusiei]”, în *Национальная Оборона*, URL: <http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml>
8. BARTOS, Aleksandr, „Гибридная война – переход от неудач к победе [Războiul hibrid – Tranziția de la eșec la victorie]”, în *НЕЗАБНЦНМОЕ*, URL: https://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybryd.html

9. BARTOS, Aleksandr, „Россия в эпоху гибридных войн [Rusia în era războaielor hibride], în HE3ABNCNMOE, URL: http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-10-20/1_970_hybrid.html

10. BOGNÁR, Balázs; BONNYAI, Tünde; GÖRÖG, Katalin; KATAI-URBAN, Lajos; VASS, Gyula, *Létfontosságú rendszerek és létesítmények védelme: kézikönyv a katasztrófavédelmi feladatok ellátására* [Protejarea sistemelor de infrastructură critică și infrastructură: manual pentru managementul sarcinilor din timpul dezastrelor], în Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Katasztrófavédelmi Intézet, Budapest, 2015.

11. BONNYAI, Tünde, *A kritikus infrastruktúra védelem elemzése a lakosságfelkészítés tükrében* [Analiza protejării infrastructurilor critice din perspectiva pregătirii populației], în Doktori (PhD) Értekezés, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, 2014, URL: https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Bonnyai-Tunde_Doktori-ertekezes_2018.pdf

12. HORVÁTH, Attila, „A létfontosságú szerelemek és a technológiai fejlődés új kockázatai II. Rész [Noi riscuri privind infrastructurile critice și dezvoltarea tehnologică, partea a doua]”, în *Hadtudomány*, 2016, URL: http://mht.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/horvathattila22.pdf JÓJÁRT, Krisztián, „A hibrid hadviselés orosz elméletének változása az ukrainai tapasztalatok tükrében“ [traducere: Schimbarea teoriei rusești privind războiul hibrid, în lumina experiențelor ucrainene], în *Hadtudomány*, nr. 1-2/2019

13. KOVÁCS, Zoltán, „Kibervédelem és biztonság“ [Protecție și securitate cibernetică], în *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*, Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft., Ludovika Press, Budapest.

14. MARAZIS, Andreas; KOTHE, Rober, „Russian Cyberwarfare Capabilities: Assessing the Threat for Ukraine’s Critical Infrastructure“, în *European Neighbourhood Council Analysis*, 2018.

15. MOLNÁR, Dóra, „Kiberbiztonság Németországban – pillanatkép a német digitális térről“ [Securitate cibernetică în Germania – o imagine a spațiului digital german], în *Nemzet és Biztonság*, nr. 1/2018.

16. RINALDI, S.M.; PEERENBOOM, J.P.; KELLY, T.K., „Identifying, understanding, and analyzing critical infrastructure interdependencies“, în *IEEE Control Systems Magazine*, vol. 21, nr. 6, 2001, DOI: 10.1109/37.969131

17. TRENIN, Dmitri, „Avoiding U.S.–Russia Military Escalation During the Hybrid War“, în *Carnegie Moscow*, URL: <https://carnegie.ru/2018/01/25/avoiding-u.s.-russia-military-escalation-during-hybrid-war-pub-75277>

18. VIRGIL, Toma, „Evoluția conceptului de infrastructură critică“, *Inspectoratul pentru Situații de Urgență al Județului Argeș*, URL: http://www.igsu.ro/documente/publicatii/articole_de_specialitate/Evolutia_conceptului_de_infrastructura_critica.pdf

19. WHITEHEAD, David E.; OWENS, Kevin; GAMMEL, Dennis; SMITH, Jess, „Ukraine Cyber-Induced Power Outage: Analysis and Practical Mitigation Strategies”, în *Power and Energy Automation Conference*, Spokane, Washington, 2017.

Traducere din limba engleză: Andreea Tudor

IMPACTUL PE TERMEN SCURT ȘI MEDIU AL ATACURILOR ISLAMIȘTILOR DIN AL QA'IDA ASUPRA SUA, DIN 11 SEPTEMBRIE 2001

*Dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU**

Ziua de 11 septembrie 2001, când islamiștii afiliați organizației teroriste Al Qa'ida au atacat clădiri simbol de pe teritoriul Statelor Unite ale Americii, a reprezentat un punct de inflexiune în istoria recentă a umanității. Impactul acestor atacuri depășește cu mult alte evenimente contemporane, care au declanșat procese geopolitice de anvergură, precum Criza Suezului din 1956 sau Revoluția Islamică din Iran din 1979. Dacă inițial omenirea s-a aflat în stare de șoc, văzând cum superputerea momentului pare paralizată în fața agresiunii unui dușman puțin cunoscut, ulterior, măsurile de securitate și dinamicile geopolitice au răsturnat nu doar modul de viață de până atunci al populației Terrei, ci și paradigme, concepte strategice, comportamente politice. Articolul de față își propune să analizeze modul în care atacul orchestrat de fanaticii salafisti din Al Qa'ida a transformat și continuă să transforme societatea și dinamica geopolitică globală.

Cuvinte-cheie: războiul împotriva terorismului; Turnurile Gemene; World Trade Center New York; Operația Enduring Freedom; Al Qa'ida; islamism; salafism.

Nimic special nu se anunța în plan internațional în dimineața zilei de marți, 11 septembrie 2001, o zi de lucru ca oricare alta. Nu se anunțaseră mari reuniuni internaționale, nu izbucniseră conflicte, nu se produsese nici o calamitate naturală.

** Dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU este conferențiar universitar în cadrul Colegiului Național de Apărare, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: albapopescu1@gmail.com*

Omenirea își urma, în funcție de fusul orar, programul împământenit al celor trei de opt, 8 ore de muncă, 8 ore de relaxare și 8 ore de somn. Până la ora 08:46, ora New York-ului, când zborul cu numărul 11 al companiei American Airlines s-a ciocnit de Turnul de 110 etaje din Nordul complexului de clădiri World Trade Center, care domina insula Manhattan și devenise un simbol al succesului economic american. Peste câteva minute, la ora 09:03, a urmat o a doua ciocnire, a zborului United Airlines numărul 175, care a lovit Turnul de Sud. Din acel moment, prăbușirea Turnurilor Gemene devenise o problemă de timp. Peste încă o jumătate de oră, la ora 09:37, un alt zbor al companiei American Airlines, cu numărul 77, a lovit clădirea Pentagonului, în Arlington, Virginia, lângă capitala federală, Washington D.C.. Iar, peste o altă jumătate de oră, la 10:03, zborul cu numărul 93 al companiei United Airlines s-a prăbușit lângă localitatea Shanksville din statul Pennsylvania, după ce pasagerii s-au luptat cu teroriștii care deturnaseră avionul și urmau să îl prăbușească fie peste clădirea Capitoliului Statelor Unite, sediul puterii legislative americane, fie peste Casa Albă, sediul președinției SUA. În total, în urma atacurilor au murit 2.977 de oameni, în marea lor majoritate civili, cetățeni ai 90 de state. Laolaltă cu victimele au murit și cei 19 teroriști afiliați organizației teroriste Al Qa'ida¹, care în 1993 mai avusese o tentativă de a demola Turnurile iar, în 1997 atacase ambasadele americane din capitalele statelor Kenya și Tanzania.

Dacă, inițial, mulți credeau că a fost un groaznic accident sau vreo scenă dintr-un film de acțiune hollywoodian, numărul în creștere al dezastrelor demonstra că nu era vorba nicidecum despre vreo întâmplare nefericită sau despre imaginația unui scenarist, ci despre un eveniment cât se poate de grav și de real. Un eveniment care se desfășura sub privirile unei omeniri stupefiate, care nu înțelegea cine sunt cei care atacă și, mai ales, cum de este posibil ca superputerea momentului să fie lovită atât de sistematic.

Șocul resimțit de întreg Globul în ziua de 11 septembrie 2001 a fost urmat de serii de „unde de șoc”, care au transformat societatea și jocul geopolitic global, astfel că nici la două decenii de la evenimente „cenușa” Turnurilor Gemene nu s-a „așternut” complet.

Cât de amplu a fost impactul atacurilor islamiștilor din Al Qa'ida asupra Statelor Unite ale Americii, din 11 septembrie 2001? Și cum reverberează el la două decenii de la prăbușirea Turnurilor World Trade Center?

1. Impactul pe termen foarte scurt și scurt (1-5 ani)

La nivel psihologic general, stupoarea cauzată de atacuri și, mai ales, de prăbușirea Turnurilor Gemene, a fost urmată de un amestec de îngrijorare față

¹ ***, „A Timeline of the U.S.-Led War on Terror”, *History*, URL: <https://www.history.com/topics/21st-century/war-on-terror-timeline>, accesat la 11.09.2021.

de ce ar mai putea urma, furie față de atacatori, oroare față de actul de teroare și compasiune față de victime și familiile acestora. Cu mici excepții, precum unii islamiști care au chiuit de bucurie la vestea că „Marele Satan” – precum numesc ei America – a fost „străpuns în inimă”².

Mass media globală a dedicat largi programe de știri atacurilor teroriste și autorilor ei. În decurs de câteva ore, liderul Al Qa’ida, Osama bin Laden (1957-2011) a devenit principala *persona non grata* a lumii. Din Vanuatu până în Newfoundland și din Lesotho în Insulele Feroe, oricare cetățean al planetei a aflat despre fanaticul saudit care răspândea teroare în numele lui Allah. Practic, din acel moment, în mentalul colectiv, terorismul a încetat să mai fie un fenomen mai mult sau mai puțin colateral conflictului arabo-israelian, devenind o cât se poate de reală și iminentă amenințare globală. Prima amenințare globală cu care omenirea, aflată în plin marș globalizant spre o prezumtivă guvernanză globală, se confrunta.

În plan economic, dezastrul produs de prăbușirea *World Trade Center* a fost urmat de închiderea, timp de o săptămână, a *Bursei* din New York (NYSE) și a altor burse americane și de prăbușirea acțiunilor bursiere, îndeosebi ale companiilor de transport aerian și de asigurări. Desigur, cei care, în virtutea unei inspirații aparte vânduseră acțiuni înainte de 08:46 au câștigat, în timp ce imensa majoritate a jucătorilor bursieri a pierdut sume enorme³. Distrugerile provocate Manhattan-ului au costat afaceri și fonduri impresionante pentru refacerea zonei, refacere care s-a încheiat abia în noiembrie 2014, când s-a inaugurat *One World Trade Center*, complexul de clădiri construit în proximitatea turnurilor prăbușite.

În plan politic, administrația republicană a președintelui George W. Bush, care până atunci se confruntase cu critici acerbe din partea opoziției democratice, a beneficiat de o perioadă de *respiro*, atenția generală fiind focalizată asupra gestionării crizei generate de atacuri. Mai mult, în zilele care au urmat atacurilor, societatea americană, profund divizată ideologic între progresiștii democrați și conservatorii republicani, și-a regăsit coeziunea pierdută după cel de-al Doilea Război Mondial. Pentru prima dată de la încheierea războiului, în America nu mai contau ideologia și interesele de grup⁴.

Și, tot pentru prima dată, de data aceasta în istoria ei, America s-a văzut atacată

² *** „What ABC News Footage Shows of 9/11 Celebrations”, *ABC News*, URL: <https://abcnews.go.com/US/video/abc-news-footage-shows-911-celebrations-35571201>, accesat la 11.09.2021;

*** „Palestinians celebrate at Damascus Gate”, *Youtube*, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UucjbGmJILk>, accesat la 11.09.2021.

³ Marc Davies, „How September 11 Affected The U.S. Stock Market”, *Investopedia*, 11.09.2021, URL: <https://www.investopedia.com/financial-edge/0911/how-september-11-affected-the-u.s.-stock-market.aspx>, accesat la 11.09.2021.

⁴ Pa Timesherald, „The national unity following the 9/11 attacks vanished. Can we find it again?”, *Daily Local News*, 10.09.2021, URL: <https://www.dailylocal.com/2021/09/10/the-national-unity-following-the-9-11-attacks-vanished-can-we-find-it-again-3/>, accesat la 11.09.2021.

pe propriul teritoriu național.

Astfel că, în plan militar, la o zi de la evenimente, în 12 septembrie 2001, președintele Bush a ieșit public și a declarat război celor care au pus la cale atacurile spunând că: „Statele Unite ale Americii vor folosi toate resursele noastre pentru a cuceri acest inamic. Vom aduna lumea. Vom avea răbdare. Vom fi concentrați și vom fi fermi în determinarea noastră. Această bătălie va dura și se va rezolva, dar nu ne înșelăm, vom câștiga”⁵. Iar, câteva zile mai târziu, în 20 septembrie 2001, în cursul unei declarații adresate Congresului și națiunii, același președinte american a declarat *War on Terror – Război Terorii*, spunând că: „războiul nostru împotriva terorismului începe cu Al Qa’ida, dar nu se termină aici. Nu se va încheia până când fiecare grup terorist cu acoperire globală nu va fi găsit, oprit și învins”⁶. În 25 septembrie 2001, secretarul apărării, Donald Rumsfeld, a anunțat declanșarea „Operației Enduring Freedom”, având ca misiune principală lichidarea grupărilor teroriste care acționează la nivel global iar, în 7 octombrie 2001, regimul taliban din Afganistan a fost atacat cu lovituri aeriene de către forțele reunite americane și britanice. În perioada 19-20 septembrie 2001, forțele speciale aliate au ajuns în dreptul orașului Kandahar iar, în 7 decembrie 2001, regimul taliban a fost înfrânt⁷. Din acel moment, SUA au preluat controlul militar al statului afgan, rămânând în zonă pentru 20 de ani, până în 31 august 2021.

Mai apoi, în 29 ianuarie 2002, în declarația despre Starea Uniunii susținută în fața Congresului, președintele Bush a nominalizat Irakul, Iranul și Coreea de Nord ca făcând parte din *evil ax – axa răului a rogue states – statelor paria*⁸. În 19 martie 2003, SUA și aliații săi au atacat Irakul, pe care l-au cucerit rapid, astfel că, la 1 mai 2003, președintele Bush a anunțat „îndeplinirea misiunii”. Au urmat evenimentele din perioada 17 decembrie 2010 – decembrie 2012, când statele din Orientul Mijlociu și Nordul Africii au fost destabilizate de un val de anarhie islamistă radicală, orchestrat de Rețeaua Islamistă Globală, în urma căruia Libia, Yemenul și Siria au devenit teatre de război civil, iar terorismul islamist a proliferat mai intens ca oricând în istoria sa. Apoi, au survenit momentele din 2 mai 2011, când liderul Al Qa’ida, Osama bin Laden, a fost ucis de un comando american în locuința sa din Abbottabad, Pakistan, și cel din 28 decembrie 2014, când administrația Obama a

⁵ ***, „Remarks Following a Meeting With the National Security Team. September 12, 2001”, Sept. 11 / Administration of George W. Bush, 2001, p. 1302, URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/WCPD-2001-09-17/pdf/WCPD-2001-09-17-Pg1302.pdf>, accesat la 15.09.2021.

⁶ President George W. Bush, „Address to a Joint Session of Congress and the American People”, United States Capitol, Washington, D.C., 20.09.2001, URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, accesat la 15.09.2021.

⁷ ***, A Timeline of the U.S.-Led War on Terror, *op.cit.*

⁸ ***, „Text of President Bush’s 2002 State of the Union Address Jan. 29, 2002”, *The Washington Post*, URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm>, accesat la 11.09.2021.

declarat încheiat războiul din Afganistan, fără a retrage, însă, și trupele⁹.

Războiul declarat terorismului a reconfigurat conceptul strategic al Alianței Nord-Atlantice, care a inclus terorismul în rândul amenințărilor asimetrice și, foarte important, a oferit o nouă legitimitate NATO, confruntată până atunci cu dileme și critici din partea conclavurilor de politologi, legate de rolul și sensul menținerii Alianței, în contextul încheierii Războiului Rece și al „sfârșitului istoriei” prin victoria definitivă a neoliberalismului¹⁰.

Mai mult, războiul împotriva terorismului a adus în prim-planul analizei geostrategice și de intelligence problematica Orientului Mijlociu și a întregului spațiu islamic, a deschis noi direcții de cercetare, a determinat dezvoltarea unor discipline și competențe profesionale conexe, dedicate prevenirii și combaterii terorismului, psihologiei radicalizării și deradicalizării, comunicării în cazul unei crize generate de un atentat terorist, rezilienței societale în fața amenințărilor asimetrice și hibride. De asemenea, a condus la înființarea de centre de cercetare, *think-tank*-uri și catedre universitare, la publicarea unei bogate literaturi de specialitate, la dezvoltarea site-urilor de profil, precum și la apariția specialiștilor în domeniu și a publicului interesat.

În planul securității, pe fondul emoției generale, în 26 octombrie 2001, administrația George W. Bush a anunțat că SUA instituie, pe o perioadă limitată de patru ani, legea *USA Patriot Act de unire și întărire a Americii, prin furnizarea de instrumente adecvate necesare pentru interceptarea și obstrucționarea terorismului*¹¹.

Născută din nevoia stringentă de a asigura siguranța internă, legea a extins masiv puterile forțelor de aplicare a legii, încălcând drepturi constituționale, până în punctul în care America începuse să fie descrisă ca un stat polițienesc, un *Big Brother*¹² interesat să supravegheze și să manipuleze atât propriii cetățeni, cât și pe cetățenii altor state¹³.

Actul amintit, care a autorizat detenția pe durată nedeterminată și fără condamnare¹⁴, precum și percheziția și înregistrarea fără mandat, consimțământ sau încunoștințare a oricărui cetățean american sau non-american suspectat că

⁹ ***, A Timeline of the U.S.-Led War on Terror, *op.cit.*

¹⁰ N.A.: Aluzie la lucrarea politologului american Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (traducerea autorului: Sfârșitul istoriei și ultimul om), publicată, inițial, în 1992, la Editura The Free Press, din New York.

¹¹ ***, *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA Patriot Act) Act Of 2001*, Public law 107-56, 26.10.2001; URL: <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf>, accesat la 01.09.2021.

¹² N.A.: Aluzie la personajul cărții *1984*, publicată în 1949 de scriitorul britanic George Orwell.

¹³ David Cole, „Patriot Act’s Big Brother”, *The Nation*, 27.02.2003, URL: <https://www.thenation.com/article/archive/patriot-acts-big-brother/>, accesat la 01.09.2021.

¹⁴ ***, Public Law 107-56—OCT. 26, 2001, *op.cit.*, Title IV, Subtitle B, Sec. 412.

ar organiza acțiuni teroriste¹⁵ (mandatul putând fi obținut ulterior), includea trei dispoziții principale:

- capacități extinse de supraveghere pentru forțele de ordine, inclusiv prin monitorizarea telefoanelor interne și internaționale¹⁶;
- facilitarea comunicării între agenții, pentru a permite agențiilor federale să utilizeze mai eficient toate resursele disponibile în eforturile de combatere a terorismului¹⁷;
- sancțiuni sporite pentru infracțiuni de terorism și o listă extinsă de activități care s-ar califica pentru acuzații de terorism, inclusiv spălarea de bani în scopul finanțării terorismului¹⁸.

Prevederile legale ale *Patriot Act* au rămas în vigoare, cu mici modificări, până în anul 2020, când Camera Reprezentanților a refuzat o nouă prelungire¹⁹.

Legea amintită a devenit model de urmat și pentru alte state preocupate de contracararea proliferării rețelei islamiste globale, astfel că, treptat, legislația antiterorism a fost consolidată, devenind o normalitate supravegherea populației în spații publice, apoi a convorbirilor telefonice prin „mandate de securitate națională” care includeau automat toți contactii subiectului vizat²⁰, și, în final, a mediului online public și privat. S-au creat și dezvoltat structuri specializate în prevenirea și combaterea terorismului, s-au pus bazele ori s-au extins parteneriate interagenții pe modelul britanic al COBR/COBRA (Cabinet Office Briefing Room)²¹ sau internaționale, în numele obiectivului comun de contracarare a rețelei islamiste globale, precum formatul NATO-Rusia²², sau organizații regionale care au dedicat structuri specializate aceluiași obiectiv, precum Structura Regională de Anti-Terrorism (RATS) cu sediul în Tashkent, Uzbekistan, din cadrul Organizației

¹⁵ *Ibidem*, Title II, Sec. 206, Sec. 213, Sec.215, Sec. 216, Sec.217; Susan Jo Keller, „Judge Rules Provisions in Patriot Act to Be Illegal”, *New York Times*, 27.09.2007, URL: <https://www.nytimes.com/2007/09/27/washington/27patriot.html?ref=us>, accesat la 01.09.2021.

¹⁶ ***, PUBLIC LAW 107–56—OCT. 26, 2001, *op.cit.*, Title II.

¹⁷ *Ibidem*, Title I.

¹⁸ *Ibidem*, Title III.

¹⁹ Alex Abdo, Jenny Beth, „Op-Ed: Choosing between Big Brother and the Bill of Rights”, *Los Angeles Times*, 29.05.2015, URL: <https://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-0529-abdo-martin-nsa-20150529-story.html>, accesat la 01.09.2021.

²⁰ ***, „Controversă privind modul în care SRI ascultă telefoanele”, *BBC Romanian*, URL: https://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2006/03/printable/060301_sri_telefoane_shtml, accesat la 01.09.2021.

²¹ ***, *COBR (COBRA)*, Institute for Government, URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/cobr-cobra>, accesat la 01.09.2021.

²² ***, *NATO-Russia practical cooperation*, North Atlantic Treaty Organization, decembrie 2013, URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-NRC_en.pdf, accesat la 01.09.2021.

de Cooperare de la Shanghai²³.

Tot în baza acestei legi s-au introdus noi protocoale de securitate la îmbarcarea pe aeronave sau nave de croazieră, care au fost preluate, mai apoi, de toate statele lumii și menținute până în prezent, chestiune care a dus la dezvoltarea industriei echipamentelor de control de frontieră.

Și, tot în planul securității, atacurile islamiștilor definesc pe deplin conceptele de „surpriză strategică” și „lebadă neagră”, des uzitate în limbajul de specialitate.

2. Impactul pe termen mediu (10-20 de ani)

Atacurile din 11 septembrie 2001 au intrat în conștiința lumii ca un moment istoric de maximum tragism, care a demonstrat că nici măcar America, cu bugetul său anual uriaș pentru apărare, nu poate beneficia de o securitate absolută. Un eveniment comemorat anual, căruia i s-au dedicat filme documentare, monumente și memoriale, între care *Memorialul* și *Muzeul Național 11 Septembrie* din New York City, *Memorialul Pentagon* din comitatul Arlington și *Memorialul Național al Zborului 93*, de lângă Shanksville²⁴.

În plan economic, prezența militară americană în Afganistan a costat bugetul SUA aproximativ 2,300 miliarde de dolari. Potrivit Departamentului Apărării al SUA, cheltuielile militare totale în Afganistan (din octombrie 2001 până în decembrie 2020) au fost de 825 miliarde de dolari, cu 131,3 miliarde de dolari cheltuiți pentru proiecte de reconstrucție. Acestor cheltuieli li se adaugă dobânzi pentru datoriile utilizate pentru finanțarea războiului, cheltuieli pentru îngrijirea veteranilor și cheltuielile pentru bazele de operațiuni din Pakistan²⁵. Peste 50% din fonduri au fost folosite pentru antrenarea și înzestrarea forțelor de securitate afgane, inclusiv a armatei naționale afgane și a forțelor de poliție, la care se adaugă cheltuieli pentru operațiuni de contrainsurgență și întreținerea trupelor. La rândul lor, aliații din NATO au cheltuit sume importante pentru reconstrucția și pacificarea Afganistanului. Spre exemplu, Marea Britanie și Germania, care au avut cel mai mare număr de soldați în Afganistan după SUA, au cheltuit aproximativ 30 de miliarde de dolari și, respectiv, 19 miliarde de dolari pe parcursul războiului²⁶.

²³ *** , *Information on Regional Anti-Terrorist Structure of Shanghai Cooperation Organization*, Shanghai Cooperation Organization, URL: <https://web.archive.org/web/20081211154326/http://www.sectco.org/fk-03.html>, accesat la 01.09.2021.

²⁴ *** „17 ani de la atentatul asupra World Trade Center din New York. Aproape 3.000 de persoane au murit”, *Avântul Liber*, 11 Septembrie 2018, URL: <https://www.avantulliber.ro/2018/09/11/17-ani-de-la-atentatul-asupra-world-trade-center-din-new-york-aproape-3-000-de-persoane-au-murit/>, accesat la 16.09.2021.

²⁵ *** „Afghanistan: What has the conflict cost the US and its allies?”, *BBC*, 03.09.2021, URL: <https://www.bbc.com/news/world-47391821>, accesat la 12.09.2021.

²⁶ *Ibidem*.

Într-un raport privind eforturile de reconstrucție în Afganistan, adresat Congresului SUA, în octombrie 2020, se afirmă că, între mai 2009 și 31 decembrie 2019, aproximativ 19 miliarde de dolari au fost pierduți prin fraudă, abuz sau risipă²⁷.

În plan uman, costurile au fost uriașe:

- „membrii serviciului american uciși în Afganistan până în aprilie: 2.448;
- contractori americani: 3,846;
- militari și poliție națională afgană: 66,000;
- alți membri ai serviciilor aliate, inclusiv din alte state membre NATO: 1.144 (dintre care 27 de militari români);
- civili afgani: 47,245;
- angajați ai unor organizații umanitare: 444;
- jurnaliști: 72”²⁸.

Acestor costuri din Afganistan, li se adăugă cele aferente operațiilor de contraterorism, desfășurate de SUA în alte 85 de țări, printre care Pakistan, Irak, Siria/ISIS, Yemen, Somalia. Într-un raport publicat în perioada august-septembrie 2021, de Watson Institute International & Public Affairs, se afirmă că „peste 929,000 de oameni au murit în războaiele de după 11 septembrie, din cauza violenței directe de război și a efectelor reverberante ale războiului; peste 387,000 de civili au fost uciși în urma luptelor; 38 de milioane de persoane s-au transformat în refugiați de război ori au fost strămutate; cheltuielile federale pentru războaiele de după 11 septembrie au depășit 8000 de miliarde de dolari; războaiele au fost însoțite de încălcări ale drepturilor omului și ale libertăților civile atât în SUA, cât și în străinătate”²⁹.

Toate acestea reprezintă un efort financiar uriaș, răsfrânt asupra mecanismelor financiare interne ale SUA care, în 2019, raporta o balanță negativă de cont curent, de -480,225 miliarde dolari și o datorie externă de 20275,951 miliarde de dolari, cea mai mare de pe glob³⁰ (Uniunea Europeană înregistrează cea mai mare datorie externă cumulată, de peste 29,270 miliarde de dolari, dar aceasta nu este stat, ci o structură suprastatală³¹).

Istoria a demonstrat că ori de câte ori o superputere și-a supraextins prezența militară, ea a sfârșit prin a intra în declin economic și, mai apoi, prin a pierde supremația în jocul geopolitic al momentului. O inexorabilă evoluție, magistral argumentată de istoricul britanic Paul Kennedy în lucrarea sa de referință, intitulată

²⁷ ***, *SIGAR OVERSIGHT*, 30.10.2020, Quarterly Report to Congress, URL: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2020-10-30qr-section2.pdf>, accesat la 12.09.2021.

²⁸ ***, *Costs of War*, Watson Institute International & Public Affairs, Brown University, URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/WarDeathToll>, accesat la 12.09.2021.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ ***, „United States”, *CIA World Fact Book*, URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/united-states/#economy>, accesat la 12.09.2021.

³¹ ***, „European Union”, *CIA World Fact Book*, URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/european-union/>, accesat la 12.09.2021.

„Ascensiunea și decăderea marilor puteri: schimbări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000”, publicată în 1987. În opinia lui Kennedy, cota Americii din puterea globală scade rapid, iar „sistemul politic american, foarte liberal, neintervenționist, nu va putea stopa această cădere. În plus, America va trebui să se confrunte cu cele două mari teste care pun la încercare longevitatea unui hegemon global:

1. în plan militar/strategic, capacitatea de a păstra un echilibru între nevoile subiective, defensive, și capacitățile din teren;
2. în plan economic și tehnologic, capacitatea de a-și menține competitivitatea și flexibilitatea în fața unor eventuale schimbări structurale globale.

Cel de-al doilea test va fi cel mai important, cu atât mai mult cu cât, similar imperiilor dinaintea sa, America experimentează *imperial overstretch* – *supraextinderea imperială* sau, altfel spus, „suma totală a intereselor și obligațiilor globale americane este, astăzi, mult mai mare decât puterea țării de a le apăra pe toate simultan”³²³³. Tot Kennedy amintea că va fi puțin probabil ca SUA să fie atacate pe teritoriul lor național (afirmație contrazisă de atacurile din 11 septembrie 2001). „Dar va fi foarte probabil ca, la un moment dat, interesele lor globale să fie atacate. Situație în care vor fi obligate să aleagă între intervenție și retragere. Atunci când atacurile vor fi tot mai numeroase, așa cum s-a întâmplat cu magnificul Imperiu Chinez medieval, SUA vor începe să se retragă, recunoscându-și propriul declin”³⁴. Un risc al supralicitării puterii militare americane, binecunoscut la Pentagon, asupra căruia analiștii atrăgeau atenția încă din anii 1980 – aspect amintit de Kennedy, care spunea că „nu este deloc surprinzător faptul că îngrijorările cele mai mari privind discrepanța dintre angajamentele Americii și puterea reală a Americii se înregistrează în cercurile militare, pentru simplul motiv că ele vor fi primele care vor avea de suferit, dacă această slăbiciune strategică ar urma să fie expusă în testul dur al războiului. De aici și frecvențele avertismente ale Pentagonului în legătură cu obligația de a face acte de jonglerie logistică globală, schimbând forțele dintr-un „punct fierbinte” în altul, pe măsură ce problemele apar”³⁵.

Războiul global împotriva terorismului, consecutiv atacurilor din 11 septembrie 2001, oricât de mult a servit economic complexului militaro-industrial, prin costurile enorme pe care le-a impus bugetului federal, a generat mari dezechilibre financiare economiei americane. Aceasta a fost o stare de fapt amplificată de „talibanismul”

³² Paul Kennedy, “The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000”, *Random House*, 1987, URL: https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/04/04A70DD54F5CB55BED6BE3B351E242EE_The_Rise_and_Fall_of_Great_Power_Paul_Kennedy.pdf, p.515, accesat la 10.10.2020.

³³ Alba-Iulia Catrinel Popescu, *Tratat de geopolitică, Volumul I – Geopolitica puterii maritime*, Editura Top Form, București, 2020, p.267.

³⁴ *Ibidem*, p. 269.

³⁵ Paul Kennedy, *op.cit.*, p. 519.

progresist al administrației Obama, care a deschis și mai mult piața americană importurilor concurente propriilor produse și a permis dezindustrializarea unor mari regiuni ale Statelor Unite prin relocarea facilităților industriale în China, Mexic sau alte state cu mână de lucru ieftină, favorizând companiile multinaționale în detrimentul bugetului federal. Administrație responsabilă, chiar și indirect, de „aventura” strategică a „primăverii arabe”, care a deschis noi și noi câmpuri de luptă, a stimulat proliferarea islamismului radical și a terorismului, aruncând America în spirala cheltuielilor militare bazate pe împrumuturi pe piața de capital. Astfel, a început declinul puterii economice americane. O situație înțeleasă de administrația Trump, care a dispus retragerea parțială sau completă a trupelor americane din numeroasele focare de conflict aferente foarte păgubosului război împotriva terorismului, dispunând totodată instituirea de măsuri active împotriva structurii care a creat tot acest terorism, respectiv Rețeaua Islamistă Globală³⁶.

Aceleași decizii au fost adoptate și de administrația Biden, care a ordonat retragerea trupelor americane din Afganistan și lichidarea uneia dintre cele mai importante surse de drenaj financiar a bugetului federal. O retragere strategică în cel mai pur stil *real-politik*, care a lăsat Chinei și Rusiei responsabilitatea gestionării unui regim ultraconservator islamist. Un regim neomedieval care, dacă nu se va confrunta cu un război civil declanșat de rebelii fideli foștilor lideri afgani reuniți în *Frontul Național de Rezistență al Afganistanului* condus de Ahmad Masoud³⁷, va transforma Afganistanul în emirat salafit în proximitatea Iranului șiit, a „pântecului moale” al Asiei Centrale și al Turkestanului de Est (actuala provincie chineză Xinjiang), un viitor *safe haven* pentru mujahedinii Rețelei Islamiste Globale și sponsor al narco-terorismului global, aceasta fiind o retragere strategică rezultată în urma unui exercițiu de geopolitică aplicată menit să stopeze declinul economic american indus Războiul împotriva terorismului.

Și, nu în ultimul rând, trebuie amintit că războiul împotriva terorismului a declanșat un val migraționist fără precedent, de la războaiele hegemonice ale secolului al XX-lea până în prezent, în care, precum am amintit anterior, 38 de milioane de persoane s-au transformat în refugiați de război, ori au fost strămutate. O migrație transfrontalieră masivă, care a destabilizat statele țintă prin multiplele consecințe în plan economic, demografic, politic, de sănătate publică, de siguranță publică și securitate națională pe care le-a generat. Migrație aflată în serviciul Rețelei Islamiste Globale, care și-a diseminat „familiile” în statele țintă, precum și al structurilor de criminalitate organizată, care au obținut profituri uriașe din traficul

³⁶ Informații despre subiect pot fi găsite în: Alba-Iulia Catrinel Popescu, *Analize incomode*, Editura Militară, București, 2020, pp. 143-202.

³⁷ ***, „He promised an „organized resistance” to Taliban rule. Now he wants U.S. help to lead the fight”, *CBS News*, 19.08.2021, URL: <https://www.cbsnews.com/news/afghanistan-news-taliban-resistance-amrullah-saleh-ahmad-massoud-panjshir/>, accesat la 12.09.2021.

de persoane și de ființe umane, din traficul de artefacte și capturi de război, din traficul cu armament, narcotice, medicamente contrafăcute etc.

În loc de încheiere: Care sunt potențialele evoluții geopolitice pe termen scurt în contextul declinului economic american?

Declinul economic și, mai ales, relocarea facilităților industriale americane în alte țări și costurile economice uriașe induse de pandemia de coronavirus, au dus la sărăcirea unui procent semnificativ din populația americană și scăderea ponderii clasei de mijloc în structura societății americane, în paralel cu împovărarea și mai accentuată a bugetului federal, obligat să susțină milioane de victime directe sau colaterale ale crizei medicale. Dezechilibre economice responsabile de creșterea procentului populației radicalizate și de apariția mișcărilor politice extremiste de stânga, precum *Antifa*, *Black Lives Matter*, *Occupy Wall Street* sau de dreapta, precum *Proud Boys*. Extinderea radicalizării în rândul membrilor clasei de mijloc a societății americane a dus la adâncirea prăpastiei ideologice între cele două partide care guvernează alternativ superputerea momentului, astfel că, intern, America se confruntă cu mari provocări legate de menținerea unității naționale și a cadrului democratic prevăzut de Constituție – tot mai contestată de activiștii de stânga, pe motiv că a fost concepută de foști proprietari de sclavi³⁸.

Cu aceste provocări interne, America este obligată să își reconsidere strategia economică și militară. În acest sens, se înscrie închiderea „micilor războaie”, extrem de bugetivore și total neprofitabile în privința imaginii internaționale, influenței instituționale și a câștigurilor strategice pe termen lung. Sau, altfel spus, înlocuirea strategiei de tip imperial cu o strategie burgheză, de tip cost-effective, adică eficientă din punct de vedere economic, flexibilă și inovativă. Prin urmare, este foarte posibil să asistăm la crearea blocului maritim anglo-american, în contextul intensificării competiției geopolitice din cadrul trilateralei SUA-China-Federația Rusă, și la o concentrare a forțelor acestui bloc în spații geopolitice considerate de maximă importanță geostrategică pentru ambele puteri, precum Europa Apuseană, Coridorul Nord-Sud Est-European, India, Asia de Sud-Est, Pacificul de Nord.

În plan internațional, ambițiile geopolitice în creștere ale Franței și Germaniei este posibil să tensioneze echilibrele europene și pe cele din cadrul trilateralei puterilor ordonatoare ale sistemului internațional, chestiune care riscă să gliseze ordinea mondială de la uni-multipolaritatea actuală, la o multipolaritate debalansată, foarte periculoasă pentru *status-quo*.

De asemenea, îngrijorările Indiei privind emergența Chinei în Oceanul Indian

³⁸ Connie Rice, „Don't get 'woke,' get serious about saving democracy. The Civil War can still be lost”, *USA Today*, URL: <https://eu.usatoday.com/story/opinion/2021/06/13/america-has-struggled-racial-issues-and-its-time-save-democracy/7618701002/>, accesat la 12.09.2021.

și cele ale Japoniei, Taiwanului, statelor riverane Mării Chinei de Sud, Australiei și Noii Zeelande privind comportamentul dominant al Chinei în Pacific, ar putea genera noi alianțe militare (posibil chiar o alianță militară pe format NATO) care să contrabalanseze amenințarea chineză în spațiul indo-pacific.

De partea cealaltă, binomul tactic ruso-chinez este puțin probabil (dar nu este exclus) să se transforme într-un bloc continental. Mai posibil este ca Rusia să caute să își mențină rolul actual, independent, în competiția hegemonică sino-americană, urmărind să obțină cât mai multe avantaje din partea fiecăruia dintre cei doi competitori. Avantaje care vor viza atingerea intereselor sale în regiunea Mării Negre și materializarea strategiei sale europene, de menținere a monopolului energetic, în deplină rezonanță cu Germania.

Iar, în Orientul Mijlociu, provocarea afgană la adresa Rusiei, Iranului și Chinei s-ar putea termina fie printr-o pacificare, dacă Rețeaua Islamistă va abandona planul strategic de creare a Califatului Global cu capitala la Ierusalim (puțin probabil), fie printr-o masivă destabilizare a zonei, prin angrenarea Afganistanului în jocul de putere al statelor afiliate Rețelei (Turcia, Qatar, Pakistan, Teritoriile Palestiniene), destabilizare care ar putea temporiza ambițiile chineze în Eurasia.

Din datele prezentate anterior reiese cu claritate faptul că atacurile islamiștilor din Al Qa'ida asupra SUA, din 11 septembrie 2001, au reprezentat un punct major de inflexiune în dinamica geopolitică și socială din ultima perioadă a umanității.

Pe de o parte, impactul pe termen scurt și mediu al acestui eveniment geopolitic a afectat mase uriașe de oameni, a reconfigurat jocul geopolitic global, a accelerat transformarea sistemului internațional dinspre unipolaritate, spre unimultipolaritate, existând riscul unei înclinări către o multipolaritate debalansată, a spoliat economia americană de peste 8000 de miliarde de dolari, generând mari dezechilibre economice la nivel global, și a creat o conjunctură geopolitică favorabilă emergenței Chinei și Rusiei.

Pe de altă parte, evenimentul din 11 septembrie 2001 a avut ca rezultat o schimbare de paradigmă în privința rolului și locului culturii de securitate în societate, a adus în prim plan nevoia dezvoltării rezilienței societale în fața unor agresiuni asimetrice și, totodată, problematica Orientului Mijlociu și a Africii de Nord și existența Rețelei Islamiste Globale, a dezvoltat direcții de analiză ale spațiului islamic, concepte noi, dar și competențe profesionale noi. Atacurile au declanșat o schimbare de paradigmă și în privința măsurilor de securitate a transporturilor civile aeriene și maritime, a nevoii de monitorizare sporită a spațiilor publice, de securizare a infrastructurilor critice. Așadar, pe scurt, acest eveniment a determinat o ranforsare a instituțiilor de forță la nivel global, ca răspuns la dezvoltarea terorismului ca formă de interacțiune politică.

BIBLIOGRAFIE:

1. FUKUYAMA F., *The End of History and the Last Man*, The Free Press, New York, 1992.
2. KENNEDY P., „The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000”, *Random House*, 1987, URL: https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/04/04A70DD54F5CB55BED6BE3B351E242EE_The_Rise_and_Fall_of_Great_Power_Paul_Kennedy.pdf
3. POPESCU A.I.C., *Analize incomode*, Editura Militară, București, 2020.
4. POPESCU A.I.C., *Tratat de geopolitică, Volumul I – Geopolitica puterii maritime*, Editura Top Form, București, 2020.
5. ***, „Afghanistan: What has the conflict cost the US and its allies?”, *BBC*, 03.09.2021, URL: <https://www.bbc.com/news/world-47391821>
6. ***, „A Timeline of the U.S.-Led War on Terror”, *History*, URL: <https://www.history.com/topics/21st-century/war-on-terror-timeline>
7. ***, *COBR (COBRA)*, Institute for Government, URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/cobr-cobra>
8. ***, „Controversă privind modul în care SRI ascultă telefoanele”, *BBC Romanian*, URL: https://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2006/03/printable/060301_sri_telefoane.shtml
9. ***, *Costs of War*, Watson Institute International&Public Affairs, Brown University, URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/WarDeathToll>
10. ***, „He promised an “organized resistance” to Taliban rule. Now he wants U.S. help to lead the fight”, *CBS News*, 19.08.2021, URL: <https://www.cbsnews.com/news/afghanistan-news-taliban-resistance-amrullah-saleh-ahmad-massoud-panjshir/>
11. ***, *Information on Regional Anti-Terrorist Structure of Shanghai Cooperation Organization*, Shanghai Cooperation Organization, URL: <https://web.archive.org/web/20081211154326/http://www.sectso.org /fk-03.html>
12. ***, *NATO-Russia practical cooperation*, North Atlantic Treaty Organization, Decembrie 2013, URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-NRC_en.pdf
13. ***, *2020 Quarterly Report to Congress*, Sigar Oversight, 30 octombrie, URL: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2020-10-30qr-section2.pdf>
14. ***, „Text of President Bush’s 2002 State of the Union Address January 29, 2002”, *The Washington Post*, URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm>
15. ***, „United States”, *CIA World Fact Book*, URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/united-states/#economy>
16. ***, „Palestinians celebrate at Damascus Gate”, *Youtube*, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UucjbGmJILk>

17. ***, *Public law 107-56 – oct. 26, 2001, uniting and strengthening America by providing appropriate tools required to intercept and obstruct terrorism (usa patriot act) act of 2001*, URL: <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf>

18. COLE, D., „Patriot Act’s Big Brother”, *The Nation*, 27.02.2003, URL: <https://www.thenation.com/article/archive/patriot-acts-big-brother/>

19. DAVIES M., „How September 11 Affected The U.S. Stock Market”, *Investopedia*, 11.09.2021, URL: <https://www.investopedia.com/financial-edge/0911/how-september-11-affected-the-u.s.-stock-market.aspx>

20. ***, „The national unity following the 9/11 attacks vanished. Can we find it again?”, *Pa Timesherald* , 10.09.2021, URL: <https://www.dailylocal.com/2021/09/10/the-national-unity-following-the-9-11-attacks-vanished-can-we-find-it-again-3/>

21. ***, „What ABC News Footage Shows of 9/11 Celebrations”, *ABC News*, URL: <https://abcnews.go.com/US/video/abc-news-footage-shows-911-celebrations-35571201>

EXTINDEREA ORDINII DE DREPT INTERNAȚIONAL UMANITAR ÎN SPAȚIUL INFORMAȚIONAL CU AJUTORUL DIPLOMAȚIEI DIGITALE

*Dr. Daniel DUMITRU**
*Cristina BODONI***

Amenințările hibride acoperă tot spectrul de știri false, război cibernetic/informațional, acoperind periodic agenda multimedia în toate spațiile cunoscute de către om. Dacă pentru spațiile naturale ale Terrei avem norme și cutume respectate la nivel internațional, navigarea în spațiul digital nu conferă utilizatorului aceeași protecție dată de un cod de legi acceptat la nivel mondial, cu toate că avem un nou set de instrumente cu rol de scut împotriva pericolelor numit securitate cibernetică. Pentru ca această securitate cibernetică să fie acceptată de un număr cât mai mare de actori (ne)statali, avem nevoie norme internaționale, construite de profesioniști cu expertiză și gândire proactivă. Oamenii cu atribuții specifice pentru negocierea unor astfel de norme sunt diplomații, în cazul de față diplomații digitali. Care este rostul lor? Ce legătură este între război hibrid, diplomație digitală și drept umanitar? Sunt întrebări la care încercăm să răspundem prin intermediul acestei cercetări. În structura lucrării am utilizat concepte din normele DIU care se pot adapta operațiilor cibernetică și amenințărilor hibride. În cazul utilizării acțiunilor cibernetică agresive și a capacităților cibernetică, competența legii internaționale actuale este obiectivul articolului pentru apariția dreptului la autoapărare. Apoi, urmărim aspecte ale unor acțiuni militare care implică atacuri cibernetică, proiectate pe spectrul operației cibernetică, urmând ca aceste acțiuni cibernetică să fie examinate aplicând principii stabilite de legile existente.

** Daniel DUMITRU este profesor universitar doctor, conducător de doctorat în domeniul Informații și Securitate Națională, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: daniel_dumitru64@yahoo.com.*

*** Cristina BODONI este doctorand în domeniul Informații și securitate națională, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: cristina_bodoni@yahoo.co.uk*

Cuvinte-cheie: amenințări hibride; atacuri cibernetice; drept internațional umanitar; operații militare; infraționalitate cibernetică; diplomație digitală.

Argumentum

*„Schimbarea este legea vieții.
Sunt sigur că cei care privesc doar spre trecut sau
prezent, vor rata viitorul.” John F. Kennedy*

Inițiem acest demers cu citatul anterior întrucât el își menține valabilitatea, este mai actual ca oricând, deoarece atenționează oamenii legii cu privire la un viitor incert, în care indivizii au intrat într-un vortex al schimbării produsă de inovație tehnologică, pur și simplu amorală. Aici avem cu adevărat nevoie de noi norme sau de adaptarea celor vechi la noi cerințe. Astfel că implicarea oamenilor legii în reformularea codului legislativ național și internațional este permanentă, ei trebuie să fie conștienți de faptul că dreptul nu este un sistem de logică abstractă, este rezultatul unei negocieri între specialiști ai lumii juridice și jurisdicționale.

Aceasta este o rețea de aranjamente cu adânci rădăcini istorice și ramuri actuale, promovate în speranța că se vor utiliza practici vechi integrate proporțional în normele și cutumele actuale (inter)naționale ale securității, în special ale securității naționale¹; indiferent de starea de fapt, pace sau război, dintre toate spațiile naturale și cel artificial – informațional, avem nevoie de o diplomație capabilă să utilizeze toate instrumentele posibile pentru a reuși să obțină norme internaționale utile pentru o cât mai mare parte a utilizatorilor de instrumente digitale². Aceste norme au devenit necesare într-o lume în care numărul amenințărilor hibride a crescut exponențial, deoarece ele provoacă vulnerabilitate în sistemele de securitate și celor mai puternice state, riscul de escaladare crește proporțional, putând să se transforme oricând în război cibernetic. Acest sector de activitate a devenit unul dintre principalele amenințări de securitate cu care se confruntă toate tipurile de actori (ne)statali, în care nu avem încă acceptate mecanisme adecvate și legitime în gestionarea noilor tipuri de război prin reguli transferabile în spațiul cibernetic.

În prezent avem o societate mondială anarhică, dar funcțională, care nu elimină conflictul, poate acționa în mod preventiv în scopul de a modifica forma conflictului,

¹ Adam C. Pritchard, Robert B. Thompson, *Securities Law and the New Deal Justices*, pdf, pp. 845-847, URL: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2552&context=articles>, accesat la 03.06.2021.

² Shaun Riordan, *Cyberdiplomacy, Managing security and governance online*, Editura Policy Press, Cambridge, UK, 2019, p. 3.

punând mai mult accentul pe formele nonviolente de activitate coercitivă³.

Obiectivul acestui studiu este de a prezenta diplomația digitală drept promotor pentru abordări inovative în dreptul războiului. În acest scop, extragem aliniate ale articolelor relevante din cele Patru Convenții de la Geneva (Tratatele Umanitare) din 1949, Două Protocoale Adiționale din 1977 și Protocolul III din 2005, în procesele de adaptare la cerințele sistemului informațional globalizat.

Ipoteza de lucru pentru acest demers este un silogism care pleacă de la premisa că ororile războiului au condus la negocieri diplomatice pentru inițierea unor reguli internaționale care să poată intra în funcțiune în vremuri de război. În prezent, aceste convenții și protocoale sunt parte integrantă în Dreptul Internațional Umanitar (DIU). Dacă negocierile aparțin diplomaților, iar diplomația a intrat în era informațională, atunci diplomația digitală poate aduce în atenție negocierea diplomatică în planul DIU pentru a avea noi norme adaptate noilor cerințe ale spațiului informațional.

Această cercetare este empirică și exploratorie. Fiind enunțată prin intermediul unui silogism, ipoteza ne introduce în studiul transdisciplinar, construită pe principiul de cauzalitate cu ajutorul metodei inductive⁴.

Articolul conține trei secțiuni. În prima, *Diplomație digitală și diplomația cibernetică, amenințări hibride și război informațional*, avem definite conceptele principale aferente diplomației și securității în era informațională. În cea de-a doua secțiune, *Actualizarea războiului tradițional și extinderea lui în spațiul cibernetic*, includem terminologia pentru războiul cibernetic și ale unor incidente ciberneticе, prin exemple factuale ale unor situații limită cu care statele se pot confrunta și care au produs reinterpretarea securității statelor. În cea de-a treia secțiune, *Acțiuni ostile ciberneticе și riposte politico-diplomatice, limite pentru război și drept umanitar internațional*, corelăm factorii și conceptele descriși cu aspecte relevante ale DIU adaptat războiului în era informațională.

1. Diplomație digitală și diplomație cibernetică, amenințări hibride și război informațional

Diplomația a fost definită gradual, în funcție de contextul vremurilor, mediului și de către oamenii care au influențat politicile externe ale statelor, apoi în cadrul organizațiilor internaționale. Una dintre definițiile valabile după aproape două secole este cea a baronului Ferdinand de Cussy, din 1846, când definește diplomația

³ A.J.R. Groom, André Barrinha and William C. Olson, *International Relations Then and Now Origins and Trends in Interpretation*, Second Edition, Routledge, Taylor & Francis Group, New York, USA, 2019, p. 117.

⁴ Marcel T. Djuvara, *Metoda inductivă și rolul ei în științele explicative*, Editura Noua Tipografie Profesională Dimitrie C. Ionescu, București, 1910, p. 6.

ca fiind „totalitatea cunoștințelor și principiilor care sunt necesare pentru a conduce bine afacerile publice între state”⁵. În 1975, Mircea Malița considera diplomația un nucleu profesional în jurul căruia gravitează patru elemente distincte⁶: „istoria, relațiile internaționale, teoria situațiilor conflictuale și dreptul internațional”. În secolul al XXI-lea, Corneliu Bjola și Markus Kornprobst consideră că diplomația este alcătuită din patru componente: „comunicare instituționalizată, dublă recunoaștere, concentrare pe furnizarea de bunuri publice și capacitate productivă (adică luarea deciziilor, relații și norme globale)”⁷. Această și-a însușit oficial instrumentele consacrate ale erei informaționale, fapt care a determinat conectarea unor termeni tehnici din domeniul tehnologiilor, informațiilor și comunicațiilor cu diplomația. După multe încercări de a alătura diplomația cu spațiul informațional, de a o impune pe platforme independente, rețele de socializare și motoare de căutare de pe internet, precum și un tip specific de activitate întreprinsă la un moment dat, *digital* și *cibernetice* sunt cele două adjective care au rămas reprezentative pentru diplomația practică în anii 20 ai acestui secol. Deseori, le avem explicate ca fiind sinonime⁸. Alteori, găsim în articole, manuale sau documente oficiale „prefixe diferite, aceeași semnificație: cibernetic, digital, net, online, virtual, e-”⁹ alăturate diplomației.

În documente oficiale recente ale Uniunii Europene diplomația cibernetică apare mai des decât diplomația digitală. În „Revisiting the EU Cybersecurity Strategy: A Call for EU Cyber Diplomacy”, publicat în februarie 2021, Annegret Bendiek și Matthias C. Kettemann nu amintesc deloc diplomația digitală. Ei poziționează diplomația cibernetică pe aceeași linie cu politica externă digitală, ca formă de stil, pentru a nu repeta termenii. Totodată, autorii evidențiază rolul diplomației și propun un mandat extins pentru Serviciul European de Acțiune Externă (echivalentul unui Minister de Externe la nivelul Uniunii Europene), în construirea unui cod normativ prin negocieri pentru spațiul cibernetic și informațional și pentru care trebuie să fie împuternicit pentru această sarcină a diplomației cibernetică¹⁰. Pentru Barrinha

⁵ Ferdinand de Cussy, *Dictionnaire ou manuele-lexique du diplomate et du consul*, Tipographie de F. A. Brockhaus, Leipzig, 1846, p. 256.

⁶ Mircea Malița, *Diplomația. Școli și Instituții*, Editura Didactică și Pedagogică, ediția a II-a, București, 1975, p. 44.

⁷ Corneliu Bjola, Markus Kornprobst, *Understanding International Diplomacy Theory, Practice and Ethics*, Second Edition, Routledge, Abington, Oxon, UK, 2018, p. 238.

⁸ André Barrinha, Thomas Renard, „Cyber-diplomacy: the making of an international society in the digital age”, *Revue Global Affairs*, nr. 3:4-5, pp. 353-364, 2017, URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1414924>, accesat la 25.10.2021.

⁹ Jovan Kurbalija, *An introduction to internet governance*, Published by DiploFoundation, Geneva, Switzerland, 2016, p. 14.

¹⁰ Annegret Bendiek, Matthias C. Ketteman, *A revising the EU Cybersecurity Strategy: A call for EU Cyber Diplomacy*, SWP Comment, nr. 16, 16.02.2021, p. 3, URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2021C16_EUCyberDiplomacy.pdf, accesat la 21.10.2021.

și Renard diplomația cibernetică reprezintă o „practică internațională emergentă care încearcă să construiască o societate cibernetică internațională, punând în legătură interesele naționale ale statelor cu dinamica societății mondiale – tărâmul predominant în care a evoluat spațiul cibernetic în ultimele patru decenii”¹¹. De remarcat este că nici aici, termenul de diplomație digitală nu apare niciodată. Ilan Manor susține că diplomația digitală reprezintă „digitalizarea diplomației publice”¹², iar Corneliu Bjola îi atribuie rolul principal în „utilizarea rețelelor sociale în scopuri diplomatice”¹³. Pentru Brian Hocking și Jan Melissen, diplomația digitală este adesea echivalată cu diplomația publică, dar include și:

- schimbarea agendelor de politică externă;
- agendele cibernetică pentru probleme și scenarii de negociere;
- managementul cunoașterii în problema gestionării eficiente a datelor;
- prestarea serviciilor consulare digitalizate și gestionarea crizelor¹⁴.

Din definițiile de mai sus desprindem o idee comună, aceea că practica diplomatică în secolul al XXI-lea indică faptul că diplomația a intrat în era informațională, ea se află în proces accelerat de hibridizare în „mediul virtual, generat de infrastructurile cibernetică, incluzând conținutul informațional procesat, stocat sau transmis, precum și acțiunile derulate de utilizatori în acesta”¹⁵.

Astfel că, pentru a gestiona amenințările și riscurile de a instrumentaliza amenințările hibride și războiul cibernetic avem la dispoziție mijloace coercitive și noncoercitive (din domeniile diplomației, securității și apărării) pentru a alege între multiple abordări și înțelesuri pe măsura acestora, în condițiile în care nici noile definiții ale amenințărilor hibride nu sunt puține.

Avem la dispoziție un număr impresionant de definiții care implică termeni generici ai securității, protecției și siguranței, în special, pentru cele referitoare la amenințările la adresa securității în situații care derivă din comportamentele actorilor (ne)statali și individuali, iar pentru a nu complica cadrul nostru conceptual, pentru securitate națională am ales următoarea definiție de lucru: în sensul ei larg, securitatea la nivel național reprezintă o stare de normalitate a unui stat, „o țară în care fiecare cetățean trăiește într-un mediu sigur și are încredere că instituțiile, pe care el le susține, îl apără și îl protejează”¹⁶. Această definiție introduce amenințările

¹¹ André Barrinha, Thomas Renard, *op. cit.* p. 353.

¹² Ilan Manor, *The Digitalization of Public Diplomacy*, Palgrave Macmillan Publishers, Basingstoke, UK, 2019, *passim*.

¹³ Corneliu Bjola, Markus Holmes, *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, Routledge New Diplomacy Studies, Abington, UK, 2015, p. 4.

¹⁴ Brian Hocking, Jan Melissen, *Diplomacy in the Digital Age*, Clingendael Report, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Clingendael, Netherlands, 2015, pp. 3-4.

¹⁵ ***, *Strategia de securitate cibernetică a României*, p. 4, URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/roncss.pdf>, accesat la 20.10.2021.

¹⁶ ***, *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*. „Împreună, pentru o

hibride, deoarece ele „înglobează amestecul de activități coercitive și subversive, de metode convenționale și neconvenționale (de exemplu, diplomatice, militare, economice, tehnologice) care pot fi utilizate într-un mod coordonat de actorii statali sau nestatali pentru a realiza obiective specifice, fără a se depăși limita pragului de stare de război declarată oficial”¹⁷. Astfel, avem o trimitere la atac și conflict armat. Atacul armat este unul „săvârșit de o persoană cu o armă de foc sau cu obiecte, dispozitive, substanțe sau animale care pot pune în pericol viața, sănătatea ori integritatea corporală a persoanelor”¹⁸. În cazul nostru, războiul extins în spațiul cibernetic, „o extensie a suprafeței de atac a unei națiuni”¹⁹. Pentru a înțelege mai bine sensul practic, polemologic, al acestui nou domeniu, avem următoarea definiție: „războiul cibernetic reprezintă operații militare efectuate pe rețele informaționale într-un conflict declarat între dușmani de stat sau de națiune, cu acțiuni strecurate în viața fiecărui individ prin intermediul fiecărui instrument cu acces la internet, de la telefonul mobil la frigiderul inteligent”²⁰; iar Henrotin a definit războiul informațional ca fiind un set de acțiuni și atacuri conduse pe teren informațional, care au ca rezultat distrugerea sau punerea în incapacitate a infrastructurii inamice, unde automatizarea colectării de informații a devenit fragmentată datorită multitudinii de senzori folosiți și în automatizarea represaliilor, în special prin utilizarea de mine „inteligente” capabile să stabilească dacă ar trebui să fie detonate în apropierea unui anumit vehicul²¹. Toate aceste definiții ne introduc în lumea real-virtuală a războiului cibernetic, cel care avea să transforme toate celelalte domenii care sunt direct sau indirect asimilate războiului, al polemologiei.

2. Actualizarea războiului tradițional și extinderea acestuia în spațiul cibernetic

În scop practic, pentru a putea evidenția diferite situații desfășurate în spațiul informațional, avem nevoie de câteva elemente distinctive care să facă diferența

România sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 574, din 1 iulie 2020, p. 5.

¹⁷ ***, *Comunicare Comună către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor din 5 decembrie 2018, Plan de acțiune împotriva dezinformării*, pdf, p. 2, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0036&from=RO>, accesat la 04.06.2021.

¹⁸ ***, *Legea nr. 192 din 25 octombrie 2019 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul ordinii și siguranței publice*, publicată în Monitorul Oficial, nr. 868, din 28 octombrie 2019, p. 14.

¹⁹ Jacob G. Oakley, *Waging Cyber War: Technical Challenges and Operational Constraints*, Apress Publications, New York, USA, 2019, p. 8.

²⁰ *Ibidem*, p. 20.

²¹ Joseph Henrotin, *The Art of war in the network age. Back to the future*, John Wiley & Sons, Inc. Publications, New Jersey, USA, 2016, p. 51.

între operațiile ostile din spațiul cibernetic care susțin operațiile militare din teatrele de operații și amenințările hibride.

În acest sens, există atacurile cibernetice din statele ex-sovietice care, prin modul lor de acțiune, au creat precedente în domeniul securității (inter)naționale. Ca prim exemplu, atacurile cibernetice asupra Estoniei din 2007 au inclus atacuri de tip botnet executate de computerele zombie. Timp de trei săptămâni, hackerii au vizat infrastructura digitală a țării, indiferent de nivelul utilizatorilor, publici sau privați. Atacurile distribuite de refuz de serviciu (DDOS)²² au produs prăbușirea serviciilor de toate tipurile, începând cu serviciile bancare online, multimedia sau de servicii de e-guvernare, puse în practică cu ajutorul unor instrumente digitale construite pe baza unor algoritmi, care, la rândul lor, au fost transformate în platforme care includeau inteligența artificială. Problemele au apărut în timpul unei dispute politice dintre statul rus și Estonia, pe tema mutării monumentului *Soldatului de bronz*, eveniment planificat în 26 aprilie; demonstrațiile pro-ruse s-au accentuat la nivel local, s-au primit atenționări și de la Kremlin și începând cu ziua următoare, timp de trei săptămâni, țara s-a blocat efectiv²³. Apoi, după Estonia, a urmat un val de atacuri cibernetice similare în alte state ex-sovietice. Acestea au integrat și sincronizat activitatea cibernetică cu acțiuni clasice de apărare a sistemelor automatizate și au inclus măsuri inedite, algoritmi în spațiul virtual, în spațiul fizic – drone sau alte tipuri de tehnică militară cu sisteme autonome fără pilot, precum și a altor capabilități cibernetice; nu au făcut excepție nici presiunea economică sau diplomatică²⁴. Rezultatul a fost de creștere a efectelor strategice în Lituania (iunie 2008) și Kârgâzstan (ianuarie 2009)²⁵; războiul ruso-georgian de cinci zile cu coordonare integratoare, începute cu atacuri cibernetice lansate de Rusia pe 29 iulie 2008²⁶ și intensificate prin operații militare la 8 august 2008.

Toate acestea aveau să pară simple exerciții în comparație cu războiul ruso-ucrainean pornit în anul 2014, în urma căruia Federația Rusă avea anexeze Peninsula Crimeea. Acest tip de conflict armat a creat un precedent în care s-a dovedit că tratatele, convențiile și protocoalele internaționale referitoare la DIU sunt depășite, că războiul hibrid încorporează moduri diferite de război conduse prin strategii, tactici și mijloace convenționale, integrând formațiuni neregulate, acte teroriste și infracționale, inclusiv violență și constrângere, fără a face diferența între civili și combatanți.

²² Scott Augenbaum, *The Secret to Cybersecurity. A Simple Plan to Protect Your Family and Business from Cybercrime*, Forefront Books, New York, USA, 2019, kindle e-book, p. 34.

²³ Damien McGuinness, *How a cyber attack transformed Estonia*, 27.04.2017, URL: www.bbc.com/news/3965541, accesat la 03.06.2020.

²⁴ David E. Sanger, *The Perfect Weapon: War, Sabotage, and Fear in the Cyber Age*, Crown Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC, New York, USA, 2018, pp. xv-xvi.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

Rusia este primul stat recunoscut la nivel internațional care a recurs în mod direct la utilizarea războiului hibrid, răspândirea conflictului în Ucraina de Est nu a făcut decât să dovedească faptul că Rusia dispunea de toate mijloacele necesare pentru a pune în aplicare arta acestuia, putea acoperi întreg lanțul de la cauză la efect în teatrul de operații de război sau conflict cu resurse materiale minime, fără arme fizice și fără pierderi de vieți omenești, în special pentru partea atacatoare²⁷. „Războiul hibrid este o oglindă a lumii în care trăim, o reflectare a societății care o duce; prin urmare, o societate hibridă se va angaja în război hibrid”²⁸.

3. Acțiuni ostile cibernetice și riposte politico-diplomatice, limite pentru război și drept umanitar internațional

În sistemul internațional contemporan, principala normă care reglementează utilizarea forței în dreptul internațional este Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU). Baza sa legală este menționată în articolul 2, alin. 4 al Cartei ONU, după cum urmează: „Toți membrii se abțin să recurgă la amenințarea sau utilizarea forței în relațiile lor internaționale, fie împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui alt stat, fie în orice mod incompatibil cu obiectivele Organizației Națiunilor Unite”²⁹.

De asemenea, Carta ONU prevede autoapărarea legitimă a statului și cea colectivă în articolul 51: „Nimic din această Cartă nu va afecta dreptul inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul unui atac armat împotriva unui membru al Organizației Națiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Măsurile luate de către Membri în exercitarea acestui drept de autoapărare sunt notificate imediat Consiliului de Securitate și nu afectează în niciun fel puterea și îndatorirea Consiliului de Securitate, în temeiul prezentei Carte, de a lua întreprinde oricând acțiunile pe care le consideră necesare pentru a menține sau restaura pacea și securitatea internațională”³⁰.

Principala problemă pentru tema noastră, care derivă din acest articol al Cartei, este aceea că normele internaționale existente sunt evazive, nu se pot aplica în mod eficient în spațiul informațional. Declarațiile de război, comunicatele și luările de poziție diplomatice sunt puse la grea încercare în condițiile în care părțile implicate în războiul hibrid nu mai sunt doar statele, subiect primar al dreptului internațional public.

²⁷ Brin Najzer, *The Hybrid Age: International Security in the Era of Hybrid Warfare*, I.B. Tauris Bloomsbury Publishing, London, 2020, p. 27.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ ***, *Carta Națiunilor Unite** din 26 iunie 1945, Monitorul Oficial, 26 iunie 1945, pdf, p. 2, URL: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf, accesat la 03.06.2020.

³⁰ *Ibidem*, p. 10.

Nu avem criterii legale care pot fi aplicabile acțiunilor hibride și celor ostile din spațiul cibernetic, atunci când ele sunt desfășurate de stat în mod direct sau prin proxy și dacă aceste acțiuni pot fi catalogate ca fiind conflict armat între stat și adversarul său. Hibridizarea războiului a demonstrat în 2014, că noile instrumente militare pot evita normele internaționale semnate prin cele 40 de convenții și protocoale internaționale referitoare la DIU, dreptul de a purta războiul, *jus ad bello* sau regulile de respectat din timpul războiului, *jus in bello*.

Jus ad bellum reprezintă un aspect generic în analiza legală a operațiilor cibernetice care pot fi efectuate de forțele armate. Activitățile desfășurate în spațiul cibernetic permit statului să efectueze operații cu rezultate letale sau dăunătoare pe lângă cele care nu folosesc forța dar ele pot provoca moartea, vătămarea corporală sau pagube materiale. Luate separat sau în ansamblu, aceste tipuri de acțiuni pot fi considerate atacuri armate sau utilizarea forței, în conformitate cu dreptul internațional deoarece statele și Organizațiile Interguvernamentale (OIG-urile) relevante au inclus în cadrul legislativ infraționalitatea din spațiul cibernetic. Aceasta evidențiază un spectru larg de moduri de încălcare a legilor. Printre ele găsim tot felul de atacuri la persoane, operatori și instituții private sau publice. Unele dintre infrațiuni sunt universal acceptate, altele sunt interpretate la nivel național. Pentru infrațiunile cibernetice transfrontaliere universal definite găsim:

- criminalitate de tip nou, provocată online (furturile de identitate, date financiare sau de plată cu cardul; furt și vânzare de date corporative, șantajul etc.) pe rețele de socializare, e-mail și internet;
- criminalitate convențională, dar reinterpretată, precum escrocheriile, ingineriile sociale, traficul ilegal de toate tipurile, spălarea banilor, hărțuirea cibernetică, instigarea la ură etc³¹.

Celor două tipuri de infraționalitate li se adaugă cele aferente protejării securității naționale, unde definițiile pot fi similare, dar ele sunt interpretate prin prisma națiunii, drepturilor și obligațiilor cetățenilor acestuia. Mai specific, eroii unei țări pot fi inamici sau trădători în altul, indiferent de spațiul în care ei își desfășoară acțiunile. Printre aceste acțiuni, la nivel legislativ național, avem prevăzute în *Codul Penal al României*, în capitolul *Infrațiuni contra securității naționale* (art. 394-412)³²: înalta trădare, trădarea prin transmitere de informații secrete de stat și ajutorarea inamicului; acțiunile împotriva ordinii constituționale și acțiunile ostile contra statului, spionajul, atentatele, în special, al celui care pune în pericol securitatea națională; diversiunea, comunicarea informațiilor false, propaganda, complicitatea, tănuirea unor informații referitoare la posibilă trădare

³¹ David B. Skillicorn, *Cyberspace, Data Analytics, and Policing*, CRC Press, Boca Raton, Taylor & Francis Group, LLC, Boca Raton, Florida, 2021, pp. 15-16.

³² *** *Codul Penal al României*, Monitorul Oficial al României, partea 1, nr. 575, 25 iunie 2004, pp. 876-879.

sau act ostil, organizarea unor rețele de spionaj etc. Activitatea de spionaj face obiectul codificării în sistemul internațional în Regulamentele de la Haga (1899 și 1907), A Patra Convenție de la Geneva (1949) și în Actul Adițional I (1977) al Convențiilor de la Geneva.

În cazul nostru, spionajul cibernetic poate produce efecte proporționale cu scopurile și țintele acestor tipuri de acțiuni. Ele pot afecta state, organizații și indivizi relevanți, de la simple spargerii de parolă a unor adrese de e-mail aparținând unor persoane publice, până la daunele materiale în viața reală sau pierderea efectivă a vieții³³. „Infraționalitatea din spațiul cibernetic”³⁴ a început să fie tratată serios la nivel regional prin măsuri ferme. Una dintre acestea, la nivelul Uniunii Europene, este „Decizia (PESC) 2020/1127 Consiliului din 30 iulie 2020 privind măsuri restrictive împotriva atacurilor cibernetice care amenință Uniunea sau statele sale membre”.

Extrapolând această idee, avem acțiuni care se pot extinde din mediul real în mediul virtual, provocând reacții rapide politico-diplomatice, militare, de apărare sau de atac. Unele pot include toate posibilitățile de reacție existente într-un stat. Această reacție reprezintă dreptul de autoapărare în spațiul cibernetic al entităților statale împotriva imixtiunilor. Tipurile de atac s-au diversificat, mercenarii au intrat în spațiul informațional, fiind cunoscuți drept hackeri și diferențiindu-se, metaforic, prin mai multe culori, după ce, inițial, ei erau încadrați în trei categorii: white hats; grey hats; black hats (pălării albe, gri sau negre), aceste coduri de culoare exprimând progresiv gradul de legalitate a activităților în spațiul cibernetic, de la legal (alb) până la ilegal (negru). În DIU, mercenariatul este prevăzut în Protocolul din 1977, la art. 47, astfel: „mercenarii sunt persoane special recrutate în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat; ele iau parte direct la ostilități în vederea obținerii unui avantaj personal și care este efectiv promis de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerare superioară aceleia promise sau plătite contingentelor armatelor regulate, având un grad și o funcție similară în forțele armate ale acestei părți; și nu sunt membri ai forțelor militare ale unei părți din conflict”³⁵.

Aflăm în mod recurent din mass-media că diferiți membri ai corpurilor diplomatic, consular sau administrativ, din cadrul unor ambasade sunt învinuiți de spionaj³⁶, considerăm oportun să explicăm termenul generic de *spion*, acesta fiind

³³ Scott Augenbaum, *op.cit.*, p. 35

³⁴ *** *Convenția privind criminalitatea informatică din 23.11.2001* *) (*Convenția de la Budapesta - 2001*), Monitorul Oficial, Partea I, nr. 343 din 20 aprilie 2004, p. 1.

³⁵ *** *Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva 1949, adoptat la Geneva în 1977, cu privire la protecția victimelor de război în conflictele armate internaționale*, URL: <https://lege5.ro/Gratuit/he3daojoy/protocolul-nr-1-1977-aditional-la-conventiile-de-la-geneva-din-12-august-1949-privind-protectia-victimelor-conflictelor-armate-internationale>, accesat la 03.06.2021.

³⁶ N.A.: Unul dintre exemplele recente se referă la un flagrant organizat în luna martie a.c., în care au fost implicați un ofițer de marină italian în timp ce înmâna documente secrete atașatului militar

asimilat cu activitatea de intelligence din mediul informațional, cel al spionajului cibernetic. Statutul lor tradițional a fost detaliat în Convențiile de la Haga. Acesta este explicat în art. 27-29 din Convențiile II (1899) și IV (1907), în art. 29, 30 și 31 din Convenția VI (1907), pornind de la modul de identificare a unei persoane ca fiind spion: „Spionul este o persoană care obține pe ascuns sau sub pretexte mincinoase, adună ori încearcă să adune informații în zone de operații ale unui stat beligerant cu intenția de a le comunica părții adverse”³⁷. Clandestinitatea, pretextul fals, intenția de a comunica informațiile acumulate părții inamice se regăsesc în acțiunile lor desfășurate la limita (i)legalității.

Spionii, mercenarii, diversioniștii și sabotorii sunt la un clic distanță, amenințările și conflictele armate (hibride) actuale intră sub spectrul furtului, dezinformării, falselor informații sau accesului neautorizat la sistemele de rețea ale unui alt stat. Atunci, astfel de acțiuni pot fi protejate conform protocoalelor de la Haga. Cu toate acestea, mercenariatul și operațiile de spionaj cibernetic depășesc prevederile actelor juridice și/sau cutumelor din dreptul internațional, deoarece implică interferențe ale unor actori statali sau nestatali în sistemele altui stat și încalcă principiul neintervenției din art. 2, alin. (7) din Carta ONU. Acesta interzice statelor să intervină în afacerile interne ale altor state, statele victime pot protesta împotriva acestor acțiuni raportându-le Consiliului de Securitate al ONU, dar în mod real, lucrurile nu se întâmplă așa. Leon Panetta, fost secretar al Departamentului de Apărare al SUA, declara la un moment dat că: „Am văzut de prima mână cum vehiculele moderne, cum ar fi platformele de la distanță și sistemele ciberneticе au schimbat modul în care se desfășoară războaiele. Acestea oferă soldaților noștri capacitatea de a se confrunta cu inamicul și de a schimba cursul războiului, chiar dacă sunt departe. În partea dreaptă a spectrului spațiului cibernetic există utilizarea forței sau atacul armat în operațiunile ciberneticе. Oficialii Pentagonului afirmă în mod expres că atacurile ciberneticе împotriva SUA vor fi privite ca o acțiune de război”³⁸.

Acțiunile extinse în spațiul cibernetic afectează direct normele internaționale care prevăd dreptul la viață, recunoscute la nivel mondial prin acceptarea punctelor enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 și în conformitate cu articolul 51 din Carta ONU, pătrund în domeniul Convențiilor de la Geneva și în Protocoalele lor adiționale. În Protocolul Adițional I găsim norme care se pot adapta spațiului

rus. Sursa: *Italian officer 'caught selling secrets to Russia', 31 March 2021*, URL: https://www.bbc.com/news/world-europe-56588506?fbclid=IwAR3R2Whyzk8rQaskWaBvUxd Jv5r MIgJ_B xQF2t419G5cGUATNw3jdbAjto, accesat la 21.10.2021.

³⁷ James Brown Scott, *The Hague conventions and declarations of 1899 and 1907, accompanied by tables of signatures, ratifications and adhesions of the various powers, and texts of reservations*, New York Oxford University Press American Branch, Toronto, Canada, 1915, p. 118.

³⁸ Jennifer, Wang, *The White House and Pentagon Deem Cyber-Attacks, An Act of War*, URL: <http://www.forbes.com/sites/reuvencohen/2012/06/05/the-white-house-and-pentagon-deem-cyber-attacks-an-actof-war/>, accesat la 03.06.2021.

informațional, întrucât aici avem conflictele armate naționale fără specificații tehnice. În acest areal, acțiunile din spațiul cibernetic pot fi integrate în acest protocol prin gama largă de daune fizice sau deces, ori de vătămare a mediului, doar că noul mediu implică și mediul online, unde impactul operațiilor cibernetică poate avea rezultate similare cu cele ale efectelor produse în urma acțiunilor militare tradiționale.

În ghidul *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare* este descrisă situația similară pentru *jus ad bellum* pentru spațiul cibernetic, de unde derivă faptul că infrastructurile cibernetică din propriile țări fac parte din infrastructura națională și că orice atac asupra ei este ilegală³⁹, indiferent de nivelul atins de acest atac. Însă, nu toate atacurile cibernetică pot fi catalogate drept un atac armat care să poată activa structurile de apărare legitimă. Însă, efectele unui atac armat cibernetic pot fi echivalente cu cele care ar rezulta dintr-o acțiune care se califică drept un atac armat tradițional⁴⁰; așadar, atacurile armate cibernetică au bază în atacuri cibernetică, de la simple incursiuni în sisteme informaționale private/individuale până la acțiuni cibernetică unice pentru atingerea obiectivelor de securitate națională față de alte state, fapt care acordă statelor dreptul de autoapărare, cu condiția ca acestea să respecte DIU, implicit, cele patru Convenții de la Geneva semnate în august 1949 și două protocoale suplimentare semnate în 1977. Avantajul oferit de către Convențiile de la Geneva și Protocoalele Adiționale este acela că, după semnarea, ratificarea și aderarea la aceste norme, Convențiile au fost acceptate la nivel universal. De exemplu, Protocolul Adițional I a fost acceptat de către 200 de state⁴¹ (ONU are 193 de state membre). Devenind documente legale fundamentale, Convențiile de la Geneva și Protocoalele lor Adiționale guvernează conflictele armate între state, dezvoltând astfel principiile DIU al conflictelor armate. DIU reprezintă „ansamblul normelor de drept internațional, de sorginte cutumiară sau convențională, destinate în scopul reglementării în mod special a problemelor survenite în situații de conflict armat internațional și fără caracter internațional”⁴², cu două ramuri de bază: a) Dreptul conflictelor armate (dreptul războiului propriu-zis) și b) Dreptul internațional umanitar (dreptul umanitar propriu-zis)⁴³.

Protocoalele Adiționale din 1977 la Convențiile de la Geneva au fost impuse de impactul inovațiilor în tehnologiile armelor și schimbările în modul de a purta războaiele, reprezentând o adaptare a convențiilor și a precedentului protocol la inovații tehnologice și modificări în dreptul războiului secolului al XX-lea. Al doilea

³⁹ Michael N. Schmitt, *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, p. 15.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 54.

⁴¹ ***, *Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries, By State*, URL: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountry.xsp>, accesat la 27.10.2021.

⁴² Anatolie Bulgac, Sergiu Sîrbu, *Drept Internațional Umanitar (Ghid)*, Centrul Editorial-Poligrafic Medicina, Chișinău, 2019, p.8.

⁴³ Anatolie Bulgac, Sergiu Sîrbu, *op. cit.*, pp. 8-9.

Protocol Adițional este primul document internațional în care sunt descrise, fără a fi numite direct, situațiile în care se pot regăsi civili angrenați în conflicte (inter) naționale și structuri de luptă asimetrică, în care se specifică aria de aplicabilitate, apoi avem specificate în mod clar, în articolul 4, și actele de terorism⁴⁴.

Atacul armat are multe valențe. Conform art. 49 din Protocolul Adițional I, „prin expresia atacuri se înțeleg actele de violență împotriva adversarului, fie că aceste acte sunt ofensive sau defensive”⁴⁵. Acestea implică acțiuni violente întreprinse la nivel de individ, de grup sau nivel (inter)național pentru obținerea unor obiective specifice. Atacul are două forme tradiționale în domeniul polemologiei, atacul armat internațional și cel la nivel național, specific în războaiele civile. Lor li s-au adăugat actorii nestatali, precum organizațiile internaționale sau altfel de actori individuali sau organizați în diverse entități cu putere și influență în arena internațională.

În cazul conflictului armat internațional dintre două sau mai multe state se aplică Convențiile de la Geneva, în conflictul armat în spațiul național dintre un stat și un grup armat organizat avem posibilitatea de a urmări în ce măsură se respectă părțile și dacă ele respectă civilii și bunurile; avem cel de-al treilea articol comun al Convenției de la Geneva⁴⁶. Indiferent de modul în care este caracterizat conflictul armat, metodele de conflict trebuie să respecte legea conflictelor armate⁴⁷.

Acțiunile cibernetice sunt utilizate ca instrumente versatile în conflictele armate, prin intermediul cărora atacurile pot atinge nivelul atacurilor armate în cadrul *jus in bello*, care pot provoca întreruperea legăturilor între forțele armatei terestre, maritime, aeriene și ale telecomunicațiilor cu comandamentele aferente și între ele; de a reduce la minimum încrederea în guvern și în stat, în general; de a teroriza populația civilă și pentru a veni în ajutorul campaniilor militare tradiționale. Astfel de situații au provocat statele să ia decizii importante. Ele au început să își înființeze divizii cibernetice. De exemplu, Atacurile Teroriste de la 11 septembrie 2001 din SUA au produs multe schimbări, printre acestea regăsim crearea primei divizii cibernetice din cadrul Biroului Federal de Investigații (FBI⁴⁸).

DIU oferă posibilitatea armonizării legilor referitoare la actualele probleme puse de acțiunile ostile din spațiul cibernetic pentru că majoritatea statelor lumii sunt semnatare ale Convențiilor și Regulamentelor de la Haga, Convențiilor de la Geneva și Protoalelor lor Adiționale. Acțiunile din spațiul virtual sunt transfrontaliere, întreprinse la nivel global proporțional cu nivelul de acceptare al DIU din toate spațiile naturale. Astfel că cele trei principii ale DIU pot fi extinse,

⁴⁴ *** Protocolul nr. 2/1977 adițional, *op. cit.*, pp. 24-25.

⁴⁵ *** Protocolul nr. 1/1977 adițional, *op. cit.*, p. 24.

⁴⁶ Anatolie Bulgac, Sergiu Sîrbu, *op.cit.*, pp. 8-12.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Nancy E. Marion, Jason Twede, *An Encyclopedia of Digital Crime*, ABC-CLIO, LLC Publishers, Santa Barbara, California, USA, 2020, p. XXIII.

pentru că: avem nevoie de *proporționalitate* în alegerea mijloacelor, metodelor și efectivelor în război; *de a se face discriminare* între civili și combatanți, între structuri civile și militare, în scopul *evitării* suferinței oamenilor și distrugerilor materiale⁴⁹. Aceste principii sunt asumate prin umanitate, imparțialitate, neutralitate, independență, voluntariat, unitate și universalitate⁵⁰, cu atât mai mult cu cât, în era informațională avem nevoie de un sistem care să ateste legitimitate libertăților în spațiul cibernetice, parafrazându-l pe John Stuart Mill: unde se termină libertatea unui stat pe internet, acolo începe libertatea celui alt.

Concluzii

Pe parcursul acestei lucrări am făcut delimitarea definițiilor de lucru aferente diplomației, războiului, spațiului cibernetic și DIU. Am evidențiat concepte teoretice prin exemple reale din spațiile naturale și virtual în scopul sublinierii nevoii de corelare a DIU cu atacurile și acțiunile ostile conduse în spațiul informațional, ca drept al războiului valabil în toate spațiile cunoscute de către om.

Am dezvoltat idei prin intermediul cărora observăm la final că diplomația pusă în practică cu mijloace informaționale a intrat în atenția opiniei publice cu ajutorul diplomației publice, atunci când sunt utilizate formule consacrate ale comunicării pe rețele de socializare de pe internet. Acest aspect este deseori integrat unor concepte similare, precum diplomația digitală și diplomația cibernetică, dar indiferent de termenul preferat, scopul complex al diplomației (negociere, reprezentare, înfirmare, construire, menținere și consolidare a legăturilor între state) rămâne neschimbat, menținându-și valabilitatea în orice spațiu cunoscut. Diplomația are misiunea fundamentală de a găsi soluții pașnice pentru relațiile bi- sau multilaterale, prin tratate și convenții. Ele pot include adaptări ale unor variante existente sau ale unora inedite, cauzate de popularizarea noilor tehnologii și redimensionarea abordării războiului, de la războiul clasic la cel din spațiul cibernetic.

Implementarea unor sisteme inovative în specificul mediului diplomatic nu este ceva excepțional. Nici ideea folosirii unor instrumente de lucru tehnologizate nu este nouă. Faptul cu adevărat inedit este acceptarea în spirală a setului de transformări succesive în mediul instituțional și interministerial al afacerilor externe din toate statele lumii; au început să aducă simultan noi tehnici de lucru. Complexitatea și volatilitatea din mediul informațional sunt puse în congruență cu pachetele de norme internaționale cu greu acceptate de actorii internaționali pe parcursul secolului al XX-lea și ale unor cutume diplomatice vechi de sute de ani și cu mii de ani de conflicte armate. În aceste condiții, războiul a devenit informațional și/sau cibernetic. În spațiul aferent, părțile implicate nu mai sunt doar actori statali, privați

⁴⁹ *Ibidem*, p. 59.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 15-16.

sau individuali. Aici se impune includerea unor noi amendamente în DIU, care să fie acceptate de către toate părțile interesate, actori statali sau nestatali, privați sau individuali; să includă legiferarea unor practici militare alcătuite în tandem: oameni și roboți, tehnică automatizată și echipamente militare informaționalizate.

Analiza războiului cibernetic transpusă prin prisma DIU, a celor Patru Convenții de la Geneva și ale celor Două Protocoale Adiționale ale acestor Convenții conduce la concluzia că regulile care stau la baza organizării operațiilor militare sunt adaptabile conflictului cibernetic. Pentru acest areal, precum și de a negocia noi acte normative internaționale, avem nevoie de oameni specializați. Însă, reducând aceste aspecte la termeni generici, regăsim aceste cerințe în atribuțiile diplomaților, aceștia trebuind doar să își adapteze competențele la cerințele erei informaționale.

Așadar, obiectivul și ipoteza acestui studiu se confirmă. Diplomația digitală poate fi un promotor pentru abordări inovative în dreptul războiului. Negocierile aparțin diplomaților, așa cum declarațiile de război și pace aparțin tot diplomației. Când diplomația a pășit în era informațională, și-a extins și atribuțiile în mod proporțional, implicit și pentru negocierile referitoare la extinderea DIU pentru situațiile produse în spațiul cibernetic. Astfel că, trebuie să avem în vedere faptul că puterea de distrugere materială și umană se află la un clic distanță. Această stare de fapt devine o cerință pentru a ajusta rapid convențiile aferente DIU actual la posibilele paradigme strategice privind pregătirea și desfășurarea operațiilor militare sau ostile ale unor indivizi sau state, aflați cu toții în spatele unui monitor al unui computer.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *Carta Națiunilor Unite*, publicată în Monitorul Oficial din 26 iunie 1945.
2. ***, *Codul Penal al României*, publicat în Monitorul Oficial al României, partea 1, nr. 575, 25 iunie 2004.
3. ***, *Comunicare Comună către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor din 5 decembrie 2018, Plan de acțiune împotriva dezinformării*, pdf, p. 2, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0036&from=RO>
4. ***, *Convenția (de la Geneva privitoare la Protecția persoanelor civile în timp de război din 12 august 1949 (IV))*, URL: <https://crucearosie.ro/assets/Uploads/Conventia-de-la-Geneva-IV.pdf>
5. ***, *Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries, By State*, URL: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountry.xsp>
6. ***, *Strategia de securitate cibernetică a României*, URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map/roncss.pdf>

7. ***, *Convenția privind criminalitatea informatică din 23.11.2001**) (*Convenția de la Budapesta - 2001*), publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 343, 20.04.2004.

8. ***, *Legea nr. 192 din 25 octombrie 2019 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul ordinii și siguranței publice*, publicată în Monitorul Oficial, nr. 868, din 28.10.2019.

9. ***, *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024. „Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”*, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 574, din 01.07.2020,

10. ***, *Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva 1949, adoptat la Geneva în 1977, cu privire la protecția victimelor de război în conflictele armate internaționale*, URL: <https://lege5.ro/Gratuit/he3daojy/protocolul-nr-1-1977-aditional-la-conventiile-de-la-geneva-din-12-august-1949-privind-protectia-victimelor-conflictelor-armate-internationale>

11. ***, *Protocolul nr. 2/1977 adițional la convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional**, URL: <https://lege5.ro/gratuit/he3daojz/protocolul-nr-2-1977-aditional-la-conventiile-de-la-geneva-din-12-august-1949-privind-protectia-victimelor-conflictelor-armate-fara-caracter-international>

12. AUGENBAUM, Scott, *The Secret to Cybersecurity. A Simple Plan to Protect Your Family and Business from Cybercrime*, Forefront Books, New York, USA, 2019.

13. BARRINHA., André; RENARD, Thomas, “Cyber-diplomacy: the making of an international society in the digital age”, *Revue Global Affairs*, no. 3:4-5, 2017, URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1414924>

14. BJOLA, Corneliu; HOLMES, Markus, *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, Routledge New Diplomacy Studies, Abington, UK, 2015,

15. BJOLA, Corneliu; KORNPROBST, Markus, *Understanding International Diplomacy Theory, Practice and Ethics*, Second Edition, Routledge, Abington, Oxon, UK, 2018,

16. BENDIEK, Annegret; KETTERMAN, Matthias C., *A revising the EU Cybersecurity Strategy: A call for EU Cyber Diplomacy*, SWP Comment, nr. 16, 16.02.2021, URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2021C16_EUCyberDiplomacy.pdf

17. BULGAC, Anatolie; SÎRBU, Sergiu, *Drept Internațional Umanitar (Ghid)*, Centrul Editorial-Poligrafic Medicina, Chișinău, 2019.

18. DE CUSSY; Ferdinand, *Dictionnaire ou manuele-lexique du diplomate et du consul*, Tipographie de F.A. Brockhaus, Leipzig, 1846,

19. DJUVARA, Marcel T., *Metoda inductivă și rolul ei în științele explicative*, Editura Noua Tipografie Profesională Dimitrie C. Ionescu, București, 1910.

20. GROOM, A.J.R.; BARINHA; André; OLSON, William; Olson, *International Relations Then and Now Origins and Trends in Interpretation*, Second Edition, Routledge, Taylor & Francis Group, New York, USA, 2019,
21. HENROTIN, Joseph, *The Art of war in the network age. Back to the future*, John Wiley & Sons Inc. Publications, New Jersey, USA, 2016.
22. HOCKING, Brian; MELISSEN, Jan, *Diplomacy in the Digital Age*, Clingendael Report, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Clingendael, Netherlands, 2015.
23. KURBALIJA, Jovan, *An introduction to internet governance*, Published by DiploFoundation, Geneva, Switzerland, 2016.
24. MCGUINNESS, Damien, „How a cyber attack transformed Estonia”, 27.04.2017, URL: www.bbc.com/news/3965541
25. MALIȚA, Mircea, *Diplomația. Școli și Instituții*, Editura Didactică și Pedagogică, ediția a II-a, București, 1975.
26. MANOR, Ilan, *The Digitalization of Public Diplomacy*, Palgrave Macmillan Publishers, Basingstoke, UK, 2019.
27. MARION, Nancy E.; TWEDE, Jason, *An Encyclopedia of Digital Crime*, ABC-CLIO, LLC Publishers, Santa Barbara, California, USA, 2020.
28. NAJZER, Brin, *The Hybrid Age: International Security in the Era of Hybrid Warfare*, I.B. Tauris Bloomsbury Publishing, London, 2020.
29. OAKLEY; Jacob G., *Waging Cyber War. Technical Challenges and Operational Constraints*, Apress Publications, New York, USA, 2019
30. PRITCHARD, Adam C., THOMSON, Robert B; *Securities Law and the New Deal Justices*, pdf, URL: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2552&context=articles>
31. RIORDAN, Shaun, *Cyberdiplomacy, Managing security and governance online*, Editura Policy Press, Cambridge, UK, 2019.
32. SANGER, David E., *The Perfect Weapon: War, Sabotage, and Fear in the Cyber Age*, Crown Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC, New York, USA, 2018.
33. SKILLICORN, David B., *Cyberspace, Data Analytics, and Policing*, CRC Press, Boca Raton, Taylor & Francis Group, LLC, Boca Raton, Florida, 2021.
34. SCHMITT, Michael N., *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017.
35. SCOTT, James Brown, *The Hague conventions and declarations of 1899 and 1907, accompanied by tables of signatures, ratifications and adhesions of the various powers, and texts of reservations*, New York Oxford University Press American Branch, Toronto, Canada, 1915, p. 118.
36. WANG, Jennifer, *The White House and Pentagon Deem Cyber-Attacks, An Act of War*, *Forbes*, URL: <http://www.forbes.com/sites/reuvencohen/2012/06/05/the-white-house-and-pentagon-deem-cyber-attacks-an-actof-war/>

EVOLUȚIA RELAȚIILOR ECONOMICE DINTRE ROMÂNIA ȘI STATELE SUBSAHARIENE ÎNAINTE DE DECEMBRIE 1989 ȘI ÎN PRIMELE DOUĂ DECENII DE TRANZIȚIE

*Dr. Iulia-Alba Catrinel POPESCU**

Decolonizarea Africii Subsahariene a reprezentat o oportunitate speculată inteligent de regimul comunist de la București. Spre deosebire de celelalte state comuniste, înregimentate curentului ideologic impus de Moscova, România a promovat o politică externă independentă și a căutat să stabilească relații economice cu toate statele în curs de dezvoltare, indiferent de orientarea lor politică. Dar evenimentele din decembrie 1989 au schimbat radical politica României față de statele subsahariene. Articolul de față propune o analiză a modului în care au evoluat relațiile economice dintre România și statele subsahariene înainte de evenimentele din decembrie 1989 și în primele două decenii ale tranziției spre economia de piață.

***Cuvinte-cheie:** Africa Subsahariană; G 77; Parteneriatul Strategic UE-Africa; Decembrie 1989; Direcția Orientul Mijlociu și Africa.*

Timp de 21 de ani, între anii 1968 și 1989, România a fost unul dintre principalii parteneri economici ai statelor subsahariene. Intuind oportunitatea oferită de decolonizare, regimul comunist de la București a devenit cel mai vocal

** Dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU este conferențiar universitar în cadrul Colegiului Național de Apărare, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București.
E-mail: albalpopescu1@gmail.com*

și mai vizibil partener al noilor state postcoloniale, indiferent de orientarea lor politică. Însă, relațiile economice ale României cu spațiul subsaharian au fost influențate radical de schimbările politice, geopolitice, sociale și ideologice subsecvente evenimentelor din decembrie 1989.

În paginile următoare vom trece în revistă principalele domenii de cooperare economică dintre România și partenerii săi subsaharieni și cum au evoluat aceste relații economice înainte și după evenimentele din decembrie 1989, în primele două decenii ale tranziției spre economia de piață.

1. Perioada Războiului Rece

Statele africane subsahariene s-au confruntat încă de la obținerea independenței cu mari dezechilibre structurale ale economiilor, traduse prin dualismul generat de coexistența practicilor economice arhaice de tip *barter* cu cele moderne, precum și de fracturarea sistemului economic din cauza corelațiilor minimale sau inexistente între sectoarele economiilor naționale. Aceste dezechilibre, asociate cu subdezvoltarea consecutivă anilor de colonialism, lipsa de experiență a liderilor și cu mizele jucătorilor geostrategici activi pe continentul african au contribuit din plin la eșecul actual al industrializării statelor africane și, în unele cazuri, chiar la faliment statal.

Devenite piețe de desfacere ale bunurilor de consum și exportatoare de materii prime brute, statele africane au înregistrat deficite comerciale, care s-au adâncit odată cu trecerea timpului. La această stare de fapt au contribuit:

- dezechilibrul economic generat de investițiile directe occidentale care au vizat cu precădere serviciile publice și sectorul extractiv;
- repatrierea integrală a profiturilor de către investitori;
- sistemul de creditare neavantajos acordat de instituțiile financiare internaționale statelor africane, având în vedere factorii de risc asociați acestor tinere democrații;
- crizele economice de la sfârșitul anilor 1970 și începutul anilor 1980, care au scăzut interesul eventualilor investitori occidentali pentru economiile africane.

Chiar dacă sistemul occidental de creditare din anii 1970, ceva mai flexibil în privința criteriilor de bonitate, a permis finanțarea unor proiecte de dezvoltare a statelor subsahariene, în anii 1980, când a venit scadența plăților, beneficiarele creditelor s-au văzut în imposibilitate de plată și au intrat în recesiune.

În acest context economic, statele „lumii a treia” au pus bazele Grupului celor 77 (G77), România fiind singurul stat din Tratatul de la Varșovia¹ care a devenit

¹N.A.: *Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală*, fondat în data de 14 mai 1955, în capitala Poloniei, a fost o alianță militară a țărilor din Uniunea Sovietică (URSS) și din Blocul Răsăritean,

membru al acestui for (dobândind și statutul de observator în cadrul Mișcării de Nealinieri), ca urmare a sprijinului politico-diplomatic acordat, în instituțiile internaționale, mișcărilor de eliberare națională și, mai apoi, statelor în curs de dezvoltare. Ca și în cazul relațiilor politico-diplomatice, perioada de după 1968 poate fi considerată perioada de deschidere și de înflorire a relațiilor economice ale țării noastre cu statele africane.

În acest sens, începând cu 1968, între România și statele subsahariene au fost semnate acorduri de cooperare economică și tehnico-științifică, acorduri bilaterale comerciale și de plăți, protocoale și contracte de cooperare economică, a căror derulare era analizată anual, în cadrul reuniunilor comisiilor mixte interguvernamentale².

În 1973, au avut loc primele vizite la cel mai înalt nivel, ale unei delegații guvernamentale românești în Senegal și Maroc³ iar, după 1974 relațiile comerciale cu statele africane au dobândit o pondere deosebită. Prezența economică a României în statele subsahariene a consolidat relațiile politico-diplomatice și invers, existând o relație de potențare reciprocă între cele două categorii de schimburi și relații bilaterale. Motivația orientării țării noastre către piețele de desfacere ale *statelor „lumii a treia”* a fost una extrem de pragmatică și de realistă: aceste piețe, care reprezentau peste trei sferturi din populația globului, deși extrem de sensibile în privința costurilor de desfacere, erau mai puțin sensibile în privința calității și a inovației, putând oferi, la schimb, materii prime ieftine.

România a obținut licențe avantajoase de pescuit oceanic în apele teritoriale ale Mauritaniei și Namibiei în baza cărora și-a dezvoltat flota de pescuit și industria conexasă de conserve și produse piscicole⁴. De asemenea, România a primit de la partenerii subsaharieni drept de exploatare a unor zăcăminte energetice și minerale, la schimb cu investiții în infrastructura de transport, export de armament⁵ și cooperare

îndreptată împotriva Blocului Occidental condus de Statele Unite ale Americii (SUA). Și-a încetat oficial existența la data de 1 iulie 1991, la Praga. Vezi: Petre Opreș, *România în Organizația Tratatului de la Varșovia (1955-1991)*, Editura Militară, București, 2008.

² Gheorghe Zaman, George Georgescu, *A retrospective study on Romania's external trade in the past 100 year*, Munich Personal RePEc Archive, octombrie 2018, p. 22, URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/89707/1/MPRA_paper_89707.pdf, accesat la 10.07.2021.

³ ***, *Politica externă – repere cronologice III (1971-1980)*, Comunismul în România, 11 martie 2015, URL: <https://www.comunismulinromania.ro/index.php/politica-externa-repere-cronologice-iii-1971-1980/>, accesat la 10.07.2021.

⁴ Nicolae Zărnescu, „Întreprinderea de Pescuit Oceanic – unicat al industriei alimentare din economia socialistă”, *Linia Întâi*, 23.10.2013, URL: <http://linia1.ro/intreprinderea-de-pescuit-oceanic-unicat-al-industriei-alimentare-din-economia-socialista/>, accesat la 11.07.2021.

⁵ ***, „Peștii, armele și spionii. Ce legătură este între flota românească de pescuit, războaiele din Africa și căderea lui Ceaușescu”, *ProTV*, 28.09.2014, URL: <http://stirileprotv.ro/emisiuni/2014/sezonul-2/pestii-armele-si-spionii-ce-legatura-este-intre-flota-romaneasca-de-pescuit-razboaiele-din-africa-si-caderea-lui-ceausescu.html>, accesat la 23.06.2021.

în domeniul educației⁶. Pentru a-și permanentiza prezența pe piețele subsahariene și pentru a exploata resursele minerale și energetice oferite de partenerii africani, România a constituit societăți mixte, precum *Carombois* și *Lorombois* în Republica Centrafricană, *Nirowi* în Nigeria, *Socaton – SAPM (Romagrimex)* în Republica Congo, *ZAIROM* în Zair, *Besaminco* în Tanzania⁷ și *Simar*, creată în parteneriat cu agenți economici din Mauritania⁸.

Întreprinderi precum *Tractorul Brașov*, *Semănătoarea București*, *Progresul Brăila*, *ARO Câmpulung*, *Dacia Pitești*, *Romcim*, *Rompetrol*, *Arcom*, *Geomin*, *Uzinexportimport*, *Oltchim Râmnicu Vâlcea*, *Azomureș* au devenit binecunoscute în spațiul african, produsele românești fiind apreciate de beneficiari până în prezent. După cum afirmă, într-un studiu, ambasadorul Marcel Dinu⁹, în Burundi, un geolog român a descoperit unul dintre cele mai însemnate zăcăminte de nichel din lume, în Nigeria, specialiștii români au acordat asistență tehnică companiei naționale de petrol *Nigerian Național Petroleum Corporation (N.N.P.C.)* iar, în Angola, în 1985, specialiștii români au construit depozitele petroliere din orașul Huambo, în valoare de circa 10 milioane dolari SUA¹⁰. Aceștia li s-au adăugat și alte proiecte de anvergură, duse la bun sfârșit de companiile românești, precum:

- clădirea Parlamentului sudanez din Khartoum¹¹ și alte construcții civile în Nigeria, Ghana, Camerun etc.;
- exploatarea petroliere și miniere în Nigeria, Zambia, Kenya, Burundi, Senegal, Guineea;
- construcția de infrastructură de transport rutier în Nigeria, Ghana;
- construcția de infrastructură de transport aeroportuar în Mozambic, Senegal;

⁶ Ilarion Țiu, „Republica Africa Centrală, la picioarele lui Ceaușescu”, *Historia*, URL: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/republica-afrika-centrala-la-picioarele-lui-ceausescu>, accesat la 23.06.2021

⁷ ***, *Raport privind creanțele României la 31 iunie 2005, provenite din activitatea de export, cooperarea economică internațională și alte acțiuni externe, derulate înainte de 31 decembrie 1989*, Ministerul Finanțelor Publice, 28.06.2006, URL: <http://www.cdep.ro/bperm/2006/F26954-creante.pdf>, accesat la 23.06.2021.

⁸ ***, *ACORD din 24 septembrie 1987 între Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Republicii Islamice Mauritania privind cooperarea în domeniul pescuitului maritim și activitățile conexe*, URL: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/22686?fbclid=IwAR2Hm6CD17AWVyBf3i3cQUgmp8WEWI7Mni9GXzcmUt8KRT08r_mJEpWz7QU, accesat la 10.07.2021.

⁹ Marcel Dinu, „Unele considerente referitoare la extinderea relațiilor României cu statele din Africa, Asia, America Latină și Orientul Mijlociu în a doua jumătate a secolului XX”, URL: <http://www.irsea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>, accesat la 23.11.2014.

¹⁰ ***, *Relații bilaterale Republica Angola, Direcția Orientul Mijlociu și Africa din Ministerul Afacerilor Externe*, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1809#699>, accesat la 23.11.2014.

¹¹ ***, „Pe urma miliardelor pierdute ale României socialiste, investite în afară”, *Romania Military*, 26.04.2012, URL: <http://www.rumaniamilitary.ro/pe-urma-miliardelor-pierdute-ale-romaniei-socialiste-in-afara>, accesat la 23.04.2017.

- dezvoltare de culturi agricole în Mozambic, Republica Centrafricană, Congo și Zair – R.D. Congo;
- foraje de apă potabilă în Zambia¹².

Memorialistul primei expediții românești panafricane, biologul Nicolae Coman, a povestit că, în cursul călătoriei parcurse la volanul automobilului de teren ARO, fabricat la Câmpulung Muscel, membrii expediției au fost surprinși de notorietatea României în statele pe care le parcurgeau și de numărul impresionant de africani care dezvoltaseră fie legături economice, fie de natură educațională cu țara noastră. Printre multele întâlniri surprinzătoare cu românii stabiliți în Africa sau cu africanii educați în România, Coman și-a amintit de întrevederea cu reprezentanții *Asociației de Prietenie Sudan-România*, care număra 10.000 de membri, sau de întâlnirile cu localnicii din Burundi, absolvenți ai facultăților de medicină, geologie și construcții din România care, la acea oră, ocupau funcții de conducere guvernamentale¹³.

În anii 1980, în contextul izolării internaționale la care era supus regimul comunist de la București, atât de occidentali, cât și de „statele frățești” din blocul sovietic, piața africană a devenit una dintre țintele predilecte ale întreprinderilor de comerț exterior românești. Chiar dacă au existat și numeroase contracte păguboase, semnate exclusiv din rațiuni ideologice, de întrajutorare a „țărilor frățești”, sau din rațiuni legate de cultul personalității președintelui Nicolae Ceaușescu (1918-1989), care dorea să își demonstreze anvergura de lider politic mondial, *per ansamblu* balanța comercială a fost în favoarea țării noastre, iar relațiile bilaterale au servit intereselor economice și politice ale României.

Principalele produse importate de România din statele africane subsahariene au fost materii prime nealimentare (țiței, bauxită și alte minereuri neferoase, bumbac etc.), iar principalele produse românești exportate în Africa Subsahariană au fost alimente, produse chimice, mașini, utilaje, materiale de construcții etc.¹⁴

¹² *** , *Tradiția relațiilor româno-africane*, Direcția Orientul Mijlociu și Africa din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, București, 2009, p. 2.

¹³ Nicolae Coman, *De la Atlantic la Oceanul Indian. Însemnările unui biolog din prima expediție românească trans-africană (1970-1971)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, pp. 10-30.

¹⁴ Gheorghe Zaman, George Georgescu, *op.cit.*, p. 29.

 Tabelul nr. 1: Volumul tranzacțiilor comerciale ale României cu state africane
(milioane de lei valută la cursul anului respectiv)¹⁵

Angola	Anul	1980	1985	1987	1989
	Export	82,7	117,6	27,5	64,7
	Import	203,7	1,8	-	-
Coasta de Fildeș	Anul	1970	1980	1985	1987
	Export	0,9	23,8	7,2	68,7
	Import	-	46,2	83,9	2,9
Etiopia	Anul	1970	1980	1987	1989
	Export	0,7	19,4	97,6	24,6
	Import	-	23,2	36,4	48,8
Ghana	Anul	1970	1980	1985	1989
	Export	3,1	2,4	84,7	29,5
	Import	3,7	31,2	151,6	26,0
Guineea	Anul	1970	1980	1985	1989
	Export	2,0	0	43,5	2,8
	Import	3,0	-	112,6	7,5
Nigeria	Anul	1970	1980	1985	1989
	Export	16,3	1.399,5	1.384,5	729,6
	Import	-	160,9	-	1,2
Sudan	Anul	1960	1970	1985	1989
	Export	9,5	24,7	1.028,6	107,6
	Import	4,81	13,6	391,1	9,6
Tanzania	Anul	1970	1985	1987	1989
	Export	0,5	17,2	219,4	157,2
	Import	-	1,0	157,8	62,8
Zair (actuala R.D.Congo)	Anul	1980	1985	1987	1989
	Export	3,0	21,2	61,6	22,0
	Import	147,3	-	26,2	2,6

Conform datelor oferite de *Anuarul statistic al României*¹⁶ (a se vedea Tabelul nr. 1), în anul 1985 s-a atins nivelul maxim al tranzacțiilor comerciale dintre România și o serie de state subsahariene, foarte ofertante sub aspectul resurselor și al mărimii pieței de desfacere, precum: Angola, Ghana, Guineea, Nigeria, Sudan, Tanzania, Zair (actuala R.D. Congo). În cazul Etiopiei și al Coastei de Fildeș, volumul maxim al tranzacțiilor comerciale bilaterale a fost atins în anul 1987.

¹⁵ ***, *Anuarul Statistic al României 1980-1989*, apud Nicolae Melinescu, *Uriașul care se trezește*, CA Publishing, București, Cluj-Napoca, 2009, vol. 2, pp. 91-92.

¹⁶ *Ibidem*.

Analizând dinamica tranzacțiilor comerciale cu Nigeria și Sudan, constatăm că, în anul 1980, România a importat un volum de mărfuri în valoare de 1.399,5 milioane lei valută din Nigeria, iar în 1985, a importat un volum de mărfuri în valoare de 1.028,6 milioane lei valută din Sudan. În anii 1970 și 1985, volumul importurilor românești din Nigeria era zero. Explicația acestei creșteri masive a importurilor românești din cele două state africane este legată de Revoluția Islamică din Iran, din 1979, care a determinat reorientarea regimului de la București către alte surse de țiței. În anul 1985, în Nigeria a avut loc un puci, prin care generalul Muhammadu Buhari a fost înlăturat de la putere și în locul acestuia s-a instalat generalul Ibrahim Babangida. Instabilitatea generată de criza politică nigeriană s-a reflectat în volumul tranzacțiilor comerciale.

Coroborând dinamica activității diplomatice a regimului de la București în spațiul amintit cu datele ilustrate în tabelul din Figura 1, reiese legătura strânsă dintre factorul politic și cel economic în cadrul relațiilor bilaterale dintre România și statele subsahariene, traseul ascendent din perioada anilor 1970 și ai primei jumătăți din anii 1980, precum și orientarea statului român către acele economii africane atractive sub aspectul materiilor prime energetice și minerale.

2. Perioada premergătoare aderării României la UE

Restructurarea economică a României din anii 1990, prin dezindustrializare și schimbarea priorităților de politică externă, a trecut în plan secund relațiile economice cu statele africane, cu atât mai mult cu cât acestea, la rândul lor, au trecut prin intense perioade de transformări interne, pe fondul schimbării jucătorilor geostrategici locali. Pe cale de consecință, începând cu anul 2014, în spațiul subsaharian mai funcționează doar *șapte* din cele *28 de ambasade* românești deschise înainte de 1989, la care s-a adăugat ambasada din Africa de Sud, deschisă la data de 21 noiembrie 1991. Activitatea acestor ambasade ale României din Nigeria, Africa de Sud, Angola, Sudan, Senegal, Kenya, Etiopia, Zimbabwe este completată pe linie consulară de 16 consulatelor onorifice, deschise în state unde există cetățeni români: Nigeria (4 consulatelor), Benin, Guineea, Guineea Bissau, Mali, Mauritania, Mozambic, Niger, Senegal, Africa de Sud, Republica Centrafricană, Coasta de Fildeș, Republica Congo. Cu toate acestea, închiderea a 20 de ambasade s-a răsfrânt atât asupra capitalului de influență românesc în spațiul subsaharian, cât și asupra relațiilor economice și militare¹⁷ dezvoltate cu statele subsahariene. Prin dezangajare diplomatică au fost pierdute licențe importante, precum cele de pescuit oceanic sau de exploatare ale zăcămintelor energetice și minerale,

¹⁷ Informații despre subiect pot fi găsite în: Alba-Iulia Catrinel Popescu, „Aspecte cu privire la evoluția relațiilor militare dintre România și statele subsahariene înainte și după evenimentele din decembrie 1989”, *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, vol. 4, nr. 2/2017, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, pp. 17 - 26.

produsele românești au dispărut treptat de pe piața subsahariană –ocupată de foștii competitori din spațiul estic sau vestic, iar creanțele României în Africa Subsahariană, în valoare de miliarde de dolari (SUA) și ruble convertibile, au fost fie preluate la preț de nimic de diverse companii, unele cu adrese de contact prin *off-shore*-uri¹⁸, fie au fost șterse prin hotărâri de guvern.

Conform unui raport emis de Ministerul Finanțelor Publice, în 30 iunie 2005, volumul total al creanțelor României, rezultate din activitatea de export și din alte acțiuni externe derulate înainte de 31 decembrie 1989, era de 2,2114 miliarde de dolari pe relația devize convertibile și 1050,8 milioane de ruble transferabile. Din aceste sume, Sudanul datora 169,85 milioane de dolari și 881325 de lire sterline, Mozambicul 165,3 milioane de dolari, Nigeria 12,58 milioane de dolari¹⁹.

În 2007, *volumul total al creanțelor României scăzuse 1,427 miliarde de dolari și 1,099 miliarde de ruble transferabile.*

Cu o generozitate demnă de marile economii mondiale, guvernele care au condus România în primul deceniu al mileniului trei au șters sau au diminuat aceste datorii prin tratate și înțelegeri internaționale de tipul Clubului de la Paris²⁰. Spre exemplu Mozambicul, țară bogată în minereuri strategice, care datora României 135 milioane de dolari și al cărei guvern era dispus să plătească prin proprietăți miniere, nu doar că nu a mai cedat nici o proprietate statului român, ci a rămas și cu o datorie diminuată de numai 12,4 milioane de dolari²¹. Guineea, statul subsaharian care deține peste 33% din rezervele mondiale de bauxită²², avea o datorie de 20,67 milioane de dolari. Printr-o hotărâre de guvern, aceleași autorități de la București au renunțat la peste 90% din datorie, diminuând-o la două milioane de dolari. Iar, în cazul datoriei de 10,6 milioane de dolari a Republicii Centrafricane, țară bogată în minereuri neferoase, au luat decizia de scoatere a acesteia, prin lege, din evidența extra-bilanțieră a contabilității publice. Cinci țări debitoare – Sudan, Republica Congo, Nigeria, Somalia, Tanzania – cumulau datorii de peste 190 milioane de dolari, dintre care aproximativ 170 de milioane de dolari reprezentau doar datoria Sudanului, stat bogat în hidrocarburi și

¹⁸ ***, „Pe urma miliardelor pierdute ale României socialiste, investite în afară”, *Romania Military*, *op. cit.*

¹⁹ ***, *Raport privind creanțele României la 31 iunie 2005, provenite din activitatea de export, cooperarea economică internațională și alte acțiuni externe, derulate înainte de 31 decembrie 1989, op.cit.*

²⁰ N.A.: Clubul de la Paris reprezintă un grup informal de creditori oficiali al cărui rol este de a găsi soluții coordonate și durabile la dificultățile de plată cu care se confruntă țările debitoare. Vezi URL: <https://clubdeparis.org/>, accesat la 23.08.2021.

²¹ Daniel Ionașcu, „Aici sunt banii dumneavoastră. Miliarde de dolari, risipite de România prin investiții în alte țări”, *Libertatea*, 01.07.2018, URL: <https://www.libertatea.ro/stiri/aici-sunt-banii-dumneavoastra-miliarde-de-dolari-risipite-de-romania-prin-investitii-alte-tari-2312134>, accesat la 23.08.2021.

²² Alba-Iulia Catrinel Popescu, *Jucătorul din umbră*, Editura Militară, București, 2016, p. 60.

minereuri neferoase. La momentul respectiv autoritățile române nu demaraseră nici un fel de negocieri pentru recuperarea acestor creanțe²³. Doar R.D. Congo (Zair), al cărui subsol este bogat în diamante, cobalt, tantal și alte minereuri strategice și aurifere²⁴, avea o datorie reglementată la 595 de milioane de dolari.

Nici mai târziu sumele recunoscute de către statele debitoare nu au fost recuperate în totalitate de statul român. În 2019, volumul total al creanțelor nerecuperate era de 716 milioane de dolari și 1,5 miliarde de ruble transferabile, dintre care 241,3 milioane de dolari (33,70%) reprezentau creanțe nesoluționate cu Sudan, Nigeria, Republica Centrafricană, Somalia, Tanzania și Libia²⁵.

Cauzele nerecuperării acestor creanțe de către statul român, așa cum rezultă din raportul mai sus-menționat sunt „dificultățile majore de ordin economic, financiar și valutar cu care se confruntă unele țări africane, ale căror debite către România însumează 376,4 milioane de dolari SUA (17% din totalul creanțelor), calificate pentru a primi asistență conform HIPC (țări cu grad înalt de îndatorare, cele mai sărace din lume): Sudan, Guineea, R. Centrafricană, R. Congo, R.D. Congo, Mozambic, Somalia, Tanzania” și „apartenența unor țări debitoare, care fac parte deja din programul HIPC, la categoriile de „țări afectate de conflicte” și „țări post-conflicte” care urmează să primească sprijin financiar suplimentar din partea organismelor internaționale: R. Centrafricană, R. Congo, R.D. Congo, Somalia, Sudan”²⁶.

3. Perioada primului deceniu de la aderarea României la UE

Aderarea României la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007 și ajustarea politicilor românești la cele comunitare, între care se înscrie și *Parteneriatul Strategic UE-Africa*²⁷, au marcat o revenire economică a statului român în spațiul african, chiar dacă mult mai redusă comparativ cu perioada anilor 1970-1980.

Cadrul legal al schimburilor comerciale româno-africane a fost asigurat, până la data aderării României la UE, de tratatele, acordurile, protocoalele și înțelegerile

²³ ***, „România are de recuperat creanțe de 1.472 mld. dolari, din 15 state”, *Wall Street*, 12.03.2007, URL: <https://www.wall-street.ro/articol/Economie/26511/Romania-are-de-recuperat-creante-de-1-472-mld-dolari-din-15-state.html>, accesat la 23.08.2021.

²⁴ Alba-Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*, pp. 90-107.

²⁵ ***, „Document: România are de încasat creanțe de 716 milioane dolari și 1,5 miliarde ruble transferabile”, *Mediafax*, 29.07.2019, URL: <https://www.mediafax.ro/economic/document-romania-are-de-incasat-creante-de-716-milioane-de-dolari-si-1-5-miliarde-de-ruble-transferabile-18252848>, accesat la 23.08.2021.

²⁶ ***, *Raport privind creanțele României la 31 iunie 2005, provenite din activitatea de export, cooperarea economică internațională și alte acțiuni externe, derulate înainte de 31 decembrie 1989*, *op.cit.*

²⁷ ***, *The Africa-EU Partnership*, URL: <http://www.africa-eu-partnership.org/en/about-us/what-partnership>, accesat la 29.10.2015.

semnate de statul român, înainte de 1989, cu statele africane. După ce țara noastră a devenit membră a comunității europene, aceste documente au devenit caduce, astfel că în prezent se desfășoară procesul de actualizare a acestora.

Conform datelor oferite de Ministerul Afacerilor Externe (MAE)²⁸, în perioada analizată, România a exportat în statele subsahariene îngrășăminte chimice, mase plastice, kerosen, automobile Dacia Logan/Duster, tractoare și piese de schimb, rulmenți, aparate electrotehnice și electrocasnice, anvelope auto, articole din hârtie, carton, lemn, sticlă, faianță, țesături și tricotaje, materiale de construcții (fier, oțel, fontă), sârmă, cereale, vin de masă.

În aceeași perioadă, importurile românești din statele africane au vizat în principal materii prime: petrol (Sudan), lemn de esență tropicală, cacao, pietre prețioase, cauciuc, bumbac, ceai, cafea, pește și crustacee, condimente, fructe, piei brute de ovine, bovine, caprine, minereu de mangan, bauxită (Guinea, Sierra Leone), fier (Republica Africa de Sud-R.A.S.), cărbune (R.A.S.).

3.1. Schimburile comerciale dintre România și Angola

În prezent, relația economică româno-angoleză este normată de *Protocolul de cooperare între ministerele de externe român și angolez*, semnat în 2008²⁹.

Conform datelor furnizate de *Direcția Orientul Mijlociu și Africa din cadrul M.A.E.*, exporturile românești în Angola au fost alcătuite în principal din îngrășăminte chimice, aparate electrotehnice, autoturisme Dacia-Logan.

În graficul din Figura nr. 1 se constată evoluția oscilantă a schimburilor comerciale dintre România și Angola, cu o revigorare a exporturilor în cursul anilor 2012 și 2013 și o scădere semnificativă în 2015. Este interesant de remarcat faptul că importurile românești din acest stat african sunt, practic, egale cu zero, în condițiile în care Angola reprezintă unul dintre statele extrem de ofertante sub aspectul producției de hidrocarburi, metale prețioase, diamante, metale rare, uraniu etc.

Din păcate, după anul 2015 nu mai există raportări oficiale publice ale Ambasadei României din Angola privind dinamica schimburilor comerciale dintre cele două state.

²⁸ N.A.: Conform M.A.E., în cazul Republicii Africa de Sud (R.A.S.) „*aderarea României la U.E. a determinat renegocierea Acordului pentru Comerț, Dezvoltare și Cooperare (T.D.C.A.) existent între U.E. și R.A.S., prin introducerea României și Bulgariei ca țări care vor beneficia de facilitățile tarifare etc. oferite de acest cadru juridic. În baza procesului Aquis Communautaire, acordurile comerciale și de cooperare economică au fost abrogate de comun acord, fiind înlocuite cu Acordul de Comerț Dezvoltare și Cooperare existent între U.E. și R.A.S. (Trade Development Cooperation Agreement-T.D.C.A.)*”, în ****, Relații bilaterale Republica Africa de Sud, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1772#746>, accesat la 23.11.2014 și în ****, Relații bilaterale*, Ambasada României în Republica Africa de Sud, URL: <https://pretoria.mae.ro/node/170>, accesat la 12.09.2021.

²⁹ ****, „Republica Angola”*, URL: <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1809>, accesat la 23.07.2021.

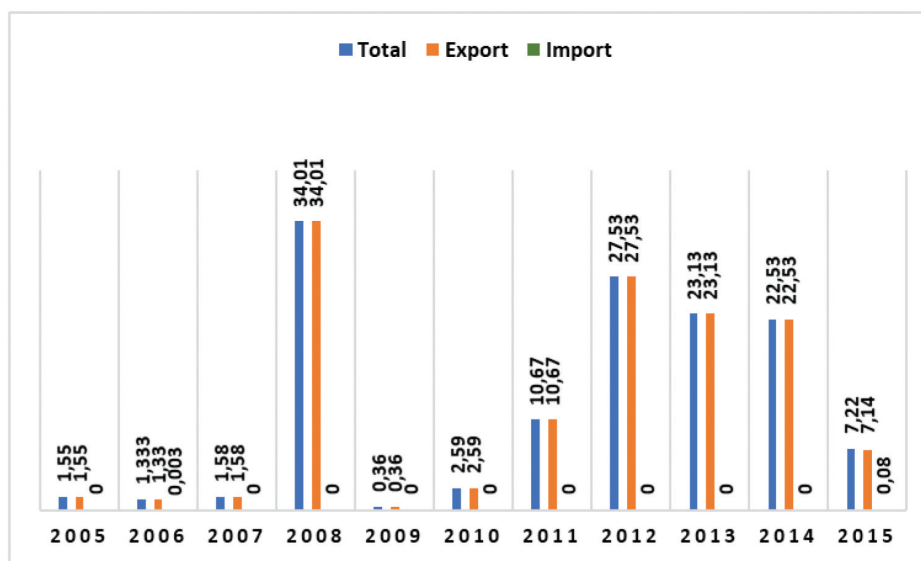

Figura nr. 1: Dinamica schimburilor comerciale România – Angola în perioada 2005-2015 (milioane de dolari)³⁰

3.2. Schimburile comerciale dintre România și Republica Africa de Sud

Conform M.A.E., până în anul 1990, România nu a întreținut relații comerciale directe cu Africa de Sud, tranzacțiile comerciale derulându-se prin intermediari din terțe țări.

La începutul anilor 1990, între cele două state s-au încheiat o serie de documente juridice, precum: Acord comercial (1990); Acord de cooperare economică (1993); Acord privind evitarea dublei impuneri (1993); Înțelegere privind desființarea vizelor pentru pașapoartele diplomatice și de serviciu (1995); Acord de cooperare între Camera de Comerț și Industrie a României și Federația Camerelor de Comerț din Republica Africa de Sud (1991); Memorandum privind statutul Comisiei mixte interguvernamentale de cooperare economică și tehnică (1994)³¹.

În graficul din Figura nr. 2 este prezentată dinamica schimburilor comerciale dintre România și Africa de Sud în perioada 2006-2013. O primă observație este legată de *excedentul comercial în creștere de partea română*, ultimii patru ani ai perioadei de raportare înregistrând o creștere importantă a exporturilor. Altă observație se referă la accelerarea exporturilor românești începând cu anul 2008, după aderarea României la UE și ajustarea politicii externe românești în acord cu cea europeană (parteneriatul strategic UE – Africa Subsahariană fiind un imperativ politic european).

³⁰ ***, *Relații economice*, Ambasada României în Republica Angola, URL: <https://luanda.mae.ro/node/168>, accesat la 23.07.2021.

³¹ ***, *Republica AFRICA de SUD*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1772>, accesat la 23.07.2021.

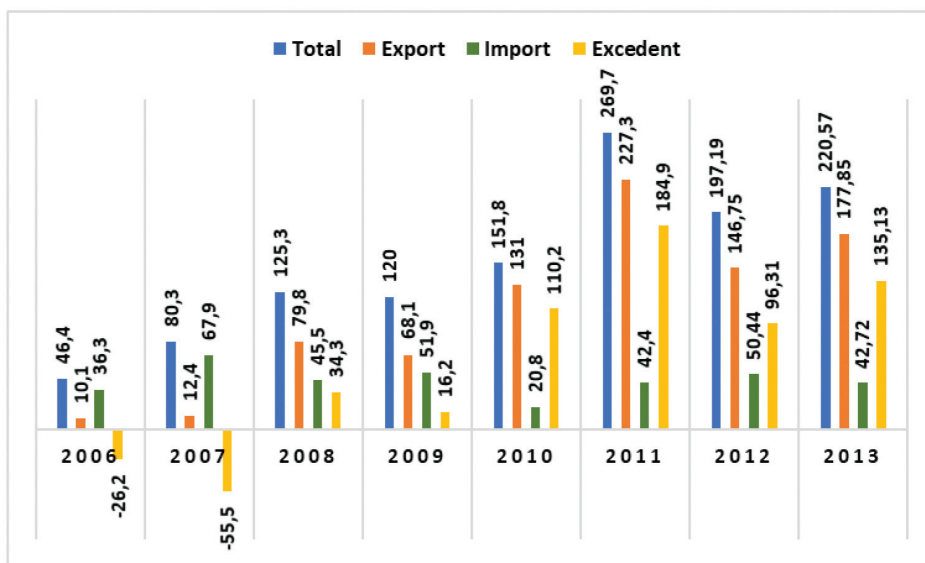

Figura nr. 2: Dinamica schimburilor comerciale România – Africa de Sud în perioada 2006-2013 (milioane de dolari)³²

Conform M.A.E., exporturile românești în S.A.R. au fost alcătuite din: „nave, ciment, fibre poliester, produse chimice și petrochimice, materiale plastice, produse de sticlărie, rezervoare de gaz, echipament de transmisie, produse ceramice, produse metalurgice, uree, mobilă, cauciucuri etc.”, iar importurile din S.A.R. au vizat „fier, cărbune, vin, băuturi alcoolice, textile, mașini industriale, produse din aur semifinisate, lână, carne și pește, substanțe proteice, pompe, hârtie, tutun, azbest, piei, chimicale, sucuri de fructe etc.”³³

În luna februarie 1996, compania sud-africană *South African Breweries* (S.A.B.) a preluat pachetul majoritar de acțiuni în valoare de 18 milioane de dolari de la fabrica de bere *S.C. Vulturul Buzău S.A.*, fiind prima investiție majoră de capital dintr-o țară subsahariană în România. Ulterior, acționarii sud-africani au investit alte 100 de milioane de dolari prin preluarea fabricii de bere *Ursus* din Cluj și din Pitești. La nivelul anului 2013, investițiile sud-africane în țara noastră depășeau valoarea de 500 de milioane de euro, în domenii precum telecomunicațiile (*NASPERS*), imobiliar (*NEPL*), subansamble auto (*METAIR*). Schimburile economice bilaterale sunt stimulate de vizitele anuale ale unor misiuni economice românești, precum și de participările agenților economici din ambele state la târgurile internaționale anuale organizate în România, precum *Târgul Internațional București* (T.I.B.) și *Târgul Internațional de Bunuri de Larg Consum* (T.I.B.C.O.) și, în Africa de

³² ***, *Relații bilaterale Republica Africa de Sud, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1772#746>, accesat la 23.11.2014.

³³ ***, *Relații bilaterale Republica Africa de Sud, op.cit.*

Sud, *The Southern African International Trade Exhibition for Retail Products (S.A.I.T.E.X.) – Târgul Internațional Expozițional Sud-African de Bunuri de Retail și Africa Aerospace&Defence*, unde participarea românească se desfășoară la nivel de pavilion național. Din păcate, după anul 2013 nu mai există raportări oficiale publice ale Ambasadei României din Africa de Sud privind dinamica schimburilor comerciale dintre cele două state³⁴.

3.3. Schimburile comerciale dintre România și Etiopia

Conform M.A.E., schimburile comerciale bilaterale, dintre România și Republica Federală Democratică a Etiopiei sunt reglementate de acorduri de cooperare, precum:

- Convenția între România și R.F.D. Etiopia pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit și pe capital, intrată în vigoare la 9 mai 2009;
- Protocolul de cooperare dintre Camera de Comerț și Industrie a României și Camera de Comerț și Asociații Sectoriale a Etiopiei (E.C.C.S.A.), intrat în vigoare la 25 aprilie 1995.

Exporturile României în Etiopia au fost reprezentate de „cereale, produse chimice, materiale plastice, articole de lemn, hârtie și carton, produse ceramice, sticlă și articole din sticlă, materiale de construcții (fontă, fier și oțel), autoturisme DACIA, produse ale industriei aeronautice iar, importurile sunt constituite din cafea, ceai, condimente, piei brute și prelucrate de bovine, ovine și caprine”.

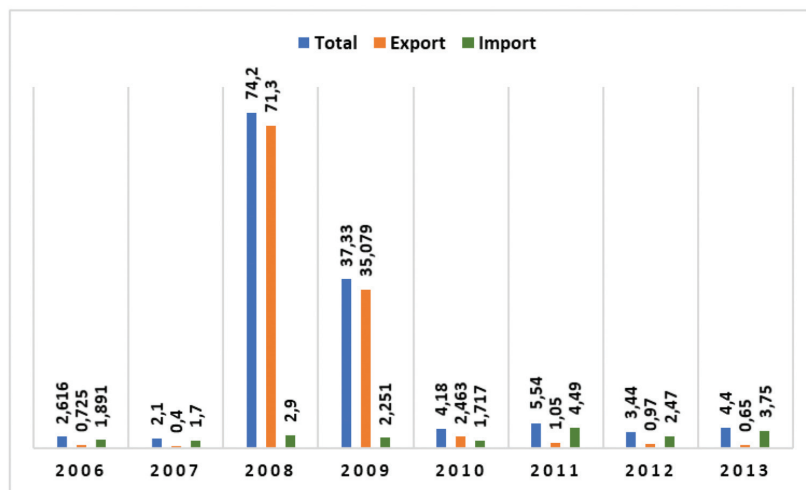

Figura nr. 3: Dinamica schimburilor comerciale România – Etiopia în perioada 2006-2013 (în milioane de dolari)³⁵

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ ***, *Relații bilaterale Republica Federală Democratică a Etiopiei, Direcția Orientul Mijlociu*

Valorile crescute ale exporturilor românești din cursul anilor 2008-2009 în graficul din Figura nr. 3 au legătură, în mare parte, cu situația producției agricole etiopiene, afectate de seceta prelungită și epuizarea rezervelor naționale de cereale. Situația rezervelor de hrană ale Etiopiei a fost agravată de imigrația masivă dinspre Somalia a populației afectate de conflicte și de secetă.

3.4. Schimburile comerciale dintre România și Sudan

Conform M.A.E., la 31 mai 2007, s-a semnat la București *Convenția pentru evitarea dublei impuneri* dintre România și Sudan, în vigoare din noiembrie 2009. În iulie 2008, „pentru a răspunde legislației europene, s-a hotărât de comun acord încetarea valabilității a trei importante documente în domeniul economic: Acord de cooperare economică și tehnică, Acord comercial și Acord-Program pentru dezvoltarea pe termen lung a cooperării economice și tehnice și a schimburilor comerciale”³⁶. Cu toate acestea, există și alte acte normative din domeniul economic semnate înainte de 1989, aflate, încă, în vigoare, precum: *Convenția sanitar-veterinară între Guvernul R.S. România și Guvernul R.D. Sudan* (semnată la Khartoum, la data de 28.08.1974) și *Acordul între Guvernul R.S. România și Guvernul R.D. Sudan privind serviciile aeriene între și dincolo de teritoriile lor proprii* (semnat la București, la data de 13.05.1978³⁷).

România a exportat în Sudan produse „alimentare, produse chimice, produse farmaceutice și de parfumerie, articole din material plastic și cauciuc, uleiuri minerale, produse metalurgice, produse din fontă (țevă de foraj petrolier), echipamente pentru căile ferate, piese de schimb pentru motoare cu combustie internă, lemn și produse din lemn, hârtie, ciment, materiale textile”³⁸. Aceeași sursă precizează că „Republica Sudan oferă oportunități de afaceri cu precădere în domeniile: petrolier, construcții de mașini, agricol, industrie ușoară, energie electrică” și că, „sunt în curs negocieri pentru încheierea unor importante contracte în domeniul petrolier și pentru construirea unei fabrici de ciment în Sudan”³⁹.

În perioada 21-23 februarie 2012, în Khartoum, au avut loc lucrările *Forumului Economic România – Sudan*, organizat de către ministerul sudanez al petrolului, în coordonare cu Ambasada României, la care au participat „reprezentanți a 27 de firme din România din domeniile petrolului, energiei electrice și construcțiilor, precum

și Africa din Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1854#719>, accesat la 23.11.2014.

³⁶ ***, *Cadru juridic bilateral*, Ambasada României în Republica Sudan, URL: <https://khartoum.mae.ro/node/170>, accesat la 23.07.2021.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ ***, *Relații bilaterale Republica Sudan, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1767#747>, accesat la 23.11.2014.

³⁹ *Ibidem*.

și oficiali și oameni de afaceri sudanezi⁴⁰. Dacă ne raportăm la datele incluse în graficul din Figura nr. 5, Forumul nu s-a soldat cu rezultate deosebite, în 2013 relațiile economice suferind o contracție pe seama importurilor provenite din Sudan deși, în planul exporturilor românești pe piața sudaneză s-a înregistrat o creștere de circa 3 milioane de dolari.

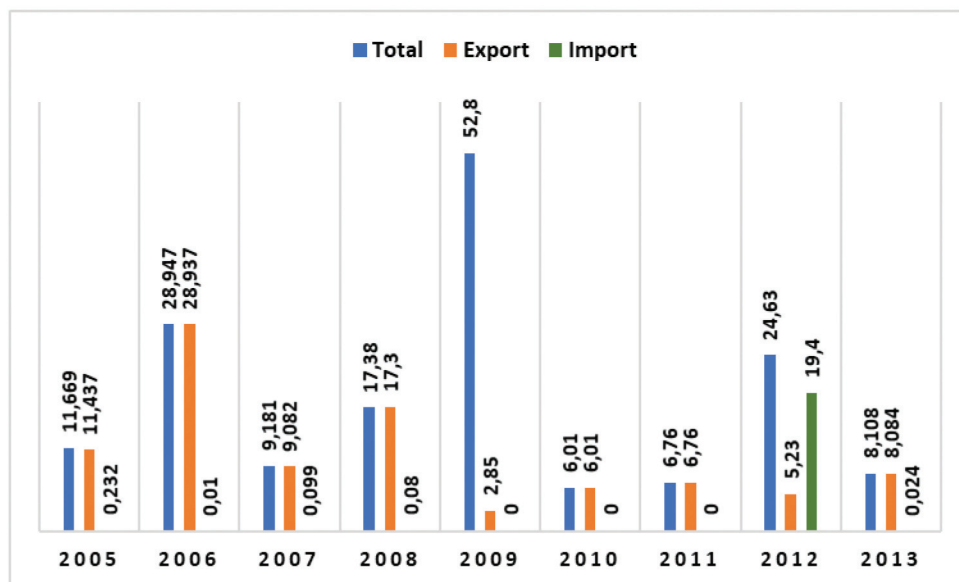

Figura nr. 4: Dinamica schimburilor comerciale România – Sudan în perioada 2005-2013 (în milioane de dolari)⁴¹

În graficul din Figura nr. 4 este ilustrată dinamica schimburilor comerciale dintre România și Sudan în perioada 2005-2013, unde se constată o creștere marcantă a volumului importurilor românești la nivelul anului 2012, cel mai probabil secundară demersurilor diplomatice menționate anterior. Deși Sudanul este extrem de ofertant sub aspectul resurselor energetice și minerale, instabilitatea politică precum și izolarea diplomatică internațională a regimului de la Khartoum se reflectă în volumul scăzut al schimburilor economice pe care România le-a dezvoltat, după 1989, cu acest stat african. Din păcate, după anul 2013 nu mai există raportări oficiale publice ale Ambasadei României din Sudan privind dinamica schimburilor comerciale dintre cele două state.

⁴⁰ ***, *Relații bilaterale – Scurt istoric*, Ambasada României în Republica Sudan, URL: <https://khartoum.mae.ro/node/221>, accesat la 12.09.2021.

⁴¹ ***, *Relații bilaterale Republica Sudan, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1767#747>, accesat la 23.11.2014.

3.5. Schimburile comerciale dintre România și alte state subsahariene

În Tabelul nr. 2 este ilustrat volumul tranzacțiilor comerciale bilaterale dintre România și 17 state africane subsahariene, la nivelul anului 2013.

Statul	Volum total	Export	Import
Burkina Faso	7,10	-	-
Camerun	6,426	5,686	0,74
Coasta de Fildeș	10,216	9,019	0,197
Gabon	10,44	10,42	0,02
Ghana	6,715	-	-
Guineea	26,13	1,11	25,02
Kenya	25,38	-	-
Madagascar	2,677	2,40	0,277
Mali	2,60	2,60	-
Mauritania	30,00	28,5	1,50
Mauritius	2,623	0,283	2,34
Mozambic	7,43	5,23	2,20
Nigeria	35,323	-	-
Senegal	12,869	12,862	0,007
Sierra Leone	25,809	0,932	24,977
Togo	166,943	166,943	-
Zambia	7,55	1,35	6,20

Tabelul nr. 2: Volumul tranzacțiilor comerciale bilaterale dintre România și statele africane subsahariene, în anul 2013 (în milioane de dolari)⁴²

O primă observație este legată de volumul crescut al acestor schimburi comerciale cu state din Africa de Vest, comparativ cu statele din celelalte regiuni de dezvoltare subsahariene. Este remarcabil volumul exporturilor românești în Togo, un stat cu puțin peste 7,5 milioane de locuitori⁴³, în timp ce volumul de doar 35,32 milioane de dolari al schimburilor economice cu Nigeria este unul infim, raportat la piața de desfacere de peste 177 de milioane de locuitori și la potențialul extrem de ofertant al economiei nigeriene. Cu excepția unor state precum Guineea, Kenya, Mauritania și Sierra Leone, unde schimburile comerciale bilaterale depășesc 20 de milioane de dolari, în celelalte cazuri volumul tranzacțiilor comerciale fiind nesemnificativ.

Dacă analizăm nivelul importurilor românești și coroborăm aceste date cu natura principalelor materii prime oferite de statele partenere, putem deduce nivelul

⁴² Date prezentate pe internet de M.A.E., *Direcția Orientul Mijlociu și Africa*.

⁴³ ***, „TOGO”, *CIA World Factbook*, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/to.html>, accesat la 29.10.2015.

și structura ramurilor industriale actuale ale economiei naționale a României. De exemplu, singurele activități de import mai semnificative au fost desfășurate în Guinea și Sierra Leone, state bogate în bauxită, materie primă utilizată în industria aluminiului, încă funcțională în țara noastră. În rest, state ofertante în privința minereurilor de cupru, cobalt, zinc și fier, precum Zambia, sau deținătoare de zăcăminte importante de hidrocarburi, uraniu, minereuri strategice, precum Nigeria, Mozambic, Madagascar, Gabon sunt aproape inexistente pe harta importurilor românești de materii prime, semn că ramurile industriale interne care ar fi putut fi interesate de astfel de produse nu mai există sau se aprovizionează din alte surse. Trebuie menționat că relațiile economice actuale ale României cu foste parteneri comerciale precum Botswana, Burundi, R. Capului Verde, R. Centrafricană, Ciad, Djibouti, R.D. Congo, Congo, Guinea Bissau, Guinea Ecuatorială, Seychelles, Somalia sunt, de asemenea, nesemnificative, unele dintre aceste state africane fiind, astăzi, măcinate de conflicte civile (Somalia, R.D. Congo, Burundi, R. Centrafricană).

Concluzii

Apogeul relațiilor României cu statele subsahariene a fost atins în perioada anilor 1980, pe fondul multiplelor parteneriate politice și economice bilaterale, precum și al izolării regimului de la București atât de statele blocului occidental, cât și de statele blocului comunist. În aceste condiții, statele subsahariene, ca și alte state sărace din Asia și America Latină, au devenit principalii parteneri economici ai României comuniste. Relații bilaterale nu întotdeauna avantajoase economic pentru statul român, având în vedere că, în unele cazuri, erau profund ideologizate și că serveau, totodată, unor nevoi propagandistice. Cu toate acestea, în perioada amintită, România a beneficiat de multiple avantaje economice din partea statelor „lumii a treia” – categorie care include și statele subsahariene – exprimate prin prețuri scăzute de achiziție a materiilor prime, licențe avantajoase de exploatare a unor zăcăminte minerale și energetice sau resurse piscicole.

La sfârșitul anilor 1980, România acumulasese creanțe de ordinul miliardelor de dolari, care au fost pierdute, în mare parte, în anii premergători aderării țării noastre la Uniunea Europeană. Pierderea acestor creanțe a fost rezultatul unui întreg șir de decizii politice dezastruoase, care au dus la dezangajare diplomatică regională și la ștergerea unor mari părți din datoriile acumulate de statele subsahariene, deși o parte din aceste datorii puteau fi recuperate prin drepturi de concesiune și exploatare a unor zăcăminte de minereuri sau câmpuri petrolifere, ori rambursarea lor putea fi amânată pentru o dată viitoare, când statul debitor putea plăti creanțele.

În aceiași ani premergători aderării țării noastre la structurile comunitare, pe principiul că „industria românească este un morman de fiare vechi”, s-a produs dezindustrializarea și schimbarea radicală a profilului economic a României, de la

o țară în curs de industrializare, la o țară furnizoare de servicii și de materii prime brute și o piață de desfacere pentru produse de import. În aceste condiții, în absența nevoii de materii prime ieftine africane, prezența economică, dar și politico-diplomatică, a României în spațiul subsaharian s-a diminuat până la dispariție în multe dintre statele odinioară finanțate și susținute politic de la București. Această decizie politică asumată de guvernele care au condus România în perioada analizată a dus la pierderea piețelor de desfacere, mai apoi a creanțelor, a influenței regionale, a accesului la minereuri strategice și hidrocarburi și, în final, a puterii statale.

Aderarea României la UE și *Parteneriatul Strategic UE-Africa* au marcat o revenire întrucâtva a prezenței diplomatice și a produselor românești pe piețele subsahariene dar, mult sub nivelul atins în perioada regimului comunist, când România a deținut, pentru prima dată în istoria sa, statutul de jucător geostrategic activ într-un spațiu situat în afara propriilor frontiere, în speță în Africa Subsahariană.

Trebuie amintit că piața subsahariană actuală, în creștere demografică și economică, este extrem de atractivă pentru puteri industriale, precum China, India, Franța, Federația Rusă, Australia, S.U.A., Israel sau Japonia, care au dezvoltat parteneriate pe multiple planuri cu statele subsahariene, preluând atât direcții de acțiune utilizate de politica românească în regiune, în perioada premergătoare evenimentelor din 1989, cât și piețele deținute de companiile românești. Atractivitate economică generată de competiția pentru controlul surselor de minereuri strategice, materiile prime ale actualelor și viitoarelor revoluții industriale, dar și de o serie de particularități ale acestor piețe, mai puțin sensibile la criteriile de calitate, dar foarte sensibile la criteriile de preț, criterii la care China și India se califică fără probleme. Criterii la care s-ar fi calificat și România dacă, în loc să își distrugă mare parte din patrimoniul industrial, alegea să re tehnologizeze măcar o parte a acestuia.

Din păcate, dezangajarea diplomatică, schimbarea profilului economiei naționale, provocările economice globale consecutive crizei medicale generate de virusul SARS-CoV-2, precum și instabilitatea din anumite regiuni ale subcontinentului, continuă să mențină un nivel scăzut al prezenței produselor românești în piețele subsahariene. Situație puțin probabil a se schimba în viitorul apropiat sau mediu și care va duce la pierderea totală a influenței câștigate cu efort financiar uriaș în perioada comunistă, o dată cu dispariția biologică a generațiilor de intelectuali africani educați în școlile și universitățile românești, înainte de 31 decembrie 1989.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Pe urma miliardelor pierdute ale României socialiste, investite în afară”, *România Military*, 26.04.2012, URL: <http://www.rumaniamilitary.ro/pe-urma-miliardelor-pierdute-ale-romaniei-socialiste-investite-in-afara>

2. ***, „Peștii, armele și spionii. Ce legătură este între flota românească de pescuit, războaiele din Africa și căderea lui Ceaușescu”, *ProTV*, 28.09.2014, URL: <http://stirileprotv.ro/emisiuni/2014/sezonul-2/pestii-armele-și-spionii-ce-legatura-este-între-flota-romaneasca-de-pescuit-razboaiele-din-africa-și-caderea-lui-ceaușescu.html>

3. ***, „România are de recuperat creante de 1.472 mld. dolari, din 15 state”, *Wall Street*, 12.03.2007, URL: <https://www.wall-street.ro/articol/Economie/26511/Romania-are-de-recuperat-creante-de-1-472-mld-dolari-din-15-state.html>

4. ***, „TOGO”, *CIA – The World Factbook*, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/to.html>

5. ***, *Raport privind creanțele României la 31 iunie 2005, provenite din activitatea de export, cooperarea economică internațională și alte acțiuni externe, derulate înainte de 31 decembrie 1989*, Ministerul Finanțelor Publice, 28.06.2006, URL: <http://www.cdep.ro/bperm/2006/F26954-creante.pdf>

6. ***, *Relații bilaterale Republica Africa de Sud, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1772#746>

7. ***, *Relații bilaterale Republica Angola, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1809#699>

8. ***, *Relații bilaterale Republica Federală Democratică a Etiopiei, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1854#719>

9. ***, *Relații bilaterale Republică Sudan, Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1767#747>

10. ***, *The Africa-EU Partnership*, URL: <http://www.africa-eu-partnership.org/en/about-us/what-partnership>

11. ***, *Tradiția relațiilor româno-africane*, Direcția Orientul Mijlociu și Africa, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2009.

12. COMAN, N., *De la Atlantic la Oceanul Indian. Însemnările unui biolog din prima expediție românească trans-africană (1970-1971)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

13. DINU, M., „Unele considerente referitoare la extinderea relațiilor României cu statele din Africa, Asia, America Latină și Orientul Mijlociu în a doua jumătate a secolului XX”, URL: <http://www.irsea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>

14. *Direcția Orientul Mijlociu și Africa*, Ministerul Afacerilor Externe, URL: <http://www.mae.ro/bilateral-relations/1772#746>

15. ILARION ȚIU, I., „Republica Africa Centrală, la picioarele lui Ceaușescu”, *Historia*, URL: <https://www.historia.ro/secțiune/general/articol/republica-africa->

centrală-la-picioarele-lui-ceaușescu

16. IONAȘCU, D., „Aici sunt banii dumneavoastră. Miliarde de dolari, risipite de România prin investiții în alte țări”, *Libertatea*, 01.07.2018, URL: <https://www.libertatea.ro/stiri/aici-sunt-banii-dumneavoastra-miliarde-de-dolari-risipite-de-romania-prin-investitii-alte-tari-2312134>

17. MELINESCU, N., *Urișul care se trezește*, Volumul 2, CA Publishing, București, 2009.

18. POPESCU, A.I.C., *Jucătorul din umbră*, Editura Militară, București, 2016.

19. ZĂRNESCU, N., „Întreprinderea de Pescuit Oceanic – unicat al industriei alimentare din economia socialistă”, *Linia Întâi*, 23.10.2013, URL: <http://linia1.ro/întreprinderea-de-pescuit-oceanic-unicat-al-industriei-alimentare-din-economia-socialista/>

Asociația Ofițerilor în Rezervă din România – puternică, activă, responsabilă

Coordonată de Vasile Băețelu
și Virgil Bălăceanu

Una dintre cele mai recente cărți publicate de Editura Militară, intitulată *Asociația Ofițerilor în Rezervă din România – puternică, activă, responsabilă*¹, descrie activitatea internă și internațională a uneia dintre cele mai importante asociații a militarilor în rezervă și în retragere din România, care are un statut aparte, fiind fondată pentru aderarea României la Confederația Interaliată a Ofițerilor în Rezervă (CIOR) din statele membre NATO și partenerere. Și așa cum se precizează în cartea citată, Asociația Ofițerilor în Rezervă din România (AORR), membră permanentă a CIOR din 2004, este singura structură asociativă care lucrează cu

Ministerul Apărării Naționale pentru dezvoltarea forțelor de rezervă și instruirea tinerilor rezerviști voluntari prin cursurile, exercițiile și activitățile practic-aplicative organizate de CIOR. Ca urmare, se impunea ca o astfel de asociație deosebit de activă în rândul comunității militare să aibă propria carte-documentar cu o abordare operativ-științifică a problematicii rezervei Armatei României, în contextul creșterii preocupării Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene de realizare a unei reziliențe a statelor membre care să facă față tuturor riscurilor și amenințărilor 360°.

Atât coordonatorii cărții, respectiv domnul de general de brigadă (rtr.) Vasile Băețelu și domnul general-locotenent (rtr.) Virgil Bălăceanu, cât și autorii principalelor capitole de carte sunt membrii în Consiliul director și în sucursalele AORR², având o experiență aprofundată și o implicare deplină în activitatea asociației, pe plan

¹ Coordonatori: Vasile Băețelu și Virgil Bălăceanu: *Asociația Ofițerilor în Rezervă din România – puternică, activă, responsabilă*, Editura Militară, București, 2021.

² Conform URL: <https://aorr.org.ro/>, accesat la 10.08.2021.

internațional și la nivelul societății românești. Ca urmare, pe lângă caracterul său istorico-documentar (*reper istorice* sau *Centenarul Marii Uniri*), cartea cuprinde și analize aprofundate științifice privind rezerva Armatei României, politica AORR în domeniul voluntariatului militar, mobilizarea și voluntariatul, necesitatea realizării unei strategii naționale de mobilitate militară sau susținerea industriei naționale de apărare. În domeniul social, cartea prezintă preocupările și acțiunile întreprinse de AORR în forumul structurilor asociative, colaborarea cu structurile asociative convergente, implicarea în rezolvarea problemelor sociale ale rezerviștilor, protecția sănătății personalului militar în rezervă și în retragere și înaintarea în grad a acestora, precum și colaborarea strânsă cu Ministerul Apărării Naționale, comisiile parlamentare și autoritățile publice pentru modernizarea cadrului legislativ al apărării. În plan internațional, lucrarea descrie implicarea activă a asociației în cadrul CIOR și în relațiile internaționale bilaterale, precum activitățile în comun cu rezerviștii germani. Lucrarea conține și câteva anexe privind *Strategia AORR 2025*, *Statutul AORR* și *al CIOR*, *membrii asociației* și *principalele sucursale în județele din România*.

Pe lângă aspectele sociale ale sprijinului acordat cadrelor militare în rezervă și în retragere, pe care toate structurile asociative din domeniul apărării și securității le abordează regulat, cartea scoate în evidență cele două mari obiective strategice ale AORR: dezvoltarea unor forțe de rezervă care să sprijine forțele active în apărarea țării împotriva oricărui agresor și realizarea unei reziliențe la nivel național și participarea la pregătirea rezervei Armatei României, incluzând aici și tinerii rezerviști voluntari, prin activitățile de instruire puse la dispoziție de către CIOR. În ceea ce privește realizarea unor forțe de rezervă care să completeze forțele active în spațiul operațional multidimensional, cartea conține patru capitole care prezintă o analiză succintă a stării actuale a rezervei Armatei României și argumentează științific necesitatea unei noi viziuni și a unei responsabilități crescute a factorilor de decizie privind formarea unei rezerve puternice, instruite și eficiente în apărarea națională și colectivă. Capitolele respective conțin și scrisoarea deschisă, transmisă de conducerea AORR tuturor autorităților cu atribuții în domeniul apărării naționale, prin care prezintă nevoia Armatei României de a avea o rezervă performantă, instruită sistematic și integrată sinergetic cu forțele active. Un rol aparte în aceste capitole aparține rezerviștilor voluntari și procesului complicat de recrutare, selecție, formare și menținere a acestora în armată. Nici aprobarea modificărilor la Legea nr. 270/2015 privind Statutul rezervistului voluntar³ nu a contribuit la înlăturarea tuturor neregulilor și clarificarea prevederilor normative pentru atragerea și încorporarea tinerilor în rândul acestui corp de rezervă operațională.

Un alt aspect important se referă la prezentarea Programului-pilot de instruire premilitară a tinerilor din mediul liceal și universitar, elaborat în baza prevederilor Legii nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare, cu modificările și

³ *Legea nr. 270/2015 privind Statutul rezerviștilor voluntari a fost modificată și completată prin Legea nr. 115 din 4 mai 2021*, Monitorul Oficial, nr. 468, din 05.05.2021.

completările ulterioare, de către Comandamentul Divizie 4 „Gemina”, în colaborare cu autoritățile locale și instituțiile de învățământ din municipiul Cluj-Napoca. Nu trebuie uitat nici aspectul mobilității militare, o cerință adresată tuturor statelor membre de către NATO și UE, pentru realizarea circulației și transportului neîngrădit al armatelor aliate pe întreg teritoriul european, în situația activării articolului 5 al Tratatului de la Washington sau a articolului 42 (7) al Tratatului UE. În acest context, AORR este prezentat drept promotorul realizării unei Strategii naționale de mobilitate militară prin cooperarea interinstituțională civil-militară.

În ultimii ani, AORR a fost catalizatorul creării unui forum al structurilor asociative din domeniul apărării și securității, din care actualmente fac parte 55 de asociații, cluburi, federații, ligi și sindicate din Sistemul de apărare, ordine publică și securitate națională (SAOPSN), semnatare ale protocolului din 2016. Scopul realizării unui astfel de forum l-a reprezentat necesitatea prezentării doleanțelor cadrelor militare în rezervă și în retragere în fața factorilor de decizie militari și politici printr-o singură voce, precum și stabilirea unui singur partener de discuție cu acești factori pentru toate problemele din domeniul militar. În carte mai sunt prezentate și protocoalele încheiate de AORR cu diferite structuri asociative convergente din România, printre care și instituții civile și militare de învățământ, precum: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”, Liga Militarilor Profesioniști, Asociația Tradiții Militare, Secțiunea Militară a Asociației Transilvănene pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) Asociația Cultural Creștină „Justinian Teculescu”, Asociația Culturală „La noi, la români”, Asociația de Arbitraj Instituționalizat, Uniunea Generală a Industriașilor din România (UGIR), Partidul Social-Democrat și Partidul Național Liberal.

Volumul de 496 de pagini cuprinde foarte multe date și informații, ceea ce îl transformă într-o lectură nu foarte facilă dar care îl provoacă permanent pe cititor în a trece prin filtrul minții detaliile prezentate și să sintetizeze pe cele mai interesante și de actualitate. Totuși, odată ce cititorul este absorbit de lectură, cartea nu mai poate fi pusă deoparte, atât fotografiile și documentele anexate contribuind la o mai bună înțelegere, cât și bibliografia utilizată de către autori. Prin urmare, recomandăm această carte spre lectură tuturor celor care studiază politica de apărare și securitate și oricărei persoane interesate de structurile asociative din domeniul militar, de dezvoltarea unor forțe de rezervă complementare și în sprijinul celor active, de pregătirea rezerviștilor la nivel național dar, mai ales, de activitățile pe plan intern și internațional desfășurate de AORR în cadrul CIOR.

*Col. (r) CS III dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ**

** Colonel (r) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: ionita.constantin@unap.ro*

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE

- ✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** și în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică; istorie militară.
- ✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior.
- ✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate.
- ✓ **Bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid.
- ✓ **Redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice.**
- ✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

- ✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (între 25.000 și 50.000 de cuvinte)**, incluzând bibliografia și figurile.
- ✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4.
- ✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la 1 rând, cu diacritice.**
- ✓ Denumirea fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și titlul articolului și nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

- ✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24).
- ✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente

(după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.

- ✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice).
- ✓ 6-8 **cuvinte-cheie** (caractere italice).
- ✓ **Introducere/Considerații preliminare** (nu se numerotează).
- ✓ **Două-patru capitole**, eventual subcapitole.
- ✓ **Concluzii** (nu se numerotează).
- ✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. **Pentru a fi asigurată lizibilitatea, acestea vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format .jpeg / .png / .tiff.**

În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X: titlu**”, iar în cazul imaginilor eg. hărți etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X: titlu**”. În ambele cazuri, se menționează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine, unde este cazul (de ex., în cazul folosirii caracterelor chirilice, arabe etc.).

Pentru versiunea articolului în limba engleză recomandăm ca titlurile lucrărilor în limba română să fie traduse, între paranteze, în limba engleză.

Articolul va cuprinde citări în text și bibliografie (în ordine alfabetică), conform *The Chicago Manual of Style*¹, din care am exemplificat câteva categorii de lucrări.

CARTE

Bibliografie

Grazer, Brian, and Charles Fishman. 2015. *A Curious Mind: The Secret to a Bigger Life*. New York: Simon & Schuster.

Smith, Zadie. 2016. *Swing Time*. New York: Penguin Press.

Citare în text

(Grazer and Fishman 2015, 12)

(Smith 2016, 315–16)

CAPITOL DIN CARTE

În secțiunea dedicată Bibliografiei, includeți intervalul de pagini dedicat capitolului respectiv. În text, menționați paginile corespunzătoare citării.

¹ URL: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-2.html

Bibliografie

Thoreau, Henry David. 2016. „Walking.” In *The Making of the American Essay*, coordonat de John D’Agata, 167–95. Minneapolis: Graywolf Press.

Citare în text

(Thoreau 2016, 177–78)

ARTICOL

În secțiunea Bibliografie, includeți intervalul de pagini pentru întregul articol. În text, menționați paginile din care ați citat. Pentru articolele consultate online, includeți o adresă URL sau numele bazei de date în secțiunea Bibliografie. Majoritatea articolelor din revistă afișează un cod DOI (Digital Object Identifier). Un cod DOI formează un URL permanent care începe cu <https://doi.org/>

Bibliografie

Keng, Shao-Hsun, Chun-Hung Lin, and Peter F. Orazem. 2017. „Expanding College Access in Taiwan, 1978–2014: Effects on Graduate Quality and Income Inequality.” *Journal of Human Capital* 11, no. 1 (Spring): 1–34. <https://doi.org/10.1086/690235>.

LaSalle, Peter. 2017. „Conundrum: A Story about Reading.” *New England Review* 38 (1): 95–109. Project MUSE.

Citare în text

(Keng, Lin, and Orazem 2017, 9–10)

(LaSalle 2017, 95)

SURSE INTERNET

Bibliografie

Bouman, Katie. 2016. „How to Take a Picture of a Black Hole.” Filmed November 2016 at TEDxBeaconStreet, Brookline, MA. Video, 12:51. https://www.ted.com/talks/katie_bouman_what_does_a_black_hole_look_like

Google. 2017. „Privacy Policy.” Privacy & Terms. Last modified April 17, 2017. <https://www.google.com/policies/privacy/>

Yale University. n.d. „About Yale: Yale Facts.” Accessed May 1, 2017. <https://www.yale.edu/about-yale/yale-facts>

Citare în text

(Bouman 2016)

(Google 2017)

(Yale University, n.d.)

ȘTIRI SAU ARTICOL DIN REVISTĂ

Articole din ziar sau preluate de pe pagini de web, din reviste sau de pe bloguri sunt citate în mod similar. În secțiunea Bibliografie se repetă anul, ziua, luna surselor

citare. Dacă articolul este consultat online, se include adresa de URL sau numele bazei de date.

Bibliografie

Manjoo, Farhad. 2017. „Snap Makes a Bet on the Cultural Supremacy of the Camera.” *New York Times*, March 8, 2017. <https://www.nytimes.com/2017/03/08/technology/snap-makes-a-bet-on-the-cultural-supremacy-of-the-camera.html>

Mead, Rebecca. 2017. „The Prophet of Dystopia.” *New Yorker*, April 17, 2017.

Pai, Tanya. 2017. „The Squishy, Sugary History of Peeps.” *Vox*, April 11, 2017. <http://www.vox.com/culture/2017/4/11/15209084/peeps-easter>

Citare în text

(Manjoo 2017)

(Mead 2017, 43)

(Pai 2017)

Pentru mai multe exemple, vă rugăm să consultați *The Chicago Manual of Style*.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează, conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilități:

a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;*

b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță sau*

c) *respingerea articolului.*

Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TRIMITEREA ARTICOLELOR

Primim articole pe tot parcursul anului.

Autorii români vor trimite articolele în format electronic inițial **numai în limba română** la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro, în vederea evaluării.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul stabilit de comun acord (termen standard: două săptămâni) și va corespunde formei finale a materialului în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și

corectă, corespunzătoare standardelor academice, ediția în limba engleză fiind difuzată comunității științifice internaționale și indexată în baze de date internaționale.

NOTA BENE

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză: “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție constituie implicit acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Corector: Mariana ROȘCA
Tehnoredactor: Andreea GÎRTONEA

Lucrarea conține 124 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

E-mail: editura@unap.ro

Tel: 021/319.40.80/215